Esošās situācijas izpēte un rekomendācijas Vidzemes tirgus kvartāla stratēģiskajai attīstībai

Sagatavoja:

Rīgas valstpilsētas pašvaldības
Pilsētas attīstības departamenta
Stratēģiskās vadības pārvaldes
Nozaru politikas plānošanas nodaļas
galvenais projektu vadītājs Mārtiņš Eņģelis
2023. - 2024. gads.

Saīsinājumi

AP2027 - Rīgas attīstības programma 2022. – 2027. gadam
AS - akciju sabiedrība
ASV - Amerikas Savienotās Valstis
ĀMD - Rīgas valstspilsētas pašvaldības Ārtelpas un mobilitātes departaments
Dzīks - Dzīvokļu īpašnieku kooperatīvās sabiedrība
EK - Eiropas Komisija
EKII - Emisijas kvotu izsolīšanas instruments
ES - Eiropas Savienība
ERAF - Eiropas Reģionālās attīstības fonds
EUI - Eiropas urbānā iniciatīva
IIA - izmaksu un ieguvumu analīze
IKP - iekšzemes kopprodukts
IKSD - Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departaments
ĪD - Rīgas valstspilsētas pašvaldības Īpašuma departaments
JEB ES iniciatīva Jaunais Eiropas Bauhaus
LKM - Latvijas Republikas Kultūras ministrija
LMA - Latvijas Mākslas akadēmija
LU - Latvijas Universitāte
MICE - (Meetings, Incentives, Conferences, Exhibitions – angļu val.) korporatīvie, darījuma un konferenču pasākumi
MK - Ministru kabinets
MVD - Rīgas valstspilsētas pašvaldības Mājokļu un vides departaments
NDVI - (Normalized Difference Vegetation Index – angļu val.) normalizēts atšķirīgās veģetācijas indekss
NKMP - Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
NVO - nevalstiskā organizācija
PAD - Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības departaments
PAK - Rīgas valstspilsētas pašvaldības Pilsētas attīstības komiteja
PPP - privātā-publiskā partnerība
PPS - organizācija "Project for Public Spaces"
PR - (public relations – angļu val.) sabiedriskās attiecības
RAIC – Rīgas Apkaimju iedzīvotāju centrs
RCT - SIA "Rīgas Centrāltirgus"
RCAB - Rīgas Centra attīstības biedrība
RD - Rīgas dome
RDMV - Rīgas Dizaina un Mākslas vidusskola
REA - Rīgas valstspilsētas pašvaldības aģentūra „Rīgas enerģētikas aģentūra"
RITA - Rīgas valstspilsētas pašvaldības aģentūra "Rīgas investīciju un tūrisma aģentūra"
RM - Rīgas pašvaldības kapitālsabiedrība "Rīgas meži"
RN - Rīgas valstspilsētas pašvaldības kapitālsabiedrība "Rīgas Nami"
RPR - Rīgas plānošanas reģions
RSU - Rīgas Stradiņa Universitāte
RVC AZ – Rīgas vēsturiskais centrs un aizsardzības zona
RVP - Rīgas valstspilsētas pašvaldība
SAM - specifiskais atbalsta mērķis
SIA - sabiedrība ar ierobežotu atbildību

SUS - Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas un Rīgas attīstības programmas uzraudzības sistēma
SVID - stipro pušu, vājo pušu, iespēju un draudu analīze
TIAN - Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi
UNESCO - Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
VARAM - Latvijas Republikas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VKPAI - Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija
VT - Vidzemes tirgus
VUGD - Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests
ZEZ - Zemo emisiju zona

1.1. attēls. Vidzemes tirgus būvju bilance un Rekomendācijās lietotie numerālie kadastra apzīmējumi

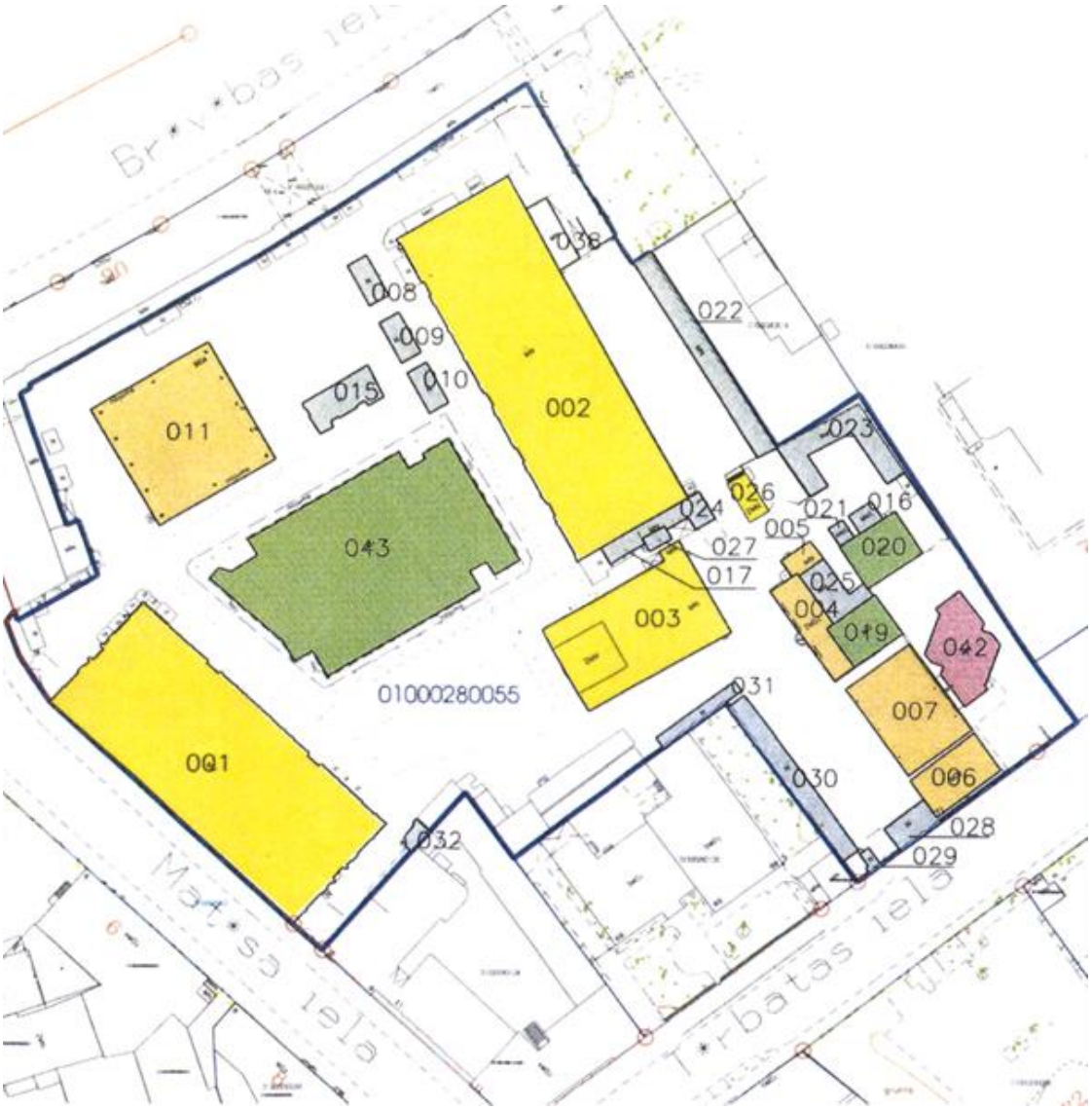

Saturs

Ievads 6
I Vidzemes tirgus vizītkarte 9
1.1. Vidzemes tirgus vēsturiskais konteksts 9
1.2. Vidzemes tirgus apkārtne un teritorija 13
1.3. Vidzemes tirgus šī brīža nozīme sabiedrībā 16
II Vidzemes tirgus attīstības Stratēģija 18
2.1. Saistošo, stratēģisko un konceptuālo dokumentu pēctecība 18
2.2. Rekomendācijas tirgus attīstības stratēģijai 29
2.3. Tirgus pielāgotiesspējas plāns 37
III Rekomendāciju īstenošanas soļi 39
3.1. Rekomendētais funkcionālais plāns 39
3.2. Rekomendācijas biznesa plāna izstrādei 46
Izstrādes dalībnieki 48
Pielikumi 49
Vidzemes tirgus priekšizpēte 50
1. Vēsturiskais konteksts 50
2. Struktūra 64
3. Nozīme 77

Ievads

Vidzemes tirgus (turpmāk - VT) ir viens no vēsturiskajiem Rīgas tirgiem, kas aizņem 20 028 m2 un atrodas pilsētas vēsturiskajā centrā (1.1. attēls). Lai gan atklāšanas brīdī 1902. gadā bijis modernākais galvaspilsētā, pēdējo 10 gadu laikā VT piedzīvojis daudz izaicinājumu: 1) tirgus būves un infrastruktūra ir nolietota un nepieciešama kā atjaunošana, tā pielāgošana mūsdienu energoefektivitātes, pieejamības un citām Eiropas Zaļā kursa prasībām, 2) vēl 2023. gada sākumā tirgus teju bija zaudējis savu pamatfunkciju, tajā reti kāds tirgojās un reti kāds vēlējās iepirkties, 3) tirgus ir karstuma sala pilsētas centrā ar minimāliem zaļajiem risinājumiem, 4) tirgus vide nav piemērota dažādām sabiedrības grupām, tā ir neomulīga, pārvērsta par autostāvvietu, bez publiskajām tualetēm, bez veloinfrastruktūras, 5) tirgū netiek realizētas ilgtspējīgas aktivitātes, kas vērsta uz klimatneitralitāti, apritīgu pilsētu, atkārtotu izmantošanu un šķirošanu, daudzveidīgu ēdienu, kā arī tajā nav nevienas zaļās, digitālās vai augsto tehnoloģiju inovācijas, 6) pēdējos 10 gados sarucis arī pilsētas centrs, kas ietekmēja tirgus vitalitāti.

Lai veicinātu šo izaicinājumu risināšanu un tirgus revitalizēšanu, kā arī definētu prioritātes un rīcības virzienus, RD Pilsētas attīstības komiteja 2022. gada 7. novembrī pieņēma lēmumu "Par līdzekļu piešķiršanu no Rīgas pilsētas infrastruktūras fonda" (protokols Nr.48, 7.§), piešķirot finansējumu PAD projekta „Vidzemes (Matīsa) tirgus kvartāla attīstības koncepcijas izstrāde" īstenošanai. PAD uzsāka veikt esošās situācijas izpēti un informācijas apkopošanu, tika izveidota oficiāla VT attīstības darba grupa ar pārstāvjiem gan no PAD un RN, gan IKSD, Rīgas skolēnu domes u.c. pašvaldības iestādēm. Tika nolemts, ka PAD sadarbībā ar darba grupu nepieciešams izstrādāt rekomendācijas VT kvartāla attīstības stratēģijai (turpmāk – Rekomendācijas), lai šīs teritorijas turpmākā stratēģiskā attīstība atbilstu mūsdienu tendencēm, ES un RVP prioritātēm, sabiedrības vēlmēm un nepieciešamībai, un cieņpilnai attieksmei pret kultūrvēsturisko VT kontekstu.

Rekomendāciju izstrādes laikā ņemti vērā šādi aspekti:

1. Rekomendāciju vadmotīviem jābūt saskaņā ar Eiropā vispārpieņemtām aktuālajām metodēm, kas nodrošina ilgtspējīgu un integrētu visu pušu iesaisti pielāgotiesspējīgas, ekoloģiski kvalitatīvas pilsētas telpas veidošanā. Rekomendāciju izstrādē ņemti vērā vairāki Rīgas un ES līmeņa stratēģiskie un konceptuālie dokumenti, no kuriem fundamentālākais vadmotīvs visā VT attīstībā iekļauta **Jaunā Eiropas Bauhaus (JEB) dimensija "estētiski, ilgtspējīgi, kopā"**. Tā definē mūsdienu Eiropas pilsētvides attīstības virzienu un saskan arī ar RVP PAD noteikto kursu.

2. Rekomendācijas jāizstrādā ne tikai VT, bet arī, ņemot vērā kvartāla un tam pieguļošo ielu teritoriju. Tirgus atrodas RVC AZ vidienē un aktīva sabiedriskā transporta mezgla epicentrā, kā arī ir viens no svarīgākajiem enkurobjektiem. Līdz ar to VT attīstība ir saistoša gan Centra, gan Brasas, gan Avotu, Grīziņkalna, Skanstes un citu tuvējo apkaimju iedzīvotājiem, līdz ar to Rekomendāciju izstrādē tiek pielietots **15 minūšu pilsētas koncepts**, kura pamatā ir uzstādījums, ka visām iedzīvotājiem nepieciešamajām funkcijām jāatrodas 15 minūšu gājiena attālumā[1]. Līdz ar to svarīgi saprast, kādas ir funkcijas, piedāvājums un nepieciešamības iekļauj 15 minūšu areāls VT kvartāla tuvumā.

3. Veikt aktīvu sabiedrības iesaisti Rekomendāciju sagatavošanā; gan ar Rīgas, gan VT tuvumā dzīvojošajiem, strādājošajiem un izglītību iegūstošajiem iestrādāt Rekomendācijās funkcijas un aktivitātes, kas nepieciešamas vai kuras būtu jāsaglabā plašākas sabiedrības vajadzībām. Lai to panāktu, 1) 2022. gada decembrī sadarbībā ar RCAB tika veikta tiešsaistes aptauja, kurā iegūts vērtējums no 1527 respondentiem, 2) no 996 aptaujas respondentiem tika ievāktas idejas un ieteikumi jaunam saturam, pieredzējumam, piedāvājumam, uzlabojumiem vai iespējām, 3) izstrādes laikā tika veiktas 2 fokusgrupas darbnīcas, kurās piedalījās 28 tiešie tirgus apkārtnes iedzīvotāji, bērnu un jauniešu pārstāvji, 4) tika uzklausīts vairāk nekā 25 urbānās attīstības, plānošanas, izglītības, radošo, mākslas un kultūras industriju, kā arī uzņēmējdarbības, ēdināšanas un citu profesionāļu un ieinteresēto pušu viedoklis un vēlmes, 5) tirgū darbu veica 4 universitātes un 59 studenti, 6) 2023. gada 13. maijā tika noorganizēta sabiedriskā apspriede tirgū, kurā piedalījās vairāk nekā 50 apmeklētāji.

4. Rekomendāciju izstrādes laikā konstatētais parāda, ka nepieciešama plašāka izpratne un elastīgāka pieeja tādu sarežģītu, daudzfunkcionālu un sociāli nozīmīgu objektu kā VT attīstībai, lai 2023. gadā uzsāktais jaunais RVC AZ teritorijas plānojums ietvertu būtiskus aspektus ne vien kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanai, bet uz šo vērtību pamata veicinātu arī optimālu sabiedrībai nozīmīgu norišu un pielietojuma attīstību. Līdz ar to Rekomendāciju ietvaros sniegti priekšlikumi tādu saistošo RVC AZ TIAN veidošanas prasību iestrādāšanu teritorijas plānojumā, kas veicinātu Rekomendāciju īstenošanu un būtiskāko VT attīstības nosacījumu nostiprināšanu.

[1] Carlos Moreno. The 15 minutes-city: for a new chrono-urbanism! Pieejams: https://www.moreno-web.net/the-15-minutes-city-for-a-new-chrono-urbanism-pr-carlos-moreno/

Rekomendācijas sadalītas trīs pamatdaļās:

1. daļā īsumā raksturots tirgus, tā vēstures, konteksta, apkārtējās un tiešās (infra)struktūras attīstība, analīze un nozīme sabiedrībā, sabiedrības vērtējums, ieteikumi. Plašāk ar vēsturiskā un šī brīža VT raksturojuma un vērtējuma izpēti var iepazīties Rekomendāciju pielikumā.

2. daļā aprakstītas Rekomendācijas Vidzemes tirgus attīstības stratēģijai – misija, mērķi, prioritātes un rīcības virzieni saskaņā arī ar citiem stratēģiskajiem un konceptuālajiem dokumentiem.

3. daļā iezīmēti Rekomendāciju īstenošanas soļi, tai skaitā pārvaldes formāts, teritorijas funkciju un pakalpojumu sadalījums un publiskās ārtelpas attīstība vismaz līdz 2035. gadam.

I Vidzemes tirgus vizītkarte

1.1. Vidzemes tirgus vēsturiskais konteksts

Tirgus pirmsākumi meklējami 1876. gadā tagadējās Jaunās Ģertrūdes baznīcas teritorijā un tas nosaukts par godu Krievijas impērijas caram Aleksandram II. Šī brīža atrašanās vietā Brīvības ielā 90A VT atklāts 1902. gadā kā modernākais tirgus Rīgā (1.2. attēls). Lai arī šo statusu laika gaitā zaudējis, **VT ir senākais saglabātais un joprojām aktīvais tirgus būvju komplekss Latvijā** (1.2. attēls). Tirgus kompleksa arhitektoniskā veidola autors ir otrais Rīgas pilsētas arhitekts Reinholds Šmēlings (1840–1917); saglabājušies abi autora veidotie paviljoni 001 un 002 (šeit un turpmāk līdzīgas atsauces uz kadastra numuru skatāmas 1.1. attēlā), kuriem pēc NKMP lēmuma piešķirts statuss "kultūrvēsturiski ļoti vērtīgas ēkas."

1.2. attēls. Skats uz Vidzemes tirgus gaļas paviljonu 001 un administrācijas ēku 002 (Riga und seine Bauten 1903).

Cariskās Krievijas laikā tirgus bijis slavens ar piena produktiem (it sevišķi sviestu), kopš Latvijas I brīvvalsts laika - ar skābētiem kāpostiem. Šobrīd teritorijā tiek pārdoti pazīstamu ražotāju gaļas izstrādājumi, piemēram, "Kunturi". Pirms I pasaules kara literatūrā un atmiņās

aprakstīts, ka VT valdījusi kņada un dzīvība, familiaritāte starp tirgotājiem (bieži - individuālajiem zemniekiem) un pircējiem. Tirgū kopš tā atklāšanas vienmēr norisinājusies Ziemassvētku eglīšu tirgošana. Starpkaru periodā daudzu atmiņās, kā arī periodikā sāk parādīties cildinoši raksti par ziediem, augiem un stādiem, kas nopērkami tirgū; pirmo reizi parādās ziņas par augstvērtīgiem skābētiem kāpostiem.

Kopš 1924. gada tiek lietots oficiālais "Vidzemes tirgus" nosaukums (vai "Vidzemes kolhozu tirgus" padomju laikā) par godu Vidzemes priekšpilsētai un novadam. Sarunvalodā izskan arī "Matīsa tirgus", kas iegājies saistībā ar Matīsa ielu. Taču tirgus ar nosaukumu "Matīsa tirgus" jau gadu agrāk (1923) tika atvērts un līdz 1939. gadam atradās citā vietā - Matīsa un Barona ielu krustojumā, un kalpoja kā viena no oficiālajām malkas tirdzniecības vietām pilsētā (vēlāk pārdeva arī dažādus ražas augļus). 1938. gadā arhitekts Alfrēds Grīnbergs (1893 - 1940) izprojektē vienstāva mūra putnu kautuvi (020), kas saglabājusi savas oriģinālās būvformas; šobrīd ēka tiek lietota kā tehniskā noliktava un ir neapmierinošā stāvoklī.

Tirdzniecība pēckara gados visbiežāk saistīta ar nelegālām darbībām, radot negatīvu VT reputāciju - regulāri ienāk sūdzības par gaļas nesēju un svērēju negodīgo rīcību, gaļas kontroles punkta pagraba telpās konstatēta neatļauta kautu lopu dīrāšana. Pirmajās pēckara desmitgadēs, aprakstot VT, visbiežāk tiek minēta tirgošanās ar dārzeņiem vai piena produktiem, tomēr arī "dārzeņu spekulanti" ir bieža parādība. Pēckara gados periodikā sāk parādies sūdzības par iedzīvotāju miera un tiesību neievērošanu; izskan aicinājums "trokšņainās tirgus operācijas" pārcelt tālāk no dzīvojamās mājas Brīvības ielā 90 logiem. Piecdesmito gadu beigās VT parādās pirmās "iebraucamās kafejnīcas" un īstermiņa ēdienu/dzērienu tirgotāji. Izskan sūdzības par trokšņiem, smakām un iereibušajiem.

1960. gadu sākumā tirgus ieguva vēl vienu būvi - veterinārsanitārās ekspertīzes laboratorijas telpas, svaru un tehnisko iekārtu māju. Šobrīd būve ir austrumu daļa no 003 ēkas, kurai 1990. - 2000. gadu mijā veikta piebūve tirdzniecības vajadzībām. Kā viena no nozīmīgākajām ziņām 1967. gadā ir kombināta "Rīgas ekspresis" augu, ziedu un stādu paviljona "Lilija" atvēršana. Par nelielu maksu pircēji var saņemt kvalificētu konsultāciju, kā arī iegādāties sēklas, puķu stādus un augsni. Ja nepieciešams, speciālistu var uzaicināt arī mājās puķkopības un dārzkopības darbu veikšanai. Tiek minēts, ka 1970. gadā tirgu esot apmeklējuši nepilni 6 miljoni cilvēku, kamēr 1971. gadā - vairāk par 7 miljoniem.

1980. gadu beigās līdz 1990. gadu sākumam reidos un periodikā atkal tiek novērotas spekulatīvas darbības, alkoholisms darba laikā, kontrabandas cigarešu pārdošana. 1990. gadu sākumā no tirgus pagaist tirgotāji, kas laimi meklējot lielākās pilsētās, piemēram, Maskavā. 1990. gadu vidū ap VT manītas prostitūtas, 2000. gadu vidū tuvējās pieturas apsēduši bezpajumtnieki.

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas tirgū regulāri izstrādāti dažādi attīstības projekti, kas īstenojušies tikai daļēji un mūsdienu kontekstā nav vērtējami kā uzlabojumi. 1999. gadā nodibināta neatkarīga "Vidzemes tirgus tirgotāju biedrība". Šobrīd tā vairākus gadus nav aktīva, bet par likvidāciju nav ziņojusi.

Šajā tūkstošgadē tirgus teritorija vairākas reizes neveiksmīgi nodota ilgtermiņa nomniekiem (vai to bijis plānots darīt), ar kuriem pēc saistību neizpildīšanas lauzti vai izbeigti līgumi, vai iznomāšanas process netika uzsākts. Daļu no šī brīža izskata tirgus ieguvis neilgi pēc 2001. gada, kad attīstības projektu izstrādājis SIA "Arhitekta G. Vīksnas birojs"; līdz 2006. gadam tas vairākas reizes papildināts un īstenots vien daļēji. Pēc projekta ap 2002. - 2003. gadu uzcelts "Kāpostu" paviljons (043), kas demontēts 2019. gadā. Tobrīd demontē arī citu, ap 2002. - 2003. gadu uzcelto automazgātavu (042). Ap 2002. - 2003. gadu kā daudzfunkcionāls kvadrātveida paviljons ar paceļamajām sienām uzcelta nojume (011).

2003. gada raidījuma "Ielas garumā" sižetā minēts, ka VT ir īpašs ar to, ka tajā iepērkoties daudzas slavenības - politiķi, aktieri. 2006. gadā ziņas par iespējamu VT "pārvēršanu par lielveikalu" sasniedz Saeimas priekšsēdētāju Ingrīdu Ūdri, kura saņēmusi bažīgu Vidzemes tirgus Tirgotāju asociācijas atklāto vēstuli. 2008. gadā VT vadība min, ka teritoriju varētu pārvērst par elitāru tirgu, tomēr periodikā tiek minēts, ka tirgū noskaņa "paliek arvien skumjāka". 2004. gadā pirmoreiz izskan domas pārbūvēt Gaļas paviljonu (001) par koncertzāli, par ko domas dalās. 2007. gadā tajā notiek ugunsgrēks, pēc kura paviljons slēgts tirdzniecībai. 2017. gadā pēc Būvniecības valsts kontroles biroja lēmuma Gaļas paviljona lietošana tiek aizliegta.

Ar 2018. gada 11. jūlija lēmumu VT tiek iekļauts RD kapitālsabiedrības (tobrīd AS) SIA "Rīgas Centrāltirgus" pamatkapitālā. Šobrīd aktuālāko "Vidzemes tirgus attīstības priekšlikumu" 2019. gadā izstrādāja "Colliers International Advisors" (kā konsultantus piesaistot SIA "INEX arhitekti"). Priekšlikums bija vērienīgs un paredzēja vairāku jaunbūvju, tostarp biroju ēkas celtniecību un stāvvietas izvietošanu teritorijā, kā arī vēsturisko paviljonu atjaunošanu un to iekārtojuma pārbūvi. Šobrīd liela daļa priekšlikuma neatbilst pilsētas mērķiem, pilsētplānošanas tendencēm, sabiedrības pieprasījumam un arī pilsētas finansiālajām iespējām.

VT nereti bijis mākslas objekts un subjekts: kopš 1960. gadiem daudz fotouzņēmumu ar tirgus sadzīvi veikusi zināmā ielu fotodokumentāliste Māra Brašmane, 2000. gadu beigās Gaļas paviljonā aktīvi rosījās Latvijas Mākslinieku savienība. 2018. gadā Kāpostu paviljonā norisinājās dramaturga Jāņa Baloža un režisores Paulas Pļavnieces izrāde "Latvijas plānošanas institūts". 2019. gadā tirgus teritorijā uz vairāku ēku sienām tiek izlīmēti vairāki Oskara Pavlovska "#mikropilsonis" grafiskie darbi microRIBOCA biennāles ietvaros. 2020. gada

beigās tirgus teritorijā tika izstādīts viens no publiskās mākslas programmas “Kopā” darbiem, Ances Vilnītes skulptūra “Neredzamie”. 2021. gadā tirgus publisko telpu izmantoja jaunā teātra festivāls “Homo Novus”.

2022. gada janvārī tika uzsākts darbs pie vairāku Rīgas kapitālsabiedrību apvienošanas, kas noslēdzās 2022. gada novembrī, tai skaitā RCT pievienojot SIA "Rīgas nami". Līdz ar to VT tika iekļauts RN bilancē. Tajā pašā mēnesī apmeklējumam un tirdzniecībai tika slēgts Piena paviljons.

2023. gada janvārī RN ievēlēta jauna valde un uzsākts aktīvs darbs pie VT attīstības plānošanas, tostarp pavasarī RN Attīstības departamentā tika ieviesta jauna pozīcija – Vidzemes tirgus Attīstības plānošanas projektu vadītājs. Rezultātā 2023. gadā tirgū strauji palielinājies aktivitāšu skaits un to koordinēšanas produktivitāte – 2023. gada maijā norisinājušies AUGam ēdiena svētki, jūnijā LMA dizaina vasaras skola “Dizaina aktīvisms: intervences eko-sociāliem izaicinājumiem”. 2023.gada vasaras sezonā Zaļajā skvērā tika veikti apzaļumošanas un labiekārtošanas darbi, atklāts Nakts tirgus, kas darbojas katru trešdienu. 2023. gada septembrī tika organizēti divi laikmetīgās mākslas notikumi – “Survival Kit” festivāls (1.3. attēls) un izstāde “Mākslinieks ir klātesošs”. Kopš 2023. gada oktobra uzsākta sadarbība ar IKSD, lai nodrošinātu kultūras saturu oktobrī, svinot VT dzimšanas dienu, un decembrī, īstenojot Ziemassvētku tirgus aktivitātes.

1.3. attēls. Piena paviljons “Survival Kit” festivāla laikā (Rīga.lv 2023).

1.2. Vidzemes tirgus apkārtne un teritorija

15 minūšu gājiena attālumā no tirgus 2023. gadā reģistrēti 31 193 iedzīvotāji; VT tiešā tuvumā reģistrēti 549 iedzīvotāji. Blakus tirgum vai tā tuvumā piestāj ap ceturto daļu no visiem Rīgas sabiedriskā transporta maršrutiem. Tādējādi VT ir savienots ar divām trešdaļām Rīgas apkaimju un vismaz 92 103 iedzīvotājiem tiešā šo maršrutu tuvumā. Seši no tiem ir starp 10 populārākajiem visā pilsētā pēc pārvadāto pasažieru skaita. VT apkārtne 15 minūšu gājiena rādiusā raksturojama kā dzīvīga ar plašu pakalpojumu, vietu un iestāžu piedāvājumu. Uz 2023. gada pavasari VT tuvumā neatrodas neviens cits tirgus, tomēr sastopamas daudzas kafejnīcas, maiznīcas, restorāni, bāri u.c., pārsvarā nelielas ēdināšanas un sabiedriskās iestādes. Uz 2023. gada pavasari 15 minūšu gājiena rādiusā no VT atrodas vismaz 39 IKSD padotības iestādes (pirms-, pamat-, vidusskolas, interešu izglītības, sporta, mūzikas un kultūras iestādes), kā arī citi sabiedrībai, pilsētai, kultūrai, tūrismam un dabai nozīmīgi objekti (t.sk. Dailes teātris).

Attīstot VT teritoriju, ir jāņem vērā arī paredzētie attīstības plāni pieguļošajā teritorijā, jo tie ietekmē gan tirgus iespējamo mērķauditoriju, gan konkurenci. Tiešā VT tuvumā attīstās vai plānots attīstīt vairākas publiskās un privātās apbūves platības un kvartālus - ESTERA development (bijušais Rotermann Square kvartāls), Tērbata Apartments (attīstītāji YIT un BTA Baltic Insurance Company AAS), dzīvojamais nams Krišjāņa Barona ielā 30A. 2024. gadā noslēgusies Jaunā Rīgas teātra rekonstrukcija Lāčplēša ielā 24, atvērts Kultūras un radošo industriju atbalsta centrs "TabFab" Tabakas fabrikas kvartālā un prototipēšanas darbnīca "Riga Makerspace" LMA un RDMV vajadzībām Aristīda Briāna ielā 13.

Papildus atbilstoši AP2027 paredzētas atsevišķas saistītās rīcības un projekti. Piemēram, PAD projekta "Rīgas Centra un Brasas apkaimes publiskās ārtelpas attīstība un pieejamības veicināšana" ietvaros veikta priekšizpēte ar mērķi attīstīt gājējiem ērtu, drošu un patīkamu pilsētvidi maršruta posmā "Rīgas centrs - Brasa", sniedzot iespēju pārvietoties labiekārtotā un īpaši aprīkotā, nozīmīgus galamērķus un saistītus pilsētvides objektus savienojošā maršrutā daudzveidīgām lietotāju grupām, tādējādi veicinot iedzīvotāju pārvietošanās paradumu maiņu. Tikpat nozīmīga ir rīcība AP2027 "Zemo emisiju zonas ieviešana", kas tieši ietekmēs tirgu un ko paredzēts īstenot līdz 2027. gadam.

Ielu auto stāvvietas pie VT atrodas gan SIA „Rīgas satiksme" stāvvietu zonā C, gan uz robežas ar B zonu. Netālu esošajā Lielgabalu ielā atrodas UniPark pārvaldīta diennakts daudzstāvu autostāvvieta. Tuvumā nav bezmaksas automašīnu novietošanas iespējas.

Šobrīd tirgus teritorija aizņem daļu kvartāla starp Artilērijas, Tērbatas, Matīsa un Brīvības ielām ar kopējo platību 20 028 m^2. Tirgus apbūve atrodas UNESCO Pasaules kultūras mantojuma objekta "Rīgas vēsturiskais centrs" un Valsts nozīmes pilsētbūvniecības pieminekļa "Rīgas pilsētas vēsturiskais centrs" teritorijā. VT atrodas teritorijā, kurā spēkā Rīgas vēsturiskā

centra saglabāšanas un aizsardzības likums, MK noteikumi Nr. 127 „Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības noteikumi", kā arī RVC AZ teritorijas plānojums un RD 2006. gada 7. februāra saistošie noteikumi Nr. 38 „Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi".

RVC AZ TIAN norādīts, ka VT ir publiskās apbūves teritorija, kurās kā galvenā izmantošana ir atļauta tikai Noteikumos norādītā konkrētā izmantošana atbilstoši attiecīgajā plānā lietoto apzīmējumu skaidrojumam (P-1) – "tirgus, kur dominē tirdzniecības, pakalpojumu un darījumu funkcija". Tirgus šī brīža moto ir veiksmīgs - "Lauku labumi pilsētas (Rīgas) viducī", un tā emblēma ir Gaļas paviljona fasāde, kas atveidota melnā trafaretā ar starpkaru perioda avīžu drukai raksturīgu virsrakstu.

VT teritorija ir pieejama no Brīvības, Matīsa un Tērbatas ielas, tomēr perimetrālās apbūves ietekmē teritorijas redzamība no ielas ir ierobežota. No Brīvības ielas teritorija ir sasniedzama kājāmgājējiem un mikromobilitātes rīku lietotājiem, no Matīsa un Tērbatas ielām teritorija ir sasniedzama arī autovadītājiem. Kopš 2024. gada teritorija atvērta līdzīgi kā atvērti reiz bijuši paviljoni: no plkst. 07.00 – 19.00 darbadienās (izņemot trešdienu) un sestdienās, no 07.00 – 17.00 svētdienās, no 07.00 – 20.00 trešdienās. Citā laikā teritorija slēgta ar vārtiem.

Teritorijā atrodas ievērojams skaits būvju dažādā tehniskā stāvoklī un klasifikācijā. Ēku veidi: 1230 - vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības ēkas, 1220 - biroju ēkas, 1274 - citas, iepriekš neklasificētas ēkas. Vienpadsmit no tām reģistrētas zemesgrāmatā, tikmēr septiņpadsmit ir īslaicīgas lietošanas būves un nav reģistrētas zemesgrāmatā. Vēl bilancē atrodas divas brīvas apbūves platības - zaļais skvērs tirgus centrā (043), kas palicis pēc Kāpostu paviljona nojaukšanas, un betonēts laukums (042), kur īslaicīgi reiz atradusies automazgātava. Vēsturiski teritorija klāta ar kaltu bruģi. 5 m rādiusā ap katru ēku un iebrauktuvēs teritorijā tas pārklāts ar asfalta segumu.

Teritorijā atrodas piecas galvenās ēkas:

1. Gaļas paviljons (001) celts 1902. gadā veidots bazilikālā formā ar divslīpju dzelzs skārda jumtu kā slēgta tipa halle un jau sākotnēji paredzēts gaļas tirdzniecībai. Kopš 1942. gada Gaļas paviljonā iebūvēta horizontāli apšūta koka dēļu starpsiena, kas sadala ēku divās hallēs. Abas paviljona fasādes pēc funkcijas ir galvenās ar izteiktu un bagātīgu arhitektūru. Paviljonā saglabājušās sākotnējās grīdas akmens masas flīzes, kā arī visas nesošās konstrukcijas un jumta segums.

2. Piena paviljons (002) arī celts 1902. gadā un sākotnēji bijis atvērta tipa, kur austrumu garenfasāde bijusi vaļēja. Līdz I pasaules karam ēka pārveidota par slēgtu. 1938. gadā pēc arhitekta Alfrēda Grīnberga projekta paviljonā iebūvē dzelzs logus. 20. gs. otrajā pusē, lai

norobežotu tirdzniecības vietas, iebūvētas vairākas sienas, šajā pašā laika posmā paviljons zaudē visus sākotnējos un vēsturiskos logus - 1. stāva ailas aizpildītas ar stikla blokiem. 2000. gadu sākumā vēlreiz mainīti lielie halles logi. Ēkā saglabājušās atsevišķas 1938. gada durvis un akmens masas sienas flīzes.

3. Daudzfunkcionālā ēka (003) tiek lietota tirdzniecības kioskiem un kā tehniskās telpas (tai skaitā sarga postenis 2. stāva izbūvē). Starp 003 un 001 atrodas bruģēts laukums, kas pielietojams dažādām vajadzībām.

4. Nojume ar paceļamām sienām (011), kas celta ap 2002. - 2003. gadu kā daudzfunkcionāls paviljons bez arhitektoniskas vai kultūrvēsturiskas vērtības. Pirms vairākiem gadiem nojume īslaicīgi izmantota ikmēneša krāmu tirgus vajadzībām.

5. Bijusī kautuve, tagad tehniskā noliktava (020), kas celta kā kompakts vienstāvīgs apjoms ar divslīpju, dzelzs skārda jumtu 1938. gadā pēc arhitekta Alfrēda Grīnberga projekta. Sākotnējais ēkas plānojums, ko veidoja koka konstrukciju starpsienas, zudis, šobrīd ēku daļa viena mūra starpsiena.

Nozīmīga teritorijas daļa ir Zaļais skvērs (bijušais Kāpostu paviljons; 043). No tirgus atklāšanas līdz II pasaules karam tā vietā atradusies VT administrācijas ēka. Teritorijā apbūvēta ap 2002. - 2003. gadu kā jaunais Kāpostu paviljons, kas demontēts ap 2019. gadu. Kopš tā laika zemes gabals apaudzis ar zālāju pēdējos gados vairākkārt izmantots publiskiem notikumiem, kā arī veikta zemes gabala labiekārtošanas darbi. Zem skvēra nav pazemes inženierkomunikāciju, kas apgrūtinātu zaļās infrastruktūras izveidi un tālāko skvēra funkcionālo izmantošanu.

Tirdzniecība visās ēkās norisinās ielas līmenī. Tā tikusi veikta gan paviljonos, gan atklātā teritorijā - kopējais pieejamais tirdzniecības vietu skaits ārtelpā ir 187, iznomāto vietu skaits uz 2022. gada decembri ir 49. Vismaz pēdējo 8 gadu laikā VT strādājis ar zaudējumiem. Vidējais ikgadējais neto apgrozījums minētajā periodā ir 236 242 EUR (pēc RN sniegtajiem datiem). Šobrīd teritorija kalpo kā dienas automašīnu stāvvieta (ar kopējo vietu līdz aptuveni 100 transporta līdzekļiem), kurā iespējams iebraukt no Matīsa un Tērbatas ielām. Lielākā daļa autovadītāju tirgu neizmanto, lai iepirktos. 2022. gadā 23 % no ieņēmumiem bija saistīti ar autostāvvietu darbību.

Vēl 2023. gada sākumā uz visu teritoriju tirgus centrā bija izvietota viena velonovietne 10 velosipēdiem. Līdz 2023. gada vasarai tajā nebija neviena apzaļumojoša un dabisku ēnu nodrošinoša elementa - koka vai krūma. Teritorija joprojām atrodas vienā no viskarstākajām un visneapzaļumotākajām zonām Rīgā. Teritorijas aizēnoto virsmu īpatsvars ir daudz mazāks nekā vidēji Centrā (plašāk skatīt pielikuma 2. sadaļā “Struktūra”).

1.3. Vidzemes tirgus šī brīža nozīme sabiedrībā

Mūsdienās tirgus lietotāju kodolu veido 50 - 70 gadu vecas pārdevējas un to pastāvīgās klientes līdzīgā vecuma grupā. Tāpat par nozīmīgu grupu var tikt uzskatīti vecāki, īpaši māmiņas ar maziem bērniem. VT tiek raksturots kā savu klientu tirgus, un gan tirgotāji, gan klienti raksturo tirgus apmeklējumu kā attiecības ar konkrētām personām. Pastāvīgie klienti un PAD organizētajā sabiedrības aptaujā respondenti kā VT galveno vērtību izcēla kvalitatīvu vietējo produkciju un latvisko garu. Tiesa, 42 % respondentu atzīst, ka VT neapmeklē, bet kādreiz tas tika darīts regulāri. Daudzviet tiek minēta vajadzība pēc ilgāka VT darbalaika, lai gan jāmeklē kompromiss, jo nepieciešams ievērot apkārtējo tiesības pēc naktsmiera.

Sociālo un sabiedrisko mediju avotos eksistē dažādas cilvēku pieņemtas versijas par VT likvidāciju, izpārdošanu, ēnu ekonomiku, tādējādi radot negatīvu un aizdomu pilnu noskaņu sabiedrībā. Vēl 2023. gada sākumā komunikācija ar tirgotājiem un reklāma klientiem tika uzskatīta par neveiksmīgu. Līdz ar to tirgotāji jūtās pamesti un uzturēja tirgu caur savu klientu loku un entuziasmu.

Sabiedrība augstu vērtē VT vēsturiskās arhitektūras mantojumu un lielisko novietojumu pilsētā; sabiedrības viedoklī vērojams uzsvars uz **nepieciešamību veikt tirgus būvju renovāciju**. Līdz 2023. gada sākumam VT lielākoties ticis raksturots kā "tukšs", par galveno problēmu tiek uzskatīta nolietojusies infrastruktūra, ūdens (ne)pieejamība, bedres uz ielām, novecojušas un energoneefektīvas būves, tualetes nepieejamība klientiem.

No funkciju nodrošinājuma VT visvairāk nepieciešama **ēdināšanas zonas ieviešana,** kurā piedāvātu gan Latvijai raksturīgus ēdienus (iespējams, gatavotus no tirgū nopirktām izejvielām), gan pasaules virtuvi. Viena no galvenajām sabiedrības prasībām tirgus attīstībā ir **pieņemamas cenas - kā pircējiem, tā nomniekiem**. Nav iebildumu veidot piedāvājumu dažādās cenu kategorijās pēc iespējas plašākai sabiedrībai. Tirgum vitāli nepieciešama **sakārtota publiskā ārtelpa** - apzaļumota, ar soliņiem, ja iespējams, ar strūklaku; telpa, kas ir droša, patīkama un pieejama visām paaudzēm. Publiskās telpas stāvoklis sabiedrībā tiek vērtēts kā vājš. Tirgus atbilstība Eiropas Zaļā kursa, aprites ekonomikas, bezatkritumu dzīvesveida, viedo tehnoloģiju risinājumu, Jaunā Eiropas Bauhaus un citām globālām, kontinentālām un nacionālām mūsdienu tendencēm sabiedrības anketās arī tiek vērtēta kā ļoti vāja.

Pēc sabiedrības aptaujas datiem pārsvarā **tirgu izmanto pārtikas produktu iegādei** (85 %) **un kā mikromobilitātes (gājēju, velosipēdistu) savienojumu** (42 %). Teritorijas pieejamība ikdienā, kā arī tā infrastruktūras piekļūstamība gājējiem, velosipēdistiem, cilvēkiem ar kustību traucējumiem, skrituļslidotājiem u.c. sabiedrības anketās tiek vērtēta kā vidēja. Pretēji viedokļi valda, runājot par autostāvvietām - lai arī reāla vajadzība pēc tām izcelta maz, populārāks viedoklis ir par stāvvietu iekārtošanu pazemē. Turpretī starp jauniešiem vērojama vēlme no tām atbrīvoties vispār.

Sabiedrībai nav intereses tirgū redzēt dažādu rūpniecības preču piedāvājumu, tomēr ir liela vajadzība pēc dažādu meistaru darbnīcām - piemēram, velosipēdu, kurpnieku, atslēdznieku. Respondenti izteikuši arī vēlmi VT redzēt laikmetīgas Latvijas amatnieku, manufaktūru un dizaineru preces, rokdarbus. Vairums respondentu tirgū vēlētos redzēt plašu kultūras, mākslas un sabiedrības iesaistes piedāvājumu. Tajā pašā laikā tika minēts, ka pasākumi jāplāno uzmanīgi, ņemot vērā apkārt esošo dzīvojamo māju iemītnieku mieru. Vairākkārt minēta vēlme līdzdarboties, radīt ko kopā, iemācīties kādu prasmi. Visbiežāk minētas ēdiena darbnīcas, kā arī amatnieku, meistaru vai dārzkopības meistarklases.

Teritorijā būtu nepieciešams uzlabot piedāvājumu bērniem un jauniešiem. Tiek minēta vajadzība pēc kopstrādes telpām, kur blakus varētu strādāt gan radošo industriju pārstāvji, gan NVO, gan arī kāds, kas pārstāv pašvaldības funkcijas. Teritorijas piemērotība un atvērtība bērniem un jauniešiem, senioriem, dažādu ienākumu līmeni pārstāvošiem iedzīvotājiem, tūristiem u.c. pēc piespējas dažādākām sabiedrības grupām sabiedrības anketās tiek vērtēta kā gandrīz viduvēja.

Uz jautājumu “Kādu atzīmi (desmit ballu sistēmā) jūs kopumā dotu Vidzemes tirgum šobrīd?” respondentu vērtējums bija vājš - 3,01.

II Vidzemes tirgus kvartāla stratēģiskā attīstība

2.1. Saistošo, stratēģisko un konceptuālo dokumentu pēctecība

Šajā nodaļā aprakstīti dažādi iepriekš sagatavoti juridiski un stratēģiski saistoši vai konceptuāli dokumenti, kas ietekmē VT, RVC vai Rīgas pilsētas telpisko attīstību kopumā, kā arī atbilst citu pilsētu un Eiropas mēroga urbānās vides attīstības principiem. Ir svarīgi apskatīt dažādus formāli vai neformāli saistošus dokumentus, kas ne tikai nosaka Rekomendāciju saturu un svaru, bet ietekmē un virza arī Rekomendāciju nozīmi plašākā Rīgas, Latvijas vai Eiropas kontekstā.

2.1.1. Juridiskais ietvars

Latvijas Republikas Augstākā padome 1993. gada 30. martā pieņēma lēmumu "Par kārtību Latvijas tirgos" nolūkā aizsargāt vietējo lauksaimniecības un pārtikas preču ražotāju intereses, uzlabot un sakārtot Latvijas tirgu darbību, ierobežot nekontrolētu ielu tirdzniecību un nodrošināt patērētāju aizsardzību pret veselībai bīstamu produktu un preču nonākšanu tirgū[2].

Detalizētāk šo jomu šobrīd regulē MK 12.05.2010. noteikumi Nr. 440 "Par tirdzniecības veidiem, kas saskaņojami ar pašvaldību, un tirdzniecības organizēšanas kārtību", kuri izdoti saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 21.5 pantu. Šie noteikumi MK noteikumu Nr. 440 punktā 2.10. definēts, kas ir tirgus – "noteikta teritorija, kurai pašvaldība piešķīrusi tirgus statusu un kurā galvenokārt tiek pārdotas preces", tāpat 3.2 apakšpunktā noteikts, ka tirgus ir viens no diviem tirdzniecības veidiem, kas saskaņojams ar pašvaldību (otrs veids ir ielu tirdzniecība)[3].

Rīgas pašvaldībā spēkā ir RD 17.01.2012. saistošie noteikumi Nr. 156 "Par kārtību, kādā tiek piešķirts tirgus statuss un tirgus pārvaldītājs saskaņo ar Rīgas pilsētas pašvaldību tirgus noteikumus." Noteikumu III daļas 7. punkts nosaka, ka:

> 7.1. visai tirgus teritorijai jābūt noklātai ar cieto segumu;
>
> 7.2. tirgus atklātajā teritorijā un zem nojumēm jāiekārto stacionāri galdi un noteiktas vietas tirdzniecībai no transportlīdzekļiem;

[2] LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS PADOMES LĒMUMS Par kartību Latvijas tirgos. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/60060-par-kartibu-latvijas-tirgos

[3] Ministru kabineta noteikumi Nr.440. Rīgā 2010.gada 12.maijā (prot. Nr.23 33.§). Noteikumi par tirdzniecības veidiem, kas saskaņojami ar pašvaldību, un tirdzniecības organizēšanas kārtību. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/210696-noteikumi-par-tirdzniecibas-veidiem-kas-saskanojami-ar-pasvaldibu-un-tirdzniecibas-organizesanas-kartibu

7.3. tirgū jāiekārto slēgti stacionāri tirdzniecības objekti, kuros radīti priekšnosacījumi sanitāro un higiēnas normu ievērošanai to pārtikas preču uzglabāšanai un realizācijai, kuras ātri bojājas[4].

2.1.2. Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam

Stratēģijā noteikts, ka Rīgas pilsētas pašvaldība balstās uz moto "Rīga – iespēju pilsēta". Tas nozīmē, ka pašvaldība rada pilsētā dzīvojošajiem, strādājošajiem, tiem, kas mācās un studē, tiem, kas atbraukuši atpūsties vai darīšanās, daudzveidīgas iespējas īstenot nepārtrauktu izaugsmi, radot un piepildot savas idejas un sapņus, kas nav pretrunā ar sabiedrības interesēm, un indivīdi izmanto šīs sniegtās iespējas un aktīvi līdzdarbojas to pilnveidošanā un attīstībā. Rīgas pilsētas pašvaldības virsuzdevums ir pilsētas iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošana. Demokrātiskā sabiedrībā dzīves kvalitātes izaugsme pamatojas uz iespējām, kuras izmantojot cilvēks paša spēkiem cenšas sasniegt sev vēlamo dzīves kvalitātes līmeni.

Tāpat RVP, veidojot harmonisku, ērtu un drošu vidi dzīvošanai, strādāšanai un atpūtai, palīdzot cilvēkiem izglītoties un integrēties sabiedrībā un veicinot gan tradicionālās, gan radošās uzņēmējdarbības attīstību un jaunu darba vietu radīšanu, piedāvā rīdziniekam dažādas iespējas piepildīt savas vēlmes un realizēt sevi, ciktāl tas nav pretrunā ar sabiedrības interesēm[5].

Stratēģijā tiek uzsvērts, ka pilsēta virzīsies, lai 2030. gadā tā būtu:

- Kompakta, resursus taupoša un vieda
- Multikulturāla un toleranta
- Gājējiem, velosipēdistiem un sabiedriskajam transportam draudzīga
- Ar modernu, uz klientiem orientētu pārvaldi
- Ar labu sadarbību aglomerācijā
- Ar dažādu, pieejamu un kvalitatīvu mājokli
- Ar izcilu kultūrvidi un pilsētnieku radošumu
- Ar vitālām apkaimēm un saglabātu kultūrainavu
- Ar daudzveidīgām un kvalitatīvām dabas teritorijām, zaļiem koridoriem un pieejamām ūdensmalām
- Ar pārdomātu industriālo politiku
- Ar veiksmīgu un vides kvalitātei atbilstošu ostu.

[4] Rīgas domes saistošie noteikumi Nr.156 Rīgā 2012.gada 17.janvārī (prot. Nr.74, 2.§). Par kārtību, kādā tiek piešķirts tirgus statuss un tirgus pārvaldītājs saskaņo ar Rīgas pilsētas pašvaldību tirgus noteikumus. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/243767-par-kartibu-kada-tiek-pieskirts-tirgus-statuss-un-tirgus-parvalditajs-saskano-ar-rigas-pilsetas-pasvaldibu-tirgus-noteikumus

[5] Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. Rīga: 2014. Pieejams: https://sus.lv/sites/default/files/media/faili/strategija2014-2030.pdf

Ilgtermiņa mērķī "Ērta, droša un iedzīvotājiem patīkama pilsētvide" minēts, ka pilsētas transporta infrastruktūra atbilst vispārpieņemtai hierarhijai: gājējs – velobraucējs – sabiedriskais transports – privātais autotransports. Sevišķa uzmanība pievērsta iedzīvotāju ar īpašām vajadzībām ērtībai. Pilsētas centrālajā daļā privātā autotransporta iebraukšana un stāvēšana ir ierobežota, prioritāti nodrošinot citiem pārvietošanās veidiem. Mērķī vēl tiek minēts, ka Rīga ir starptautiski atzīts un pievilcīgs zaļo inovāciju centrs. Pilsētā atbildīgi patērē resursus un efektīvi izmanto enerģiju. Pateicoties ievērojami samazinātam izmešu daudzumam, gaisa kvalitāte visur pilsētā atbilst ES standartiem un pilsētā ir samazinājies trokšņa piesārņojums. Diemžēl dokumentā tirgi, to kultūra un attīstība atsevišķi nav atrunāti.

Secināms, ka stratēģijā pilsēta kā vērtību redz starpdiciplinaritāti, cilvēku un kultūru mīšanos, iespējas izpausties dažādi, gan komerciāli, gan nekomerciāli, un tiesības dzīvot kvalitatīvā, zaļā vidē. Liela vērtība ir arī sabiedrības iesaiste un tiesības iesaistīties, kā arī procesu efektivizācija un viedināšana, un zaļās inovācijas.

2.1.3. Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojums

Kopš 2006. gada spēkā esošajā RVC AZ teritorijas plānojumā norādīts, ka VT ir "publiskās apbūves teritorija, kurās kā galvenā izmantošana ir atļauta tikai Noteikumos norādītā konkrētā izmantošana atbilstoši attiecīgajā plānā lietoto apzīmējumu skaidrojumam (P-1) – tirgus, kur dominē tirdzniecības, pakalpojumu un darījumu funkcija."

Plānojuma paskaidrojuma rakstā minēts, ka "tirgi ir īpaši RVC kultūrvēsturiskie sabiedrisko un darījumu attiecību objekti, kas pieder pie lielākajām kultūrvēsturiskajām, ekonomikas attīstības, tūrisma vērtībām un ir nozīmīgi iedzīvotāju apkalpes infrastruktūras objekti. VT izdalāms kā atsevišķs objekts, kura izmantošanā cieši savijušās sabiedriskās un komerciālas funkcijas, bet saglabājies izteikti publiskais raksturs un vēsturiski unikālais novietojums, tāpēc tam paredzēts izstrādāt īpašus atbalsta pasākumus. Plānojums nosaka nepieciešamību VT saglabāt labākos tradicionālos tirgošanās veidus un principus, kā arī aizsargāt šos tirgus pret nevēlamām transformācijām, piemēram, pret pieaugošo tendenci pārveidot tirgu par lielveikalu.

Nepieciešama īpaša valsts un pašvaldības atbalsta politika, lai tirgum radītu zināmas priekšrocības un veidotu "nišu" RVC tirdzniecības un izklaides struktūrā. Plānojums paredz būtisku tirgus kompleksu vides kultūras un kvalitātes celšanas nepieciešamību. Tas realizējams, sākot ar organizatoriskiem un PPP pasākumiem, iesaistot un ekonomiski atbalstot nekustama īpašuma īpašniekus un valsts institūcijas kultūras funkciju attīstīšanā šajās teritorijās, un beidzot

ar praktiskiem vides kvalitātes uzlabošanas un publiskās ārtelpas labiekārtošanas projektiem, sekojot to secīgai un nepārtrauktai īstenošanai."[6]

2023. gadā uzsākta jauna RVC AZ teritorijas plānojuma izstrāde. Rekomendāciju izstrādes laikā konstatētais parāda, ka nepieciešama plašāka izpratne un elastīgāka pieeja tādu sarežģītu, daudzfunkcionālu un sociāli nozīmīgu objektu kā VT attīstībai, lai plānošanas dokumenti ietvertu būtiskākos aspektus ne vien kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanai, bet uz šo vērtību pamata veicinātu arī optimālu attīstību sabiedrībai nozīmīgu norišu pielietojuma attīstību.

2.1.4. SIA "Rīgas Nami" Rīgas nami" vidēja termiņa darbības stratēģija

Tā kā VT iekļauts RN bilancē, nepieciešams ņemt vērā arī kapitālsabiedrības darbības stratēģiju 2024 – 2028. gadam, kas apstiprināta 2024. gada 2. janvārī[7]. Tās finanšu mērķi paredz 1) palielināt ilgtermiņa peļņu un nodrošināt pozitīvu naudas plūsmu no saimnieciskās darbības (tostarp nodrošināt RN darbību bez zaudējumiem un finanšu stabilitāti (neto apgrozījuma un tīrās peļņas pieaugumu), līdzsvarojot izdevumus ar ieņēmumiem) un 2) palielināt RN pārvaldāmo pamatlīdzekļu vērtību un lietderīgu pamatlīdzekļu izmantošanu (tostarp nodrošināt, ka ikgadējais investīciju apjoms nekustamo īpašumu uzturēšanā un attīstībā ir vismaz gada nolietojuma apmērā, un panākt, ka ilgtermiņa nomai paredzēto pamatportfelī un aktīvu portfelī esošo komerctelpu platības aizpildījums 2028.gadā ir ne mazāks kā 85%).

Stratēģijas nefinanšu mērķī M1 norādīts, ka nepieciešams "līdzsvarot sabiedrības vajadzības un rentabilitāti kultūras nozarei nepieciešamo īpašumu pārvaldīšanā un kultūras piedāvājuma nodrošināšanā, tajā skaitā izvērtējot iespējas kultūras piedāvājuma nodrošināšanu finansēt no Pašvaldības vai Kultūras ministrijas līdzekļiem atbilstoši attiecīgās kultūras nozares vajadzībām."

Nefinanšu mērķī M3 "Veicināt saimniecisko darbību Pašvaldības un "Rīgas nami" tirgos", norādīts, ka "pieejamā finansējuma ietvaros (nepieciešams) saglabāt RCT un Vidzemes tirgus kultūrvēsturisko vērtību un unikalitāti" un "izstrādāt Vidzemes tirgus attīstības koncepciju un uzsākt tās īstenošanu." Stratēģijā norādīts, ka tirdzniecības platformas nodrošināšana (tostarp VT teritorijā) ir viens no dinamiskākajiem RN darbības virzieniem.

[6] RDPAD. Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojums (ar grozījumiem) galīgā redakcija. Paskaidrojuma raksts. Pieejams: https://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2014/12/RVC_AZ_TP_Paskaidrojuma_raksts_ar_Groz.pdf

[7] Rīgas Nami. SIA "Rīgas nami" vidēja termiņa darbības stratēģijas kopsavilkums 2024.-2028. Gadam. Sk. 07.03.2024. Pieejams https://www.rigasnami.lv/uploads/files/R%C4%ABgas%20nami/Saistosie%20dokumenti/Strate%C4%A3ijas%20kopsavilkums%20.pdf

Nefinanšu mērķī M4 “Sekmēt ilgtspējīgu nekustamo īpašumu pārvaldīšanu un attīstību” norādīts, ka nepieciešams:

1. apzināt RN darbības ietekmi uz klimatu, uzkrājot datus analīzes veikšanai, izstrādājot CO2 emisiju novērtēšanas metodiku;
2. izstrādāt RN ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2035.gadam, ietverot ēku energoefektivitātes paaugstināšanas ilgtermiņa plānu;
3. ieviest energoefektīvus risinājumus nekustamo īpašumu pārvaldīšanas un apsaimniekošanas procesos un energopārvaldības sistēmu ISO 50001;
4. pārbūves vai atjaunošanas ietvaros uzlabot vides pieejamību RN objektos;
5. attīstīt modernu un ērtu darba vidi energoefektīvās RN īpašumā un pārvaldīšanā esošajās ēkās;
6. veidot, cik iespējams, uz aprites ekonomikas principiem balstītas piegāžu ķēdes.

Nefinanšu mērķī M5 “Celt “Rīgas nami” zīmola vērtību ar labu pārvaldību un inovācijām” norādīts, ka nepieciešams:

1. nodrošināt RN atbildīgu komercpraksi un augstu darba vides kvalitāti;
2. celt klientu apmierinātību ar RN sniegtajiem īpašumu pārvaldīšanas un apsaimniekošanas pakalpojumiem;
3. veicināt RN līdzdalību pētnieciskajos un inovāciju attīstīšanas projektos Pašvaldībā un Sabiedrības iekšējo procesu uzlabošanai;
4. attīstīt RN korporatīvo identitāti un kultūru, iedzīvināt vērtības, palielinot darbinieku iesaisti un investējot profesionālos un motivētos darbiniekos.

2.1.5. Eiropas Parlamenta un Padomes regula par ERAF un kohēzijas fondu

Tā kā VT attīstībai paredzēts piesaistīt dažādu projektu finansējumu, kas lielākoties saistīts ar ES nodrošinātajiem reģionālās attīstības un kohēzijas fondiem, saistoši iepazīties ar minētās regulas konkrētajiem mērķiem, kuri jāņem vērā projektu izstrādē un īstenošanā:

- konkurētspējīgāka un viedāka Eiropa, veicinot inovatīvas un viedas ekonomiskās pārmaiņas un reģionālo informācijas un komunikācijas tehnoloģiju savienojamību;
- zaļāka un noturīgāka Eiropa ar zemām oglekļa emisijām, kurā notiek pāreja uz bezoglekļa ekonomiku neto izteiksmē, veicinot taisnīgu pārkārtošanos uz tīru enerģiju, “zaļās” un “zilās” investīcijas, aprites ekonomiku, klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos tām, risku novēršanu un pārvaldību un ilgtspējīgu mobilitāti pilsētvidēs;
- ciešāk savienota Eiropa, uzlabojot mobilitāti;

- sociālāka un iekļaujošāka Eiropa, īstenojot Eiropas sociālo tiesību pīlāru;
- iedzīvotājiem tuvāka Eiropa, veicinot visu veidu teritoriju un vietējo iniciatīvu ilgtspējīgu un integrētu attīstību[8].

2.1.6. Jaunā Leipcigas harta

Jaunā Leipcigas harta ir nozīmīgākais ES politisko uzstādījumu starpvaldību līmeņa dokuments par pilsētu attīstības jautājumiem. Tas ir stratēģisks ietvars integrētai, ilgtspējīgai un noturīgai pilsētu attīstībai, kas tiks izmantots, kā pamats nepieciešamo ES līmeņa atbalsta mehānismu izveidei pilsētu attīstībai, tai skaitā izstrādājot konkrētas likumdošanas iniciatīvas. Pirmoreiz harta izstrādāta 2007. gadā, bet atjaunota 2020. gadā. Hartā tendences un izaicinājumi sagrupēti pēc trim dimensijām, kas atzītas par pilsētu pārveidojošo spēku: taisnīga, zaļa un produktīva. Īpaši pieminēta digitalizācija kā būtiska pārveidojoša pārnozaru tendence un radoša, elastīga pārvaldība[9].

- Taisnīgās pilsētas - nodrošina vienlīdzīgas iespējas un vides taisnīgumu visiem neatkarīgi no dzimuma, sociālekonomiskā stāvokļa, vecuma un izcelsmes. Taisnīga pilsēta sniedz iespējas ikvienam integrēties sabiedrībā.

  Visām sociālajām grupām, tostarp visneaizsargātākajām, jābūt vienlīdzīgai piekļuvei vispārējas nozīmes pakalpojumiem, tostarp izglītībai, sociālajiem pakalpojumiem, veselības aprūpei un kultūrai. Atbilstošiem, pieejamiem, drošiem mājokļiem un energoapgādei būtu jāatbilst dažādu sabiedrības grupu, tostarp novecojošu un daudzveidīgāku iedzīvotāju, personu ar invaliditāti, jauniešu un ģimeņu vajadzībām. Sociāli līdzsvarotas, jauktas un drošas pilsētas apkaimes veicina visu sociālo un etnisko grupu un paaudžu integrāciju.

  Visiem pilsoņiem ir jābūt iespējai apgūt jaunas prasmes un izglītību. Tam nepieciešama pieņemama un pieejama augstas kvalitātes pirmsskolas un skolas izglītība, kvalifikācija un apmācība jauniešiem, kā arī mūžizglītības iespējas, jo īpaši digitalizācijas un tehnoloģiju jomā;
- Zaļās pilsētas - veicina klimata pārmaiņu apkarošanu un augstu vides kvalitāti gaisa, ūdens, augsnes un zemes izmantošanai. Augstas kvalitātes pilsētvides attīstība visiem ietver atbilstošu piekļuvi zaļajām un atpūtas zonām. Klimatneitrāla

[8] EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (ES) 2021/1058 (2021. gada 24. jūnijs) par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Kohēzijas fondu. 3. pants. ERAF un Kohēzijas fonda konkrētie mērķi. Pieejams: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1058&from=LV

[9] Ministru kabineta rīkojums Nr. 941. Par starpreģionu sadarbības programmas URBACT IV 2021.–2027. gadam projektu. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/328403-par-starpregionu-sadarbibas-programmas-urbact-iv-2021-2027-gadam-projektu

energoapgāde, atjaunojamie resursi, energoefektivitātes pasākumu īstenošana, kā arī pret klimatu noturīgas un oglekļa emisiju ziņā neitrālas ēkas palīdzēs ievērojami samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas un palīdzēt Eiropas pilsētām pielāgoties klimata pārmaiņu ietekmei. [..] Pārveidei ir nepieciešami ieguldījumi inovatīvās un efektīvās tehnoloģijās, kā arī fundamentālas izmaiņas ražošanā un patēriņā, kas ļauj izveidot aprites ekonomiku, kas no jauna definē un nodrošina ilgtspējīgu resursu izmantošanu, vienlaikus būtiski samazinot atkritumus un oglekļa emisijas.

Pilsētas tiek aicinātas aizsargāt un atjaunot apdraudētās ekosistēmas un to sugas un izmantot uz dabu balstītus risinājumus, kur augstas kvalitātes zaļā un zilā infrastruktūra var pielāgoties ekstremāliem laikapstākļiem. Labi izstrādātas, apsaimniekotas un savienotas zaļās un zilās zonas ir priekšnoteikums veselīgai dzīves videi, adaptācijai klimata pārmaiņām un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un attīstībai pilsētās.

Pilsētas transporta un mobilitātes sistēmām jābūt efektīvām, oglekļa emisiju neitrālām, drošām un multimodālām. Būtu jāveicina aktīvas un zemas oglekļa emisijas mobilitātes un loģistikas formas, tostarp pāreja uz sabiedrisko transportu, pārvietošanos kājām un riteņbraukšanu. [..] Policentrisku apdzīvotās vietu struktūrai jābūt pēc iespējas kompaktākai un blīvākai, centriem jānodrošina vairāki pielietojumi.

- Produktīvās pilsētas - balstās uz daudzveidīgu ekonomiku, kas nodrošina darbavietas, vienlaikus nodrošinot stabilu finansiālo bāzi ilgtspējīgai pilsētu attīstībai. Pilsētām kā pievilcīgām, novatoriskām un konkurētspējīgām uzņēmējdarbības vietām ir nepieciešams kvalificēts darbaspēks, sociālā, tehniskā un loģistikas infrastruktūra, kā arī par pieņemamu cenu un pieejama telpa. Šo priekšnoteikumu nodrošināšanai, tostarp labvēlīgai inovatīvai videi, kā arī vietējās un reģionālās ražošanas iespējām jābūt pilsētplānošanas neatņemamai sastāvdaļai.

  Papildus tradicionālajām nozarēm daudzas citas ekonomikas nozares arvien vairāk virzās uz digitālu, uz pakalpojumiem orientētu un zemu oglekļa emisiju ekonomiku, kuras pamatā ir uz zināšanām balstīta sabiedrība un kultūras nozares. Maza mēroga uzņēmumus, zemas emisijas ražošanu un pilsētu lauksaimniecību var stimulēt, lai reintegrētu ražošanu pilsētās un pilsētu teritorijās, ļaujot un veicinot jaunas jauktas izmantošanas apkaimju formas.

  Mazumtirdzniecības sektors Eiropas pilsētās mainās arvien pieaugošās tirdzniecības digitalizācijas rezultātā. Tomēr pamatprecēm un jo īpaši pārtikai jābūt pieejamām vietējā līmenī, lai nodrošinātu labu dzīves kvalitāti un līdzsvarotu

demogrāfisko pārmaiņu nelabvēlīgo ietekmi. Centrālo pilsētu teritoriju pārveide par pievilcīgām daudzfunkcionālām telpām sniedz jaunas iespējas pilsētas attīstībai, izmantojot jauktu izmantošanu dzīvošanai, darbam un atpūtai, kur līdzās mājokļiem, viesmīlībai un atpūtai ir arī ražošana, mazumtirdzniecība un pakalpojumi.

- Digitalizācija kā būtiska pārveidojoša pārnozaru tendence, kas ietekmē visas ilgtspējīgas pilsētu attīstības dimensijas. [..] Digitālie risinājumi var sniegt inovatīvus un augstas kvalitātes pakalpojumus sabiedrībai un uzņēmumiem. Tie ietver viedu mobilitāti pilsētās, energoefektivitāti, ilgtspējīgus mājokļus, sabiedriskos pakalpojumus, mazumtirdzniecību, ikdienas preču piegādi un pilsonisku pārvaldību. [..] Digitalizācija ir jāveido ekoloģiski ilgtspējīgā, iekļaujošā un godīgā veidā. Plašākā skatījumā Eiropas digitālā suverenitāte ir būtiska ES nākotnes konkurētspējai. Pilsētas, kas spēj paplašināt digitālos risinājumus un pielāgot tos vietējiem apstākļiem, var ievērojami veicināt šī mērķa sasniegšanu[10].

2.1.7. Jaunais Eiropas Bauhaus

Lai Eiropas zaļā kursa idejas savienotu ar ikdienas dzīvi un dzīvojamajām telpām, EK 2020. gadā uzsāka JEB iniciatīvu. Tā pauž ES ambīciju radīt skaistas, ilgtspējīgas un iekļaujošas vietas, produktus un dzīvesveidu, tādējādi paātrinot zaļāku pāreju ne vien ekonomikas nozarēs un mūsu sabiedrībā, bet arī citās mūsu ikdienas dzīves jomās. JEB iniciatīva aicina visus iztēloties un kopīgi veidot ilgtspējīgu un iekļaujošu nākotni, kas ir skaista mūsu acīm, prātam un dvēselei[11]. JEB koncepcijai jāpanāk ES tuvināšanās tās iedzīvotājiem, pilsētu un lauku teritorijām, izmantojot atbilstošu saziņu, īstenojot vietējās iniciatīvas un pasākumus, kā arī piemērojot eksperimentālus risinājumus ikdienas dzīves vietās, mājokļos un darba vietās.[12]

JEB definē trīs pamatvērtības:

- ilgtspēja - sākot no klimata mērķiem līdz apritīgumam, nulles piesārņojumam un biodaudzveidībai (JEB veicina ietekmes uz vidi samazināšanu un priekšroku dod izturībai, pielāgotiesspējai un pārstrādei (atkalizmantošanai). JEB uzdevums ir pārskatīt pakalpojumus, produktus un vietas, lai samazinātu piesārņojumu un

[10] THE NEW LEIPZIG CHARTER. The transformative power of cities for the common good. Pieejams: https://eurocities.eu/wp-content/uploads/2020/12/New-leipzig-charter_2020.pdf

[11] European Urban Initativive. The New European Bauhaus. Pieejams: https://www.urban-initiative.eu/new-european-bauhaus-topic-first-call

[12] Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Jaunais Eiropas "Bauhaus": pievilcība, ilgtspēja, kopība"." (COM(2021) 573 final) (2022/C 275/12). Pieejams: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/de32addb-0635-11ed-acce-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-283288848

oglekļa emisijas un pēc iespējas mazāk izmantotu resursus, materiālus un enerģiju. JEB aicina samazināt lineāros procesus un pārveidot tos apļveida (apritīgos) procesos, lai panāktu nulles piesārņojumu. Ilgtspējas mērķis ir atdot vairāk nekā saņemt, papildinot nevis noplicinot bioloģisko daudzveidību, stimulējot dabas atjaunošanos, daudzveidību un paplašināšanos[13]);

- estētika - ne tikai funkcionalitāte, bet arī pieredzes kvalitāte un stils (skaistums uzlabo indivīdu fizisko un garīgo labsajūtu, ņemot vērā to sajūtas un emocijas papildus vajadzībām. Skaistums aktivizē vietas kultūras, sociālās un dabiskās īpašības, lai radītu unikālu un pozitīvu kolektīvu pieredzi. JEB veicina izpratni par vietu un mantojumu visā tā daudzveidībā, pastiprina piederības sajūtu un savstarpējas rūpes, un bagātina dzīvi. JEB ļauj radīt un atkārtoti atjaunot vietas, dzīvesveidu un kopienas, ar kurām mēs identificējamies);
- iekļautība - daudzveidības vērtības atzīšana, līdztiesība visiem un pieejamība piekļuves un cenas ziņā. JEB izceļ piekļūstamību (fizisku, kognitīvu, psiholoģisku utt.) un pieejamību visiem neatkarīgi no dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas. Vienlīdzīga attieksme un iespējas ir būtiskas, taču tās nevar uzskatīt par pašsaprotamu, tāpēc ir svarīgi piešķirt prioritāti mazāk pārstāvētām personām, grupām un kopienām. JEB jo īpaši izmanto arī plašāku vārda "mēs" izpratni (ar to domājot daudzsugu pieeju). JEB veicina vienlīdzīgas attieksmes un sociālā taisnīguma principu. Iekļaušana iedvesmo jaunus kopdzīves veidus, balstoties uz solidaritāti un sadarbību, vairojot izpratni par diskrimināciju un netaisnību. JEB projektiem ir mērķis kļūst par paraugu un tikt atkārtotiem, tiem ir potenciāls lauzt novecojušus sociālos modeļus, radīt vērtību un nest pārveidojošus ieguvumus sabiedrības līmenī, ietekmējot pasaules uzskatus, paradigmas un sociālo uzvedību.

2.1.8. "Project for Public Spaces" laikmetīga tirgus nosacījumi

PPS ir 1975. gadā dibināta bezpeļņas organizācija no ASV, kas palīdzējusi vairāk nekā 3500 kopienām 50 valstīs un visos ASV štatos iztēloties savu nākotni un apmierināt savas vajadzības, izmantojot publisko telpu. Organizācija ir kļuvusi par populāru publisko telpu veidošanas resursu. Kopš 1987. gada PPS palīdz atdzīvināt esošos tirgus un izstrādāt jaunus, izmantojot dizaina un pārvaldības plānus, priekšizpētes analīzi, pielāgotas apmācības tirgus

[13] European Urban Initiative. New European Bauhaus Compass. Pieejams: https://www.urban-initiative.eu/sites/default/files/2022-12/NEB_Compass_V1.pdf

līderiem un citus rīkus, tostarp publicējot izglītojošus, iedvesmojošus un bieži brīvi pieejamus materiālus.

Atsaucoties uz PPS veiktajiem pētījumiem, veiksmīgam, modernam un peļņu nesošam tirgum jāpiemīt šādām īpašībām:

- Pareizā nomnieku izvēle. Produktiem jābūt augstākas kvalitātes kā tiem, kas tiek piedāvāti lielveikalā. Savukārt no lielveikaliem jāmācas tas, ka produktiem jābūt viegli pieejamiem, tiem jābūt izvietotiem tīrā telpā un atbilstoši prezentētiem (cena, sastāvs, izcelsmes valsts). Tirgotāju piedāvājumam jābūt tādam, lai tie savā starpā konkurētu ar cenām, piedāvājot klientam labāko cenu. Jānodrošina labs serviss (darba laiks, maksāšanas veidi, vides pieejamība) un jārada pircējos lojalitātes sajūta (lojalitātes kartes, īpašie piedāvājumi);
- Pareizā atrašanās vieta. Tirgus atrašanās vietai jābūt viegli sasniedzamai, redzamai un atmiņā paliekošai. Jānodrošina viegla orientēšanas tirgus teritorijā, kā arī jārada iemesls atrasties teritorijā vai tās tuvumā, darbojoties sinerģijā ar apkārtnē nodrošinātajiem pakalpojumiem. Tāpat ir svarīgi, lai tirgus teritorija un tā pakalpojumi ir pieejami ikvienai patērētāju grupai.
- Pareizais preču un pakalpojumu sajaukums. Lai tirgus pārvaldība būtu veiksmīga, nepieciešams to profesionāli pārvaldīt, un jāatceras, ka tirgotāji dod priekšroku komunikācijai ar īpašnieku nevis starpniekiem. Tirgotājiem ir jābūt izvietotiem pēc specializācijas (gaļas tirgotāji, zivju tirgotāji u. tml.), dodot iespēju salīdzināt cenas un katram atrast savam budžetam atbilstošas preces un pakalpojumus. Tirgotājiem ir jābūt gan tradicionāliem, gan inovatīviem, jābūt balansam starp šīm abiem un jāmāk atteikties no risinājumiem, kas nestrādā (pareizi noformulēti nomas līgumi).
- Pareizā misija. Jābūt skaidri nospraustam mērķim - kāda ir mērķauditorija, kādi produkti un pakalpojumi tiek piedāvāti un ir vēlami un kādiem savukārt nav vieta tirgus teritorijā. Ir jārada tirgotājiem iespēja viegli uzsākt tirgošanos teritorijā - ar pēc iespējas zemākiem ieguldījumiem. Tirgošanās vieta ir arī socializēšanās vieta, kas savukārt ļauj risināt arī dažādas sociālās problēmas, kā piemēram vieta, kur iespējams iegādāties veselīgu ēdienu par pieejamām cenām.
- Pareizā publiskā telpa. Teritorijai ir jārada vēlmi tajā ieiet un uzturēties – tai jābūt kā oāzei pilsētas vidū. Lai tas tiktu panākts teritorijai jābūt pēc iespējas zaļai un labi uzturētai, jābūt gan vietām, kur apsēsties, gan piemērotiem gājēju celiņiem, gan dažādām aktivitāšu zonām. Tāpat jāatvēl vieta mākslai, tomēr nevajag pārspīlēt un jāļauj teritorijai veidoties dabiski. Iespēja teritoriju transformēt dažādām aktivitātēm, dod papildus brīvību.

- Pareizās saistības. Tirgus teritorijai ir jābūt atbilstošai apkaimes identitātei un jābūt vietai, kas nodrošina partnerību apkārtnes uzņēmējiem – tā var būt vieta, kas dažādus uzņēmējus un pakalpojumu sniedzējus saved kopā. Tirgum jābūt vietai, kur dalīties ar idejām, stāstiem un problēmu risinājumiem.
- Pareizā ekonomika. Jābūt reālistiskiem par iespējamajiem ieņēmumiem (tie drīzāk būs zemāki) un iespējamajiem izdevumiem (tie drīzāk būs lielāki). Nav jābaidās piesaistīt ziedojumus un cita veida atbalstu, tai skaitā investoru – veidojot partnerības. Jānosaka tirgum atbilstošas nomas maksas. Tirgus ir vieta, kur veidojas un attīstās jaunie uzņēmēji, kur tiek radītas darba vietas. Finansēšanas, nomas attiecību un apsaimniekošanas sistēmai ir jābūt saprotamai un caurredzamai.
- Pareizā reklāma. Pareizā reklāma ir tāda, kas piesaista uzmanību, bet nerada lielus izdevumus. Mūsdienās efektīvākie potenciālo patērētāju sasniegšanas veidi ir aktivitāte sociālajos tīklos tādos kā Facebook un Instagram, kā arī atsauksmes "no mutes mutē" (word of mouth) un dažāda veida PR aktivitātes (pasākumi, koncerti utt.). Dažāda veida pasākumi ir iespēja piesaistīt tirgus teritorijai tādus apmeklētājus, kas līdz šim ir bijuši izvairīgi tirgu apmeklēt. Pasākumiem un citām aktivitātēm ir jābūt atbilstošām tirgus vīzijai, tiem jābūt pamācošiem un jāatsaucas arī uz sociālajām problēmām.
- Pareizā vērtība. Kvalitatīvi produkti, augstas klases apkalpošana, vietējā produkcija (iespēja naudai palikt vietējā tirgū).
- Pareizā pārvaldība. Pārvaldības sistēmai jābūt godīgai un taisnīgai pret visiem, tomēr tai pat laikā arī elastīgai, saprotot gan sezonalitāti, gan jaunos uzņēmējus, gan citus neatkarīgus apstākļus. Pārvaldībai jābūt atvērtais jauniem risinājumiem un uz ilgtermiņa attīstību un nākotni vērstiem[14].

Galvenie ieguvumi no veiksmīga publiskā tirgus ir šādi:

- Tie saved kopā dažādu ienākumu un interešu grupu indivīdus,
- Tie rada darbīgu publisko telpu,
- Tie savieno pilsētu ekonomiku ar laukiem,
- Tie popularizē veselīgas dzīves pamatprincipus (piedāvājot iegādāties veselīgus, svaigus un ekoloģiskus vietējo ražotāju, zemnieku un lauksaimnieku produktus),

[14] Project for Public Spaces. Ten Qualities of Successful Public Markets. Pieejams: https://www.pps.org/article/tencharacteristics-2

- Tie rada iespējas jaunajiem uzņēmējiem ar nelieliem resursiem uzsākt uzņēmējdarbību,
- Tie atjauno un uzlabo apkārtējo vidi, apkaimes un pilsētu centrus.[15]

2.2. Rekomendācijas tirgus attīstības stratēģijai

Rekomendāciju uzdevums, atsaucoties uz iepriekš minētajiem dokumentiem un konceptiem, ir definēt arī paša VT stratēģisko un konceptuālo misiju, kā arī mērķus, prioritātes un rīcības virzienus, lai jebkura scenārija gadījumā VT attīstība uzņem kursu, kuru vēlas redzēt pilsēta un kas sniedz labumu pēc iespējas lielākai sabiedrības daļai pēc iespējas ilgākā termiņā. VT teritorija ir plaša, un iespējamie Rekomendāciju īstenošanas partneri paredzami daudzi, tāpēc svarīgi jau sākotnēji, izrietot no iepriekš aprakstītā, izpētītā un secinātā, formulēt un turēties pie vērtību kopas, kas definē spēcīgu VT identitāti, atbalsta ne tikai AP2027, bet arī Eiropas Zaļā kursa, JEB un citas ilgtspējīgas, pielāgotiesspējīgas un sociāli atbildīgas idejas.

Tāpēc turpmākajā Rekomendāciju daļā apkopotas: misija un vērtības, no kurām izriet mērķi, prioritātes, rīcības virzieni un darbības standarti.

2.2.1. Stratēģijas moto - "Vidzemes tirgus - vieta, kur satikties"

Latvijas sabiedrībā vēl ne pārāk sen izveidojies pieņēmums, ka tirgum vajadzētu būt vietai, kur primāri iegādāties pārtikas produktus, arī izejvielas, rokdarbus vai vēsturiski - lopus. Laikmetīgā gadījumā tajā var ierīkot ēdināšanas zonu kā citviet Eiropā. Tomēr atliek vien ieskatīties zināmākajos latviešu literatūras darbos, lai noskaidrotu, ka tirgus vēsturiski bijusi vieta ar plaša spektra nozīmi, funkciju un iesaistītajām pusēm, un došanās uz tirgu bijuši svētki.

Pāvila Rozīša "Valmieras puikās" aprakstīto Simjūda tirgu ilgi gaidījuši visi. Vispirms tam bijusi svarīga kultūras un sociālā funkcija - bērniem un jauniešiem svarīga lieta tirgū bija karuselis, kur varēja satikties ar savām simpātijām, un leijerkastnieks, kamēr neatņemama tirgus sastāvdaļa bijušas "čigānu džindžalas". Paralēli pirkumiem, tirgū norisinājušās arī zirgu sacensības, blakus grāmatu veikalos īpaši uz svētkiem tikušas pārdotas lubenes, visi restorāni pilni un "sievas pulciņos stāvēja uz ielas un pārrunāja vasaras gaitas un radu būšanas." Vairākos literārajos darbos tirgus tiek minēts kā vieta, kur īpaši tiek organizētas tikšanās, lai risinātu nozīmīgas privātās attiecības, tirgošanos atstājot tikai kā fonu, piemēram, Jēkaba Janševska "Mežvidu ļaudīs" vai Rūdolfa Blaumaņa "Raudupietē". Arī Janševskis min muzikālos priekšnesumus kā lielu tirgus sastāvdaļu, kamēr pavisam nesenajā Jāņa Joņeva darbā "Jelgava 94" pašu veidotais ierakstu un aksesuāru tirgus ir viena no svarīgākajām vietām, kur

[15] Project for public spaces. Making your market a dynamic community place. Pieejams: https://www.pps.org/product/making-your-market-a-dynamic-community-place

satikties subkultūrai un justies brīvam, kamēr reāla iepirkšanās bieži pat netiek īstenota. VT aprakstīts arī Vizmas Belševicas autobiogrāfiskajā grāmatā "Bille. Triloģija."

Apkopojot šīs un citas plaši pazīstamas liecības, jāsecina - tirgus vienmēr ir bijusi vieta, kur satikties: klientam ar pakalpojuma sniedzēju, kultūrai ar sabiedrību, pilsētai ar pilsētnieku, profesionāļiem ar lietotāju, tradīcijai ar inovāciju, ātrajam ar lēno, vēsturei ar tagadni un nākotni, dabai ar cilvēkiem, globālajam ar lokālo, tūristam ar vietējo, šodienas kontekstā arī analogajam ar digitālo vai pilsētas iestādei ar pilsētas iestādi. Tieši šādu gribētos redzēt arī VT - kā "vietu, kur satikties". Kā publisku vietu, kas pieejama vienmēr, kur atrodas un gaidīts ikviens un uz kuru doties arī bez komerciālu vajadzību apmierināšanas, kā arī vietu, kur visas iesaistītās puses ir skaidrās, caurspīdīgās un vienprātīgās attiecībās.

2.2.2. Stratēģijas misija un mērķi

Apkopojot Rekomendāciju priekšizpētē analizēto (skatīt Rekomendāciju pielikumu), ir izstrādāta VT attīstības un revitalizācijas misija: redzēt tirgu kā sabiedrībai pieejamu, nozīmīgu, ilgtspējīgu, pielāgotiesspējīgu un izteikti daudzfunkcionālu vietu - ne tikai produktiem un ēdienam, bet arī inovatīvai un zaļai uzņēmējdarbībai, kultūrai, sabiedriskajam darbam, tehnoloģijām, radošajām industrijām, izglītībai.

Viens no galvenajiem argumentiem par labu šī brīža daudzfunkcionālās vietas konceptam ir secinājumi par šī brīža piesātināto pārtikas produktu iegādes vietu, kafejnīcu un restorānu izvietojumu tuvāko 15 minušu rādiusā no VT. Līdz ar to neilgtspējīgs šķiet virziens fokusēties uz tirgus atdzīvināšanu tikai ar parasto, pārtikas produktu un ēdināšanas servisu, metodi. Lai VT varētu darboties ilgtermiņā un būt daudz pielāgotiesspejīgāks, nepieciešama funkciju dažādošana, kas nodrošinātu plašu auditoriju un vajadzību apmierināšanu dažādos laikos.

Attīstot un revitalizējot tirgu, no iepriekš minētā izriet arī Rekomendācijās noteiktie galvenie mērķi (lai tos pilnībā īstenotu, nepieciešams veikt papildinājumus izstrādes procesā esošajos jaunajos RVC AZ TIAN):

1. tirgus kompleksa kā daudzfunkcionālas, efektīvas, ilgtspējīgas, patīkamas un publiski pieejamas telpas atdzīvināšana un saglabāšana,
2. Vidzemes tirgus kā izmēģinājumu platformas citām urbānajām, zaļajām, sabiedriskajām, ekonomiskajām, izglītības un pārvaldes iniciatīvām un projektiem veidošana,
3. līdz ar tirgus revitalizāciju - RVC dzīvināšanas veicināšana.

2.2.3. Rekomendētās prioritātes

Gan atsaucoties uz iepriekš aprakstīto, tika izstrādātas 6 prioritātes, kas nodrošina Rekomendēto mērķu un misijas sasniegšanu. Katra no prioritātēm saskan ar JEB principiem un nosaka ilgtspējīgas tirgus darbības metodes. Katra no prioritātēm kalpo arī kā tirgus darbības filozofijas atspoguļojums un nosedz katru no galvenajām tirgus funkcijām.

Vidzemes tirgus attīstībā rekomendētas šādas stratēģiskās prioritātes:

1. kvalitatīvs, pieejams, ilgtspējīgs **ēdiens un produkti**,
2. zaļa, vieda, estētiska un sakopta **pilsētvide**,
3. pieejama, iesaistoša un daudzveidīga **kultūra**,
4. iesaistīta, izglītota un dažāda **sabiedrība**,
5. inovatīva, ilgtspējīga un sociāli atbildīga **uzņēmējdarbība**,
6. radoša, augšupejoša un caurspīdīga **pārvaldība**.

2.2.4. Rīcības virzieni un darbības standarti

Lai īstenotu mērķu un prioritāšu sasniegšanu, svarīgi nodefinēt rīcības virzienus un skaidri atrunāt VT darbības standartus, kas nosaka tirgus attīstības vērtības un principus un kuri jānodrošina neatkarīgi no attīstības scenārijiem. Rīcības virzieniem jāizriet no Rekomendētajām

prioritātēm, kamēr darbības standartiem jāsaskan ar sabiedrības vajadzībām un vēlmēm, kā arī vēsturisko kontekstu, ģeogrāfisko novietojumu un visiem iepriekš minētajiem saistošajiem stratēģiskajiem un konceptuālajiem dokumentiem. Darbības standartus vienlīdz svarīgi ņemt vērā arī VT pakalpojumu sniedzējiem, tomēr šiem standartiem reizē jābūt arī pretīmnākošiem un atbilstošiem laikam.

Rekomendācijās noteikto mērķu sasniegšanai, atsaucoties uz katru no prioritātēm, definējami šādi galvenie rīcības virzieni un to darbības standarti:

2.2.4.1. Pārtikas tirdzniecība

I. tirgus teritorijā jāatrodas pārtikas produktu un izejvielu tirdzniecības zonai - tās platība jānodrošina vismaz 25 % no Piena paviljona un vismaz 20 % no visas tirgus teritorijas. Pārtikas tirdzniecības zonas ir aizsargātas, citām iniciatīvām nav iespējas šīs zonas "aprīt".

II. jānosaka prioritāte vietējiem (zemnieku, mājražotāju, uzņēmumu) un ekoloģiskiem (bioloģiskajiem) pārtikas produktiem, sekundārie produkti rekomendējoši no Eiropas subkontinenta.

III. rekomendēts ieviest arī alternatīvas pārtikas tirdzniecības formas, piemēram, tiešo pirkšanu vai produktu pakomātus.

2.2.4.2. Ēdināšanas piedāvājums

I. tirgus teritorijā jāatrodas ēdināšanas zonai - tajā jānodrošina plaša spektra piedāvājums no dažādiem pakalpojumu sniedzējiem un ēdienkartēm dažādās cenu kategorijās.

II. piedāvājumā jāizceļ latviska/tradicionāla ēdienkarte un dzērienkarte, kā arī jāveicina vietējo ražotāju, ēdinātāju produkcijas realizācija.

III. tirgū nav pieļaujamas lielveikalu ķēdes un franšīzes - pakalpojuma sniedzēji, kuriem Rīgas valstspilsētas teritorijā atvērtas daudzas citas iestādes; ēdināšanas vai pārtikas sektorā nav pieļaujams arī kāda pakalpojuma/produkta sniedzēja monopols (vairāk nekā 50 % no piedāvājuma daļas).

IV. teritorijā jānodrošina ar nepieciešamajām komunikācijām aprīkota zona vai zonas ēdinātājiem vasaras terašu izvietošanai un iekārtošanai.

V. ilgtermiņā ēdinātājiem pēc iespējas vairāk būtu jāizmanto uz vietas pieejamās izejvielas.

2.2.4.3. Arhitektūra un infrastruktūra

I. attīstot teritoriju, obligāti jāatjauno abi vēsturiskie paviljoni, tostarp veicot energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus.

II. teritorijā (uz izpētes materiālu pamata) atjaunojami vēsturiskie akmens bruģa segumi. Cita veida kvalitatīvu un ilgtspējīgu materiālu segumi (piemēram, gludas granīta akmens plāksnes u.c. līdzvērtīgu īpašību materiāli) pielietojami, lai nodrošinātu ērtu un labi organizētu un iekļaujošu gājēju, cilvēku ar kustību traucējumiem un mikromobilitātes kustību teritorijā un starp tās objektiem.

III. vēlama degradēto kiosku izvērtēšana un demontāža, veicinot materiālu otrreizēju pārstrādi.

IV. teritorijā nedrīkst tikt īstenota jaunu būvniecības formu ienākšana pirms atjaunotas, apsaimniekotas un apdzīvotas jau pieejamās telpas.

V. teritorijas dienvidu daļā ieteicams izvietot arhitektoniski saskanīgas tribīnes atpūtai, teritorijā nepieciešams iekārtot arī zonu piknikiem.

2.2.4.4. Publiskā telpas pieejamība un piekļūstamība

I. tirgus teritorija primāri iekārtota gājējiem un mikromobilitātei.

II. tirgus centrālajā (publiskajā) zonā nav pieļaujama ilgtermiņa autostāvvietas iekārtošana (tikai tam norādītajās pieguļošajās zonās).

III. tirgus publiskā telpa atvērta vismaz 12 stundas (kas pēc iespējas saskan arī ar tuvējo sabiedriskā transporta maršrutu kursēšanas laikiem).

IV. tirgū jābūt nodrošinātām velonovietnēm vairākās vietās vismaz 100 lietotājiem, kā arī marķētām zonām elektroskrejriteņiem.

V. tirgum jāsaglabā ielas līmeņa piekļūstamība visās ēkās un obligāti ierīkojami lifti darbībai otrajā stāvā, ja tāda vajadzība rastos.

VI. teritorijā jānodrošina norādes un informācijas stendi par piedāvājumu, atrašanos, darbības izmaiņām, iespējām u.c. praktisku informāciju.

VII. tirgum jābūt pieejamam pēc iespējas plašākām sabiedrības grupām un vecumiem, publiskajā telpā jābūt nodrošinātām pēc iespējas vairāk funkcijām šo sabiedrības grupu un vecumu vajadzībām.

VIII. teritorijā jāuzlabo drošības aspekti, kur uzsvars likts uz bērnu, jauniešu un sieviešu labbūtību un omulību.

IX. publiskajā telpā RVP organizētiem pasākumiem obligāti jābūt bez maksas, iespēju robežās arī citu organizētāju pasākumiem.

X. teritorijā vienmēr jābūt pieejamam pienācīgam skaitam (proporcionāli apmeklētāju daudzumam) bezmaksas labierīcību, kas pieejamas lietotājiem ar īpašām vajadzībām.

XI. teritorijā nav vēlama jebkāda lauku sētas imitācija (piemēram, aitu aizgaldi, trušu būri u.c. nebrīvē turēti dzīvnieki).

2.2.4.5. Zaļa publiskā ārtelpa

I. teritorijas vidū esošais Zaļais skvērs pārvēršams par apzaļumotu un dabisku publisko zonu ar apstādījumiem, soliņiem, dzeramā ūdens krānu; ja iespējams, ar ūdenstilpes klātbūtni vai nelielu infrastruktūru bērniem u.c. līdzīgiem risinājumiem.

II. zaļajām salām jābūt izvietotām arī citviet teritorijā - graudzāļu, ziedu vai apstādījumu puduriem ar soliņiem.

III. rekomendējams teritorijā noteikt atsevišķu zonu kopienas dārza iekārtošanai.

2.2.4.6. Viedo un zaļo tehnoloģiju risinājumi

I. teritorijas attīstībā, kā arī produktu, pakalpojumu un piedāvājuma īstenošanā jāveicina bezatkritumu (zero waste), aprites un pārstrādes (arī resursu, piemēram, lietusūdeņu) politika un aktivitātes.

II. teritorijā jānodrošina iespējas uzstādīt viedos sensorus, veikt klimata, gaisa sastāva, apmeklējuma u.c. mērījumus un ieviest viedās sistēmas (“internet of things” vai “digitālie dvīņi”) tirgus ārtelpas kvalitātes, pakalpojumu, pārvaldības un attīstības optimizācijai un efektivizācijai.

III. rekomendēts teritorijā pārvadāt kravas tikai ar ekoloģisku transportu, piemēram, kravas elektrovelosipēdiem vai elektrokāriem.

IV. ilgtermiņā rekomendēts teritorijā pēc iespējas vairāk izstrādāt un īstenot risinājumus alternatīvās enerģijas (saules, vēja, siltumsūkņu) iegūšanas veidiem un pielāgot tos teritorijā esošajai apbūvei, iekārtojumam.

2.2.4.7. Kultūrplānošana un sabiedrības iesaiste

I. tirgus darbībā jārada apstākļi un programma sabiedrības iesaistei ne tikai kā novērotājiem vai lietotājiem, bet arī kā ideju ģenerētājiem, īstenotājiem, tirgus vēstniekiem.

II. sabiedrības iesaiste vēlama visās kultūras, sporta un izglītības nozaru aktivitātēs teritorijā.

III. rekomendēts teritorijā noteikt zonu bērnu un jauniešu programmas īstenošanai, pēc iespējas vairāk sadarboties ar bērnu un jauniešu NVO un saistītajām publiskajām iestādēm, iesaistīt jauniešus tirgus dzīves attīstībā.

IV. vides, satura, iekārtojuma, komunikācijas u.c. radošajos risinājumos pēc iespējas vairāk jāizmanto laika gaitā uzkrātais tirgus kultūrslānis (attēli, video, atmiņas, teksti, objekti, receptes u.tml. materiālais un nemateriālais mantojums).

2.2.4.8. Kultūras un mākslas programma

I. teritorijā jāīsteno un jāattīsta regulāra publiska kultūras un mākslas programma, kuras epicentrā jāatrodas Gaļas paviljonam.

II. Iestāžu un kultūras pasākumu darba laiks ieteicams ne ilgāks kā līdz plkst. 23.00 (vismaz ārtelpās un iekštelpās, ievērojot trokšņu ierobežojumu prasības).

III. rekomendēts tirgus teritorijā (gan ārtelpā, gan iekštelpā) izvietot mākslinieciski un arhitektoniski kvalitatīvus vides un dizaina objektus, iespējams, to tapšanā iesaistot arī dažādu iedzīvotāju grupu pārstāvjus.

2.2.4.9. Izglītība un pētniecība

I. tirgus attīstībā, pētniecībā un satura veidošanā vēlams iesaistīt dažāda veida, it sevišķi 15 minūšu rādiusā esošās izglītības iestādes - no bērnudārziem līdz akadēmijām, no pulciņiem līdz interešu izglītības iestādēm.

II. teritorijā vēlams attīstīt publiskās izglītības programmu, veicinot izpratni par tirgus ekosistēmu, tā piedāvājumu un attīstību (piemēram, ēdiena, dārzkopības, amatniecības meistarklases, iespējams, publiskā virtuve darbnīcām u.c. sabiedriskām aktivitātēm), kā arī tirgum svarīgām tēmām (piemēram, lauksaimniecību, ekosistēmām, antropoloģiju, jaunuzņēmumiem, apritīgumu).

2.2.4.10. Pilsoniska sabiedrība

I. tirgus teritorijā vēlams dot vietu dažādu NVO, bezpeļņas organizāciju vai individuālu iedzīvotāju aktivitātēm, kas atbilst VT vērtībām.

II. strikti noteikt tirgus teritoriju kā publisku (nevis sabiedrisku) telpu, kurā (pēc likuma noteiktajām normām) noteiktajā darba laikā iespēja uzturēties un izteikties ikvienam.

III. iespēju robežās jāveicina ideja, ka veiksmīga iepriekš aprakstītā tirgus attīstība ir vienlīdz cieši saistīta arī ar pašu apmeklētāju pienākumiem - iesaistoties, iepērkoties, apmeklējot, kļūstot par tirgus vēstnieku.

IV. iesaistes veicināšanai un piederības veicināšanai rekomendējams veidot motivējošu tirgus vēstnieku vai brīvprātīgo iedzīvotāju programmu.

2.2.4.11. Inovatīva un ilgtspējīga uzņēmējdarbība

I. teritorijā atbalstāma apritīga, ekoloģiski atbildīga ekonomika un sociālās uzņēmējdarbības uzņēmumi, tai skaitā beziepakojuma, labdarības vai apmaiņas veikali.

II. rekomendēts atvēlēt vismaz dienu katrā mēnesī tieši vietējā dizaina, amatnieku un rokdarbu produkcijas pārdošanai un ražošanas paraugdemonstrējumiem. Dizaina, amatnieku vai rokdarbu produkcijas tirgotāji ir integrējami arī pārtikas tirgus darbībā.

III. samazināt vai vispār neīstenot rūpniecības preču tirgošanu teritorijā, it sevišķi ražojumus, kas nākuši ārpus Eiropas subkontinenta.

IV. rekomendēts teritorijā norādīt zonu ziedu, stādu u.tml. produktu tirdzniecībai;

V. vēlams kādu no tirgus ēkām vai zonu nodot alternatīvai darba videi, piemēram, kopstrādes vai koprades telpām.

VI. rekomendēts tirgū nodrošināt dažādu mazo sadzīves servisu pieejamību - darbarīku vai velosipēdu remontu, atslēdznieka, kurpnieka pakalpojumus u.c..

2.2.4.12. Citi attīstības un revitalizācijas projekti

I. tirgus attīstāms kā teritorija arī citu pašvaldības, valsts, NVO, privāto vai izglītības iestāžu projektu īstenošanai ar noteikumu, ka tie atbilst VT vērtībām.

II. tirgu pēc iespējas vairāk rekomendēts iekļaut citos RVC attīstības procesos, it sevišķi saistībā ar mobilitāti un kultūrvēsturisko mantojumu.

2.2.4.13. Tirgus pārvaldība

I. rekomendēts tirgus pārvaldībai paredzēt atsevišķu struktūrvienību apsaimniekotāja/nomnieka paspārnē, kas nodrošinātu neatkarīgu un dinamiskāku tirgus darbību.

II. aicinājums tirgus attīstību veidot kā privāto - publisko (arī pētniecisko un pilsonisko) partnerību, atsevišķas funkcijas nododot citām pašvaldības iestādēm, kā arī kultūras, izglītības, NVO u.c. operatoriem.

III. aicināts saskaņot un noteikt gan nomniekiem, gan pārvaldniekam pēc iespējas pieņemamāku nomas cenu.

IV. attīstot tirgus teritoriju, aicinājums iespēju robežās saskaņot plānus, izvietojumu un programmu ar tuvumā esošajiem iedzīvotājiem, tādējādi veidojot veselīgus kompromisus, nodrošinot lēmumu caurspīdību, kā arī veicināt vietējās kopienas labbūtību.

V. Tirgum nepieciešams izstrādāt savu unikālo vizuālo identitāti, krāsu kodus kā grafiskajam, tā interjera/eksterjera tēlam, atsevišķus komunikācijas kanālus un tās plānu. Šī brīža moto "Lauku labumi pilsētas viducī" atbilst tirgus būtībai un to vajag saglabāt.

VI. nomas gadījumā jāpiesaista tādus potenciālos nomniekus, kuriem ir pieredze tirdzniecības vietu, līdzīgu sabiedrisko iestāžu attīstībā un pārvaldībā, kā arī darbā ar kultūrvēsturiskām ēkām un/vai teritorijām.

2.2.4.14. Pilsētas iesaiste tirgus pārvaldībā

I. teritorijā veicināma pašvaldības funkciju iekārtošana, piemēram, Centra apkaimes iedzīvotāju centrs vai RD pašvaldības policijas postenis.

II. vienam no pilsētas mērķiem tirgus attīstībā un atpazīstamībā jākļūst tirgus kā vitāli svarīga tūrisma (gan iekšēja, gan ārēja) galamērķa veicināšanai.

III. pilsētas uzdevums ir veicināt satiksmes, apzaļumošanas u.c. funkciju nodrošināšanu, veicināšanu, uzlabošanu un sasaisti ar tirgu 15 minūšu rādiusā.

2.3. Tirgus pielāgotiesspējas plāns

Ņemot vērā pēdējos gados Eiropā un pasaulē notiekošo, kas ietekmējis gan sabiedrības veselību, gan vietu apmeklējumu un nacionālo drošību, gan ražošanas, audzēšanas un dzīvošanas izmaksas, izstrādājot Rekomendācijas stratēģijai, nepieciešams domāt arī par VT pielāgotiesspējas plānu (no angļu val. - resilience plan).

Pielāgotiesspējas plāna būtība ir scenāriju un rīcību kopums, kas paredz dažādu plaša mēroga situāciju un risku veidošanos, un apskata to iespējamo ietekmi uz VT darbību un veidus, kā tirgus pēc iespējas veiksmīgāk un laicīgāk spētu tām pielāgoties. Šie plāni nav saistoši un tiem nav arī izstrādes vadlīniju, tomēr šāda plāna sagatavošana ir nepieciešama it sevišķi tāpēc, ka VT ir plaša teritorija, kurā Rekomendācijas paredz daudzu funkciju un pakalpojumu nodrošināšanu; šajā gadījumā VT var tikt pakļauts daudziem negatīviem impulsiem, kā arī pozitīvām iespējām.

Pielāgotiesspējas plāns palīdzētu:

- jau laikus rēķināties ar iespējamajiem riskiem un scenārijiem, paredzēt to iestāšanos un ietekmi, un tai sagatavoties;
- nodrošināt risinājumus un darbības, lai palielinātu izredzes VT atgūties un turpināt savu darbību dažādu apstākļu ietekmē - "pielāgoties" esošajai situācijai[16].

Pielāgotiesspējas plānu sagatavošana ir jauna nozare, kurai vēl nav nostiprinājušies pamatelementi. Tomēr jau tagad zināms, ka, izstrādājot šādu plānu, regulāri nepieciešams:

- apkopot VT darbībā iesaistītās puses un veikt SVID analīzi, lai noskaidrotu VT stiprās un vājās īpašības;
- monitorēt un apkopot visu iespējamo nacionālo, kontinentālo un globālo risku, ietekmju, draudu un pavērsienu situācijas, kas varētu sasniegt VT gan tieši, gan netieši;
- iepazīties arī ar dažādām jaunām iespējām, tendencēm, tehnoloģijām un risinājumiem, kas varētu ietekmēt VT darbību, kā arī jau laikus dot iespēju tām pielāgoties un būt priekšā iepriekš minētajām negatīvajām situācijām;
- sagatavot vides, ekonomikas, sabiedrības un pārvaldības ietekmētus scenārijus un rīcības pieminētajām situācijām, lai paredzētu veiksmīgāku VT un tā darbībā iesaistīto pušu pielāgošanos un atlabšanu, samazinātu negatīvo ietekmi, kā arī palielinātu tirgus spēju adaptēties un atgriezties darba vidē pēc iespējas ātrāk;
- sekot līdzi tendencēm, impulsiem, signāliem, norisēm vides un klimata, ekonomikas (tai skaitā tūrisma), zinātnes (tai skaitā tehnoloģiju), sabiedrības, drošības, pārvaldības, urbānisma u.c. procesos Latvijā, Eiropā un pasaulē, lai spētu uz tiem reaģēt laicīgi un sagatavot/atjaunot jaunas vai esošās situācijas, scenārijus un rīcības.

[16] Environmental finance center at Sacramento state. 2020. Resilience Planning: Tools and Resources for Communities. Sk. 29.06.2023. Pieejams: https://www.efc.csus.edu/reports/resilience-planning-tools-and-resources-for-communities.pdf

III Rekomendāciju īstenošanas soļi

3.1. Rekomendētais funkcionālais plāns

Sākotnēji, izstrādājot Rekomendācijas VT stratēģiskajai attīstībai, tika pieņemts lēmums veikt iepirkumu VT attīstības scenāriju sagatavošanā; izvērtējot piedāvājumu, tiktu noteikts, kurš no scenārijiem ir ilgtspējīgākais, izdevīgākais un laikam un iespējām atbilstošākais tirgus darbības un attīstības nodrošināšanai. Laika gaitā, izstrādājot EUI projekta pieteikumus, 2023. gadā RN īstenotās aktivitātes un Rekomendācijās jau iestrādātās prioritātes, rīcības virzienus un darbības standartus, arvien biežāk tika novērots, ka veidojas nosacījumi, kas sašaurina dažādu attīstības scenāriju atbilstību un izstrādes nepieciešamību tirgū jau uzsāktām darbībām:

- Tirgus norišu un attīstības pārvaldei jāpaliek pilsētas, ne nomnieka rokās;
- Tirgus norises ne vienmēr ir komerciālas, teritorijā jāatstāj zonas arī, piemēram, nevalstiskajam sektoram, pašvaldības pakalpojumiem un iestādēm;
- Tirgum jābūt elastīgam projektos balstītā attīstībā, kas, visbiežāk, ir starpdisciplināri un kuros visbiežāk iesaistīta pilsētas pārvalde un piesaistīts ministriju līmeņa finansējums;
- Visām ēkām un teritorijai Rekomendāciju izstrādes laikā jau ir izveidojusies diezgan skaidra un pamatojama vīzija par pielietojumu, lai nodrošinātu pilsētas kodolam un pārvaldībai trūkstošās funkcijas;
- Latvijā nav daudzu nekustamā īpašuma nozares spēlētāju-potenciālo nomnieku, kas būtu gatavi ieguldīt līdzekļus visā tirgus teritorijā ilgtermiņā;
- Kopš 2023. gada pavasara RN Attīstības departamentā ieviesta jauna pozīcija - VT Attīstības plānošanas projektu vadītājs. Strauji palielinājies aktivitāšu skaits un to koordinēšanas produktivitāte.

Izvērtējot nosacījumus un iesaistītajām pusēm vienojoties, tika pieņemts lēmums sagatavot konkrētus attīstības soļus, kas atbilst šiem nosacījumiem, kā arī izstrādātajām VT attīstības stratēģijas vadlīnijām. Šie soļi tad arī veido vienu konkrētu pārvaldības un attīstības scenāriju, ko raksturo - **RN struktūrvienības pārvaldīta, daudzfunkcionāla tirgus teritorija, kuras satura veidošanā un attīstībā iesaistās individuāli privāti vai publisku iestāžu nomnieki.** Iepirkuma rezultātā attīstības soļiem izstrādāts arī biznesa plāns ar nepieciešamajām korekcijām efektīvāku funkciju un pakalpojumu nodrošināšanai.

3.1.1. Pārvaldība

Nozīmīgs lēmums tirgus ilgtspējīgā un veiksmīgā attīstībā ir saistīts ar tirgus funkciju un pakalpojumu pārvaldību. Izvērtējot citu RN pasākumu centru un nomas objektu veiksmīgo darbību (piemēram, kinoteātris "Splendid Palace" vai Melngalvju nams), tika rekomendēts RN Attīstības departamentā ieviest jaunu pozīciju - VT Attīstības plānošanas projektu vadītājs, kas 2023. gada pavasarī arī tika izdarīts. Rezultātā strauji palielinājies aktivitāšu skaits un to koordinēšanas produktivitāte. Izvērtējot sasniegto un ņemot vērā VT attīstības stratēģijas 6. prioritāti ("radoša, augšupejoša un caurspīdīga pārvaldība"), **rekomendēts par atbilstošāko VT pārvaldības modeli izvirzīt atsevišķu RN struktūrvienību**, kas, līdzīgi "Splendid Palace" un Melngalvju namam, neatkarīgi strādātu ar tirgus pārvaldību un attīstību, procesu producēšanu, finanšu piesaisti un teritorijas iekārtošanu.

Izvērtējot dažādas citas līdzīgas struktūrvienības, Rekomendācijās tiek piedāvāts šāds minimālo un ideālo VT struktūrvienības vakanču sadalījums, kas reizē atbilst tirgus attīstības prioritātēm (ideālo vakanču sadalījumā minimālo vakanču pozīciju "Fondu projektu izstrādātājs un vadītājs" pārņem katrs no tematisko projektu vadītājiem; 3.1. tabula):

3.1. tabula. Minimālo un ideālo vakanču saraksts VT struktūrvienībai.

Minimālās vakances	Ideālās vakances (atbilst Rekomendāciju prioritātēm)
○ Projektu izstrādātājs un vadītājs (**labi apmaksāta, obligāta pozīcija struktūrvienībā**, lai profesionāli piesaistītu un pārvaldītu fondu finansējumu); ○ Apsaimniekošanas un infrastruktūras attīstības vadītājs (atbild par telpu un ārtelpas stāvokli, infrastruktūras uzlabojumiem un remontiem); ○ Tirdzniecības un ēdināšanas projektu vadītājs (pārtikas produktu tirdzniecības, ēdināšanas, ziedu u.c. komercaktivitāšu koordinēšana); ○ Telpu nomas, radošo un korporatīvo projektu vadītājs (ietilpst visi kultūras, izglītības, mākslas, sociālie un komercpasākumi); ○ Apsardzes dienests.	○ Vidzemes tirgus vadītājs; ○ Apsaimniekošanas un infrastruktūras attīstības projektu vadītājs; ○ Tirdzniecības un ēdināšanas projektu vadītājs; ○ Telpu nomas, radošo un korporatīvo projektu vadītājs; ○ Sociālo, izglītības un pētniecības projektu vadītājs; ○ Marketinga un komunikācijas (PR) projektu vadītājs; ○ Grafiskais dizainers; ○ Arhitekts; ○ Jurists; ○ Finanšu pārvaldnieks; ○ Apsardzes dienests; ○ Fondu projektu izstrādātājs un vadītājs

3.1.2. Tirgus teritorijas funkcijas un pakalpojumi.

Ņemot vērā Rekomendācijās definētās prioritātes, kā arī, izstrādājot EUI projektu, iepazīstoties ar šobrīd pieejamiem ES finanšu mehānismiem[17] un iepirkumā piesaistot vietrades un urbānās attīstības ekspertus, tika izstrādāts VT funkcionālais plānojums un pakalpojumu sadalījums teritorijā (3.1. attēls). Tas paredz tādu ēku un publiskās ārtelpas attīstību, lai funkcijas un pakalpojumi atbilstu gan Rekomendāciju prioritātēm, rīcības virzieniem un darbības standartiem, gan būtu ekonomisko pamatoti. Plānojumu izstrādājot, tika ņemtas vērā arī sabiedrības intereses un aktualitātes līdzīgu teritoriju revitalizācijā Eiropā un pasaulē.

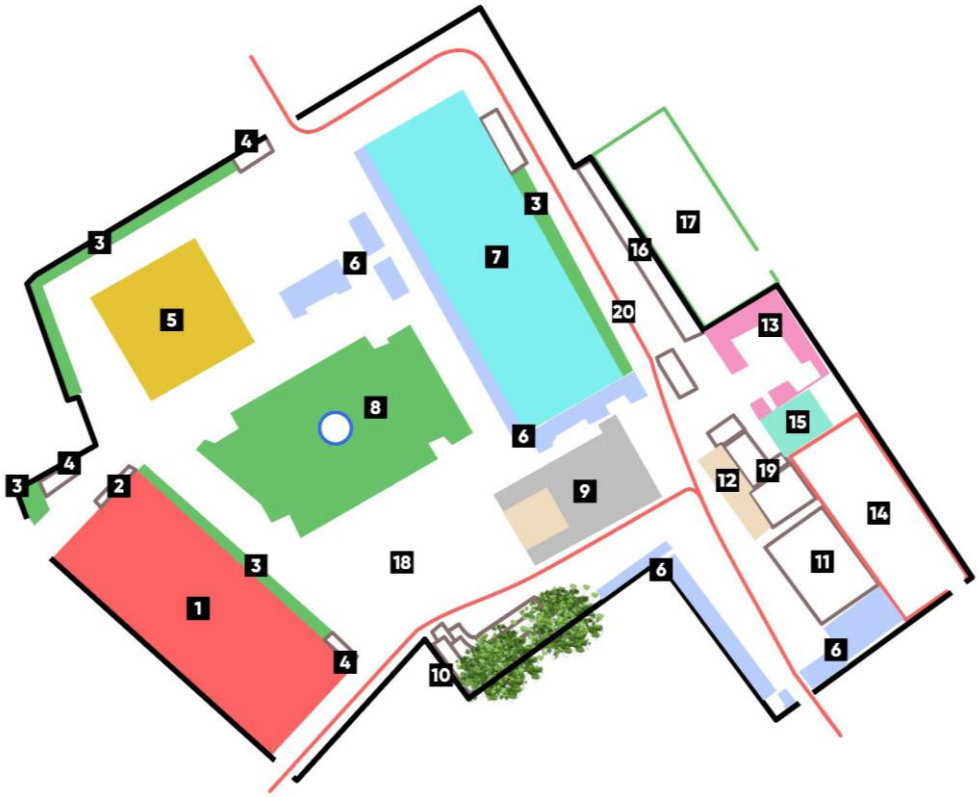

3.1. attēls. VT teritorijas funkciju un pakalpojumu plāns (numerāciju skat. 3.2. tabulā).

[17] Piemēram, ES kohēzijas politikas programmas ietvaros paredzētajie atbalsta pasākumi kā LKM 4.3.2. specifiskais atbalsta mērķis "Kultūras un tūrisma lomas palielināšana ekonomiskajā attīstībā, sociālajā iekļaušanā un sociālajās inovācijās", VARAM 5.1.1.1. pasākums "Infrastruktūra uzņēmējdarbības atbalstam" un 5.1.1.3. pasākums "Publiskās ārtelpas attīstība", vai EUI projektu konkurss.

3.2. tabula. Priekšlikumi VT teritorijas un funkciju sadalījumam (tabulā “Iesaistītās puses” - iespējamie nomnieki, teritorijas vai telpu izmantotāji, izrādītā interese, partneri, izpildītāji).

Nr.	Nosaukums	Apraksts un funkcijas	Līdzīgi piemēri	Iesaistītās puses	Ieguldījumu veids	Ieņēmumu veids, nomnieki
	Visa VT teritorija	Definēta kā publiska zona, kas atvērta visiem. Teritoriju īsterminā plānošanas periodā slēdz ar vārtiem, kas atvērti no 6.00 - 24.00 (saistībā ar tuvumā esošā sabiedriskā transporta kursēšanas laikiem), ārpus darbalaika apmeklējumam paredzētas atsevišķas slēgtas ieejas. Vidēja un ilgtermiņa periodos paredzēts, ka teritorija atvērta visu diennakti. Iestāžu un pakalpojumu darba laiks ne ilgāks kā 23.00 (saskaņā ar MK noteikumiem “Trokšņa novērtēšanas un pārvaldības kārtība”				
1	Gaļas paviljons (001)	Kultūras un mākslas telpa MICE (korporatīvajiem un biznesa) pasākumiem, mākslas izstādēm un liela mēroga kultūras notikumiem. Ēka nododama nomai kultūras operatoram uz vismaz 3 - 5 gadiem, siltināta, restaurēta, ar skaņas izolāciju. Jumti pielāgoti lietusūdeņu savākšanai.	Hanzas perons, kultūras telpa “Tu jau zini Kur”,	Fon Stricka Villa, "Tu jau zini Kur"	LKM SAM, RN pašfinansējums, kultūras operatora līdzfinansējums, EKII,	Telpu noma izstādēm, pasākumiem, kultūras norisēm
2	Ūdens ņemšanas un izlietņu vieta	Iekārtoti krāni dzeršanai un produktu mazgāšanai. Iespēju robežās ūdens tiek pieslēgts lietusūdeņu uzkrāšanas sistēmai.	Āgenskalna tirgus,		RN pašfinansējums, VARAM SAM,	
3	Apzaļumotas zonas	Augsto dobju un krūmāju stādījumi. Starp stādījumiem iekārtoti soli. Aiz Piena paviljona iekārtota zaļa kāpšanas siena.		RM,	EUI, RN pašfinansējums, VARAM SAM	
4	Velonovietnes	Velorāmja augstuma velonovietnes vismaz 20-30 velosipēdiem.	Rīgas satiksmes iekārtotās velonovietnes Rīgas ielās	ĀMD,	EUI, RN pašfinansējums, VARAM SAM,	

5	Dzeltenā nojume (011)	Daudzfunkcionāla ēka, kas sagatavota un paredzēta āra terasēm, ēdinātājiem, kā arī publisku sanākšanu organizēšanai, darbnīcām un semināriem siltajā sezonā. Visas sienas saglabātas kā paceļamas. Uz jumta izvietoti saules paneļi (segums pielāgots lietusūdeņu savākšanai) vai iekārtots zaļais jumts. Iekštelpās daudz telpaugu.	Restaurante Asiático - BOA-BAO, Portugāle		RN pašfinansējums, EUI	Telpu noma ēdinātājiem, nelieliem pasākumiem, darbnīcām
6	Kiosku un tirdzniecības galdu zonas	Paredzēts nodot sezonālajiem ēdināšanas, produktu tirgošanās vai sociālajiem uzņēmumiem. Tirdzniecības galdi izvietoti tikai gar 002.		Ceptuve "Čau!", Tiešā pirkšana,	RN pašfinansējums	Noma produktu tirgošanai, ēdināšanas pakalpojumiem, NVO,
7	Piena paviljons (002)	Pārtikas produktu un ēdināšanas zona. Telpa produktiem pret ēdināšanu sadalīta proporcijā 3:2 ar iespēju tikt pielāgotai. Produktu zona iekārtota tuvāk Brīvības 90 dzīvojamajam namam. Produktu zona atvērta no 8.00 - 19.00, ēdināšanas zona atvērta no 10.00 - 22.00. Jumti pielāgoti lietusūdeņu savākšanai.	Āgenskalna tirgus, Burzma,	Streetfood Latvia, Valmiermuiža s alus vēstniecība, Kalnciema ielas kvartāls,	VARAM SAM, RN pašfinansējums,	Ēdinātāji, produktu tirgošana
8	Zaļais skvērs (043)	Iekārtots kā kupla, apzaļumota vieta ar sēdvietām un strūklaku. Teritorija aprīkota ar viedajām ierīcēm, kas mēra visus iespējamos rādītājus, t.sk. augsni, temperatūru, gaisa kvalitāti, trokšņa līmeni u.tml. Enerģija tiek iegūta no saules paneļiem uz citām ēkām, zem skvēra tilpne lietusūdeņu uzkrāšanai.	Zolitūdes traģēdijas piemiņas vieta,		EUI, VARAM SAM,	
0	Kopstrādes un VT biroja telpas (003)	Ēkas pirmais stāvs iekārtojams kā kopstrādes telpas, kurā paredzēta vieta arī pašvaldības funkcijām (piemēram, apkaimju centra punkts). Ēkas otrajā stāvā iekārtots VT pārvaldošās struktūrvienības telpas. Uz jumta izvietoti saules paneļi (segums pielāgots lietusūdeņu savākšanai).	Skolas6,	Rīgas pilsētas Apkaimju iedzīvotāju centrs, Rīgas pašvaldības policija, Free Riga, Zero Waste Latvia, RCAB,	RN pašfinansējums, VARAM SAM,	Mazie uzņēmēji, individuālie komersanti, NVO, pilsētas iestādes

10	Atpūtas tribīne	Kļavu ēnā iekārtota atpūtas sēdvieta-tribīne vairākos līmeņos, kas dod iespēju pārlūkot tirgu un atpūsties ēnā. Var tikt izmantota arī pasākumiem vai piknikam.	Zunda torņu laukums,		RN pašfinansējums, VARAM SAM,	
11	Velonojume (007)	Lielizmēra velosipēdu novietne velosipēdiem. Uz nojumes iekārtots zaļais jumts vai saules paneļi (segums pielāgots lietusūdeņu savākšanai). Zem nojumes iespējams droši atstāt arī bērnu ratiņus.		ĀMD,	RN pašfinansējums, VARAM SAM,	
12	Izglītības un rezidenču māja (004)	Ēka pārveidota par starptautisku rezidenču centru, kas veltīts tirgum svarīgām un aktuālām tēmām. 1. stāvs tiek iznomāts izglītības iestāžu un dažādu institūciju/inicatīvu darbnīcām, nodarbībām, izglītības aktivitātēm, nelieliem korporatīviem pasākumiem u.tml.. 2. stāvā nomai iekārtotas divas rezidences pētniekiem, māksliniekiem, praktiķiem u.c. Uz jumta uzstādīti saules paneļi (segums pielāgots lietusūdeņu savākšanai).	Nida art colony, Rupert residency, ISSP,	Domnīca uz tirgū jau īstenotās LMA vasaras skolas "Dizaina aktīvisms: intervences eko-sociāliem izaicinājumiem" bāzes. "The school of future ecosystems" vai "Pilsētvides ekoloģijas un daudzveidības skola".	RN pašfinansējums, EUI, CITI PROJEKTI UN FONDI	Rezidenču noma izglītības, kultūras, mākslas iestādēm un NVO, telpas nelieliem pasākumiem
13	Jauniešu subkvartāls (023)	Garāžas un pagalms, kas pārveidots par bērnu un jauniešu satikšanās vietu un kur bērni un jaunieši var paši veidot savu saturu. Subkvartālu izmanto pilsētas iestādes un nevalstiskās organizācijas darbā ar šo auditoriju, uzsvars tiek likts uz analogajām (ne digitālajām) aktivitātēm, izceļot nepieciešamību pēc vietas apmeklējuma klātienē. Uz subkvartāla izvietoti zaļie jumti.	Lastādija,	IKSD, Piedzīvojuma gars, Rīgas Skolēnu dome, Brīvbode,	RN pašfinansējums, IKSD, NVO, CITI PROJEKTI UN FONDI	Bērnu un jauniešu NVO, pašvaldības iestādes

14	Autostāvvieta	Iekārtota minimāla autostāvvieta tirgotājiem, darbiniekiem, viesiem (ko var lietot arī pasākumos), tostarp cilvēkiem ar invaliditāti. No autostāvvietas uz teritoriju ved slēdzamas durvis ārpus darbalaika apmeklējumam.			RN pašfinansējums,	
15	Darbnīca (020)	Vieta iekārtota kā darbnīca aprites ekonomikas vajadzībām un sociālajiem uzņēmumiem, kas strādā ar apritīgu būvniecību, galdniecību, elektrotehniku u.c. nozarēm.		REA, Eco Baltia VIDE,	RN pašfinansējums, NVO, CITI PROJEKTI UN FONDI,	Mazie uzņēmēji, NVO,
16	Noliktavas (022)	Paredzētas produktu uzglabāšanai tirgotāju un ēdinātāju vajadzībām.			RN pašfinansējums,	Ēdinātāji, produktu tirgotāji, citi nomnieki
17	Multifunkcionāla teritorija (Eksperimentālais) Kopienas dārzs / komercvajadzības	Teritorija (~1000m2), kur šobrīd ir ĪD pārvaldībā esoša autostāvvieta, tiek iekļauta VT bilancē. Vieta var tikt izmantota dažādām funkcijām, piemēram, pilsētas kopienas dārza veidošanai – iedzīvotājiem, jauniešu organizācijām, universitātēm (pētniecībai); dārzu var iekārtot, izmantojot apritīgas būvniecības principus. Teritoriju no blakus esošas stāvvietas atdala paneļu žogs. Teritoriju iespējams nomāt kā jebkuru pilsētas dārziņu, potenciāli iespējams izvietot augstās dobes vismaz 20 - 30 dārzniekiem, nodot darbam ar jauniešiem vai urbāno dārzu pētniecībai, tehnoloģiju prototipēšanai. Sekundāri teritorija nododama komercaktivitātēm - ēdināšanas vai tūrisma (piemēram, naktsmītņu) nozarēm.	Sporta pils dārzi, Tin Inn	RM, ĪD, Sporta pils dārzi,	RM, RN pašfinansējums	Individuālo dārza vietu iznomāšana iedzīvotājiem, NVO, universitātes, tūrisma un ēdināšanas uzņēmumi
18	Tirgus laukums	Paredzēts publisku pasākumu (tai skaitā kā vieta skatuvei ar tribīnēm, brīvdabas kino, bērnu auto un velo skolas darbībai), kā arī nakts tirgus darbībai. Ziemas periodā laukumā nodrošināti Ziemassvētku, Meteņu u.c. tematiskie tirdziņi, kā arī slidotava; ziemas sezonā laukumu sekundāri var atvēlēt publiskajai autostāvvietai. Virs laukuma iekārtas gaismu virtenes.	Āgenskalna tirgus, Nakts tirgus,		RN pašfinansējums,	Noma plaša spektra publiskiem pasākumiem
19	Tehniskās telpas	Paredzētas dažādu tirgus pamataktivitāšu nodrošināšanai vai jaunu funkciju-pakalpojumu iekārtošanai.			RN pašfinansējums,	
20	Velojoslas	Velojoslas iekārtotas, lai nodrošinātu ērtāku Brīvības un Tērbatas ielas mikromobilitātes savienojumu. Joslas veidotās tā, lai apbrauktu intensīvi apdzīvoto tirgus centrālo daļu. Velojoslas klātas ar gludu, košu segumu.		ĀMD,	ĀMD,	

3.2. Rekomendācijas biznesa plāna izstrādei

3.2.1. Projektos bāzēta attīstība

Izvērtējot ievērojamo VT teritorijas apjomu, kā arī objekta kā daļas no RVC statusu (1.2.2. apakšnodaļa), viens no veidiem, kā ES revitalizē šāda mēroga teritorijas, ir, izmantojot projektos bāzētu attīstību. Pozitīvais aspekts: šāda pieeja ļauj mērķtiecīgi un pārredzami sagatavot attīstības plānu un fokusēt uzmanību uz īstenojamām attīstības aktivitātēm, iesaistot tajā dažādas ieinteresētās puses. Negatīvais aspekts: bieži finansējums tiek piešķirts infrastruktūras atjaunošanai, sagatavošanai un nenodrošina struktūrvienību atbalstu, pasākumu programmu nodrošināšanu, kapacitātes celšanas aktivitātes un iekārtu iepirkšanu.

Šādā gadījumā **VT pārvaldošajai struktūrvienībai obligāti vajadzētu pašai spēt izstrādāt projektus un piesaistīt fondu finansējumu** (pēc vajadzības - sadarbībā ar PAD, RPR, REA u.c. pašvaldības vai valsts iestādēm). VT struktūrvienības projektu izstrādātāja un vadītāja pozīcija (3.1.1. apakšnodaļa) piešķirtu fleksibilitāti, neatkarību un operativitāti. Te gan jāņem vērā, ka šādai vakancei ir liela atbildība un noslodze, tāpēc tai jābūt labi apmaksātai un kandidātiem - profesionāliem projektu vadītājiem ar pēc iespējas lielāku pieredzi.

3.2.2. Investīciju plāns

Lai īstenotu piedāvātās Rekomendācijas, RN būtu nepieciešams sagatavot investīciju plānu. Plāna izstrādē (vēl bez iepriekš Rekomendācijās apskatītā) vajadzētu tikt veiktām šādām darbībām un ņemtiem vērā šādiem rādītājiem:

- aprēķinu veikšana, cik gados, īstenojot Rekomendācijās paredzēto, izdevumi pārsniegs ienākumus. Sagatavojot investīciju plānu, tika veiktas finanšu un risku prognozes, izmaksu-ieguvumu analīze, naudas plūsmu aprēķini, tika definēti sociālekonomiskie ieguvumi vismaz līdz 2035. gadam;
- investīciju un komercdarbības aktivitāšu īstenošanas laika plāns (etapi), kādā investēt un atvērt Rekomendācijās paredzētās funkcijas un pakalpojumus, lai Rekomendāciju īstenošana būtu ekonomiski vispamatotākā;
- aprēķini, kādām jābūt nomas maksām katrai no ēkām un ārtelpai, lai nodrošinātu pēc iespējas labāko balansu starp katru Rekomendāciju funkciju un pakalpojumu pieprasījumu. Ir minēts vismaz viens potenciālais nomnieks katrai paredzamajai Rekomendāciju funkcijai un pakalpojumam;

- ieskats attīstību ietekmējošos ārējos ekonomiskos rādītājos, kas var attiekties arī uz Rekomendāciju īstenošanu (IKP, bezdarba līmenis, algu pieaugums, tirgus dinamika, tūrisma u.tml. rādītāji Rīgā un Rīgas reģionā);
- RN finanšu un nefinanšu mērķi, finansiālā un operatīvā kapacitāte, algu aprēķini, struktūrvienību formāti u.c. kapitālsabiedrības rādītāji un informācija, kas varētu ietekmēt Rekomendāciju īstenošanu.

Izstrādes dalībnieki

Rekomendāciju izstrāde: PAD Stratēģiskās vadības pārvaldes Nozaru politikas plānošanas nodaļas galvenais projektu vadītājs Mārtiņš Eņģelis.

Tirgus attīstības Darba grupas locekļi, kas pārstāv PAD, IKSD, ĀMD (bijušo Centrālās administrācijas) Teritorijas labiekārtošanas pārvaldi, Komunikācijas pārvaldi, RAIC, RN un RITA.

LMA dizaina vasaras skolas "Dizaina aktīvisms: intervences eko-sociāliem izaicinājumiem" studenti: Aleksandrs Viktors Semjonovs, Amanda Krūmiņa, Daniels Treimanis, Dāvids Zagorskis, Elīna Kristiāna Rītere, Elizabete Ruša, Elmārs Grigorovičs, Grieta Anna Šmite, Ilze Lankovska, Jānis Arnis, Jevgeņija Harutjunjana, Katrīna Bināte, Luīze Dārta Kalniņa, Marta Cīrule, Pārsla Cinovska, Reinis Jānis Lozda, Renāte Liepniece, Sintija Sorokina, Vanesa Grebeņuka (vasaras skolas vadītājas Ieva Laube un Rūta Jumīte).

LU Antropoloģijas studiju nodaļas studenti: Anna Āboltiņa, Signe Adiene, Līva Ansone, Kristiāna Bērziņa, Gustavs Briuks, Ingrīda Kristiāna Būda, Alice Irene Leocadie Burgaud, Emīlija Anna Bušmane, Manon de Munck, Baiba Elksne, Thomas Maxim Goedcke, Aiva Grudule, Helēna Kārkliņa, Yagmur Kaya, Elza Dita Ķekare, Kārlis Lakševics, Dāvis Landorfs, Laura Lapiņa, Petr Magasanik, Elizabete Marjutina, Paula Ošiņa, Ilze Ratniece, Sangiweyinkosi Nomashawekazi Sibanda, Māris Šteinbergs, Laura Yasmin Taufkirch, Lība Karlīna Varapoga, Constantin Leon Martin Veh, Tomas Vesely, Bugra Yilmaz (vadītājs Kārlis Lakševics).

RSU Antropoloģijas programmas studenti: Ilze Rusova, *anonīms*, Rihards Ginters, Jekaterina Leidmane (vadītājs Matīss Šteinerts).

RTU Arhitektūras fakultātes Ilgtspējīgas arhitektūras kursa studenti (vadītāja Antra Viļuma).

VT iedzīvotāju fokusgrupas dalībnieki: Lauris Grāvelis, *anonīms*, Irīna Paegle, Noris Krūzītis, Vitauts Lācītis, Linda Buša, Luīze Lieģe, Brunis Ķibilds, *anonīms*, Matīss Šteinerts, Normunds Kagainis, Jānis Indriksons, Jekaterina Leidmane, Jānis Ušča, Laila Baumane, Jānis Andersons, Anete Kauce.

Rīgas skolēnu domes organizētās fokusgrupas dalībnieki: Ričards Sabaitis, Arta Žeimute, Egija Spalva, Haralds Babris, Greta E. Ērmane, Nils Žuravļovs, Daniela Rupeika, Patrīcija Putniņa, Lita Lizete Gražule, Reinis Kanapolis, Snežana Usa (vadītāji: Džesika Petere, Dmitrijs Zverevs).

Kartogrāfiskie dati: PAD Stratēģiskās vadības pārvaldes Stratēģiskās uzraudzības nodaļas galvenais telpisko datu eksperts, nodaļas vadītājas vietnieks Andris Ločmanis.

Pielikumi

Sadaļas:

1. Vēsturiskais konteksts
2. Struktūra
3. Nozīme

Vidzemes tirgus priekšizpēte

1. Vēsturiskais konteksts

Sākotnēji nosaukts par godu Krievijas impērijas caram Aleksandram II, tirgus vispirms atradies tagadējās Jaunās Ģertrūdes baznīcas vietā, kur 1876. gadā tas izveidojies pie artēziskās akas jeb Lielā pumpja līdzīgi kā citi tā laika klasiskie āra tirgi (1. attēls). Tobrīd Aleksandra tirgus bijusi otra lielākā pārtikas preču tirdzniecības zona aiz teritorijas Daugavmalā – 1893. gadā tajā ik dienas preces pārdevuši 400–800 cilvēki, bet svētdienās vairāk nekā 900 cilvēki[18].

1. attēls. Aleksandra tirgus pie Lielā pumpja pirms pārcelšanās uz šī brīža vietu; ap 18./19.gs. miju (Avots nezināms).

Aleksandra tirgus popularitāte, apgrozījums un nozīme strauji augošajā centrā rezultējās ar tā pārcelšanu uz tagadējo lokāciju 1897. gadā. 1902. gada 15. oktobrī oficiāli tika atklāti divi mūra paviljoni Brīvības un Matīsa ielu stūrī un administratīvā ēka laukuma centrā (2. attēls). Administratīvās ēkas pirmajā stāvā atradās svaru telpas, istabas ārstam un policijai, divas telpas tirgus kantorim, garderobe, kafejnīca, rezerves telpa, kā arī četras tualetes dāmām un kungiem (no tām 2 paredzētas tirgotājiem). Augšstāvā atradās tirgus pārziņa dzīvoklis[19].

[18] Enciklopēdija "Rīga". 1988

[19] Arhitektoniskās izpētes grupa. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija. Rīga, 2019.

2. attēls. Skats uz Gaļas paviljonu (pa kreisi) un administrācijas ēku (pa labi). Ap 1900. gadu vidu (Štamgute I. Rīga 20. gadsimta sākuma pastkartēs 2000, 439. att.).

Līdz ar vienu no paviljoniem, kas paredzēts gaļas tirdzniecībai un tobrīd bijis pirmā un lielākā slēgtā tipa tirdzniecības zāle Rīgā (001), un otru, "zivju" halli, kas paredzēta citu produktu tirdzniecībai (002), Aleksandra tirgus tobrīd kļuva par pirmo pilsētā ar labiekārtotiem paviljoniem. Bija atļauta arī tirgošanās no vezumiem, Aleksandra tirgus tobrīd bija vienīgais, kurā atļāva pārdot svaigu gaļu cauru gadu (citos tas bija liegts no 1. maija līdz 31. augustam)[20].

Aleksandra tirgus kompleksa arhitektoniskā veidola autors ir otrais Rīgas pilsētas arhitekts Reinholds Šmēlings (1840–1917), kurš slavens ne vien ar savu sarkano, Rīgā tik raksturīgo ķieģeļu eklektisma (historicisma) stilu, bet intensīvi strādājis arī pie vairuma pilsētas publisko ēku pirms I Pasaules kara – slimnīcām, skolām, tirgiem. Vizuāli monotonais Aleksandra tirgus vēl tapis laikā, pirms Reinholds Šmēlings izstrādāja sev raksturīgo sarkanbalto manieri, lai gan projektā vērojams, cik sākotnēji gotiska un krāšņa bijusi plānota VT Gaļas paviljona fasāde (3., 4., 5. attēli).

[20] Caune, Andris. Rīgas tirgi pirms 100 gadiem.Rīga: Zinātne, 2020.

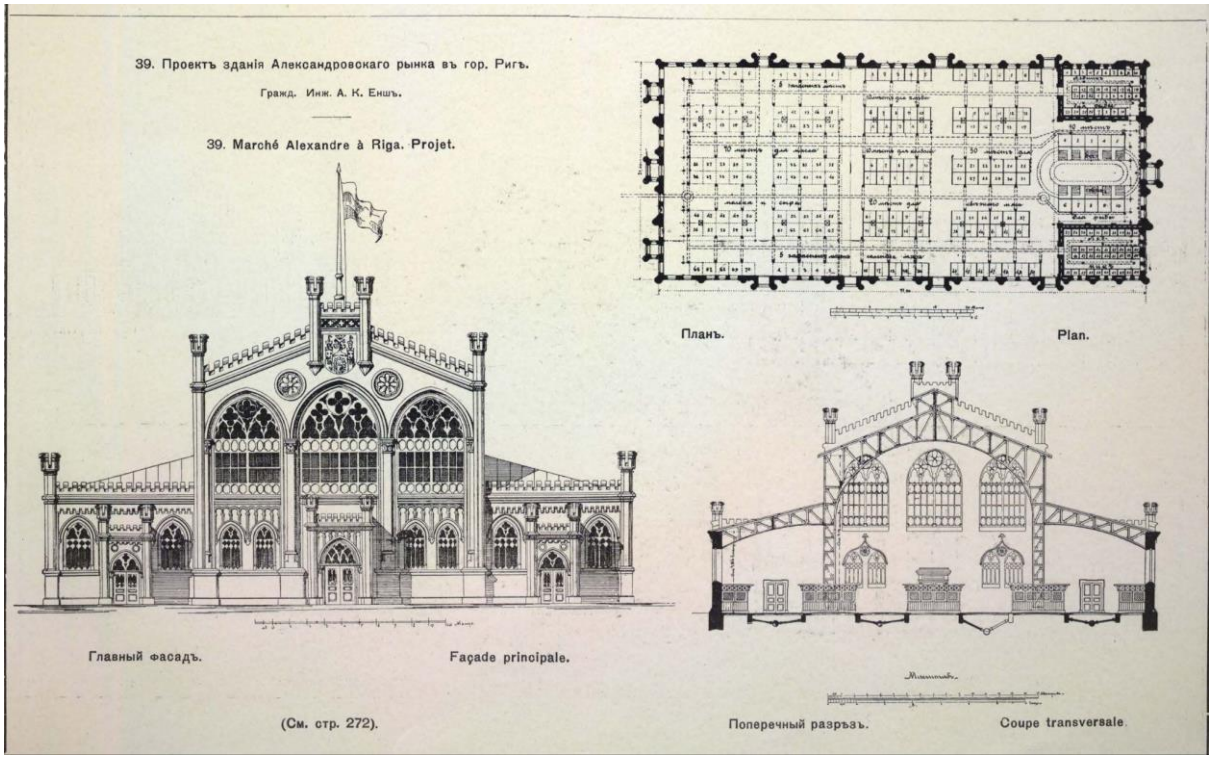

3. attēls. Aleksandra tirgus projekts. (Архитектурная энциклопедия XIX века, 2 том, 1908).

4. attēls. Vidzemes tirgus gaļas paviljona iekšskats (Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja foto kolekcija Nr. 36.62/24, 25).

5. attēls. Skats uz Vidzemes tirgus gaļas paviljonu un administrācijas ēku (Riga und seine Bauten, 1903).

1907. gadā teritoriju paplašināja, 1910. gadā pārdevēju skaits bija jau 1200. Vieta esot bijusi slavena ar piena produktiem, it īpaši sviestu. Darbība turpinājās arī pēc Pirmā pasaules kara. 1924. gadā vietu pārdēvēja par Vidzemes tirgu[21] (un noraidīja "Matīsa tirgus" nosaukumu[22]), lai gan bija neveiksmīgi mēģinājumi ieviest arī nosaukumu "Brīvības tirgus" par godu pārsauktajai Brīvības ielai.

Jāprecizē, ka 1923. gadā[23] tika atvērts un līdz 1939. gadam[24] paralēli VT eksistēja arī neatkarīgs "Matīsa tirgus" (6. attēls), kas atradās citā vietā, Matīsa un Barona ielu krustojumā, un kalpoja kā viena no oficiālajām malkas tirdzniecības vietām pilsētā (vēlāk pārdeva arī dažādus ražas augļus).[25] 1939. gadā pēc slēgšanas malkas tirgotāji tika pārcelti uz Vidzemes tirgu[26], iespējams, šī iemesla dēļ tautā sākts jaukt abu tirgu nosaukumus.

[21] Rīgas pilsētas dažu ielu un laukumu nosaukumu pārgrozīšana. Valdības Vēstnesis, Nr.202 (06.09.1924)
[22] Latvijas Sargs, Nr.164 (24.07.1924)
[23] Sociāldemokrāts, Nr.257 (16.11.1923)
[24] Slēgs Matīsa tirgu. Pašvaldības /Pašvaldību/ Darbinieks, Nr.7 (01.07.1939).
[25] Caune, Andris. Rīgas tirgi pirms 100 gadiem.Rīga: Zinātne, 2020.
[26] Vidzemes tirgū tirgosies arī ar malku. Brīvā Zeme, Nr.167 (28.07.1939).

6. attēls. Matīsa malkas tirgus Krišjāņa Barona un Matīsa ielu krustojumā (Avots nezināms 1937).

7. attēls. Kolektīva kopbilde VT kompleksa 25 gadu jubilejas svētkos (Jaunā Nedēļa, Nr.44 (04.11.1927)).

1929. gadā VT tika uzcelts atsevišķs paviljons siļķēm. Par spīti progresīvajam startam, līdz ar jauno, moderno Centrāltirgus paviljonu celtniecību tika secināts, ka Vidzemes tirgus jau tobrīd bija paspējis daļēji novecot. Piemēram, Aleksandra tirgus laikos netika ierīkota apkure, tā atklāšanas brīdī nebija saldētavu vai pagrabu. Modernizāciju centās veikt pēc 6 gadiem, attīrot zemesgabalu un Brīvības/Matīsa ielu krustpunktu no neizskatīgām, necilajām mājiņām[27]. 1938. gadā pabeidza funkcionālisma stilā celto dzīvojamo un veikalu namu Brīvības un Matīsa ielas stūrī (arhitekti Jānis Rengarts, Staņislavs Borbals, Alberts Vecsīlis), nojaucot iepriekšējo koka privātmāju apbūvi (8. attēls). Daļu no stūra ēkas pagrabiem tirgus izmantoja ledus kamerām, pirmo stāvu dažādiem tirgus servisiem. Pagalma pusē beidzot parādījās 31 apkurināms stends - kioski augļiem un puķēm un publiskās tualetes sānos no Brīvības ielas ieejas.

[27] Eihenbaums, V. VIDZEMES TIRGUM - 80. Rīgas Balss, Nr.277 (03.12.1982)

8. attēls. Koka nams Brīvības un Matīsa ielu stūrī, kur šobrīd atrodas nams Brīvības ielā 90 (www.zudusilatvija.lv 1931).

1938. gadā arhitekts Alfrēds Grīnbergs (1893 - 1940) izprojektē vienstāva mūra putnu kautuvi (020) tuvāk Tērbatas ielai (celtnē divas zonas - "ebreju tradicionālā košer un kautuve pēc kristiešu parašām")[28]. Tajā pašā gadā VT izbūves projektā paredzēts, ka jaunajā tirgus laukuma centrālā daļā pa redzēta vieta ap 2000 laucinieku pajūgu novietošanai, kā arī vietas augļu un sakņu nodaļās tirgotājiem; tāpat bija paredzēts, ka aiz Gaļas paviljona beidzot būs vieta apstādījumiem[29] (kas netika īstenots). 1939. gadā arhitekts Valdis Zakēvics (1908 - 1988) projektē ādu pieņemšanas kiosku (nav saglabājies).

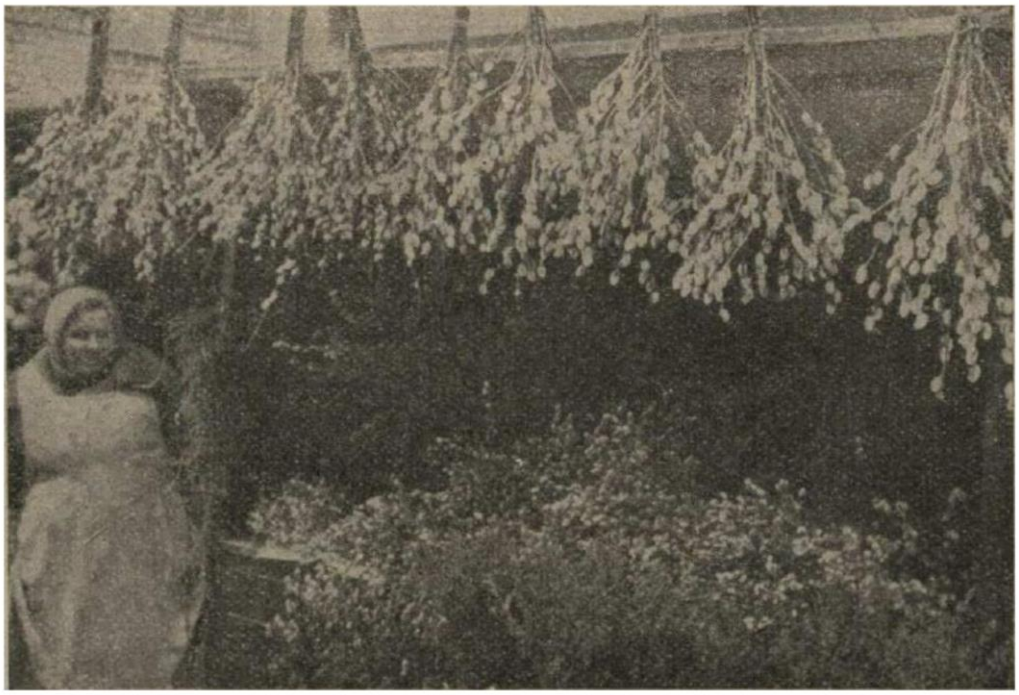
9. attēls. Pūpolu zaru stends tirgū(T. Bošs; Dārzkopības un Biškopības Žurnāls, Nr.3 (01.03.1939)).

[28] Arhitektoniskās izpētes grupa. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija. Rīga, 2019.
[29] Kā izveidos Vidzemes tirgu. Rīts, Nr.191 (13.07.1938).

No 1942. līdz 1943. gadam būvvaldē iesniegts un apstiprināts Alberta Vecsīļa (1903 - 1988) projekts Gaļas paviljona pārbūvei kara auto remontdarbnīcu vajadzībām[30]. Nav ziņu, kad teritorijā nojaukta vecā administrācijas ēka laukuma centrā, iespējams, tā cietusi II pasaules kara laikā.

Pēc padomju okupācijas vieta ieguva nākamo – Vidzemes kolhozu tirgus – nosaukumu, taču vērienīga modernizācija īsti nesekoja. Lai gan 1958. gadā tirgus vidienē esot uzceltas jaunas dārzeņu nojumes[31], 1960. gadā tirgū kopš kara laikiem joprojām atradās autobāze[32]. Zināms, ka 1967. gadā VT nedrīkstēja tirgoties ar vīnu un alu[33].

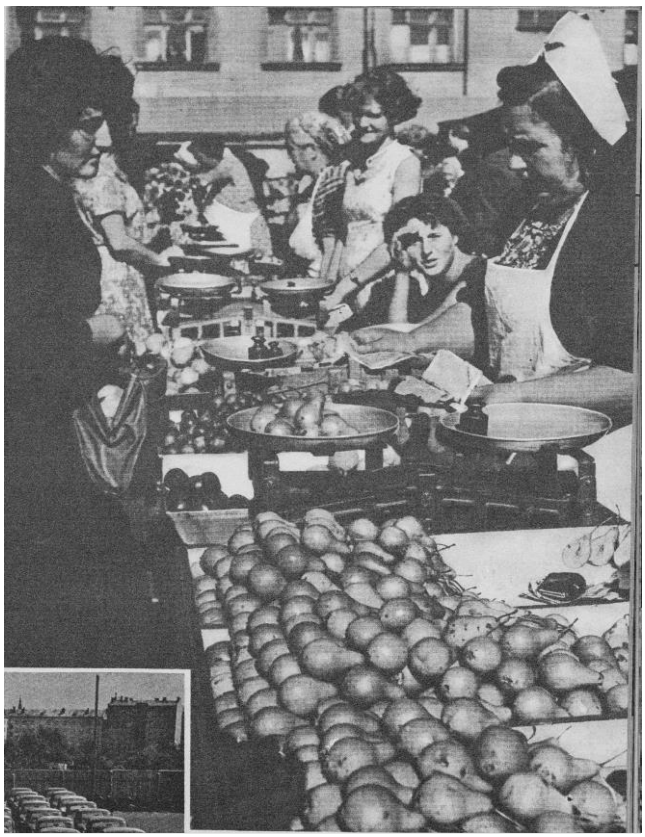

10. attēls. Tirgus aina (Zvaigzne Nr.20 (15.10.1958)).

Tikmēr tuvākās pāris desmitgadēs bieži tika reģistrētas sūdzības par nolaistu vidi un negodīgu praksi, bieži pie tā vainojams tā laika tirgus direktors "biedrs Ņikuļins (sic!)"; neeksistēja arī reāla kadru uzskaite[34]. 1958. gadā tika sasaukta "Kirova rajona darbaļaužu deputātu padomes izpildu komitejas sēde", kurā secināts, ka tirgus strādā neapmierinoši: vāji izvērsts lauksaimniecības produktu iepirkšanas darbs kolhozos, tāpēc bieži gadās, ka tirgus ir pustukšs [..], pagājušajā gadā aizliedza privātām personām tirgoties ar dažādiem koka izstrādājumiem (finiera kastēm, cirvju kātiem, grābekļiem u.c.). Tomēr vēl šodien Kokmateriālu tirdzniecības uzņēmums [..] nav parūpējies, lai tirgū noorganizētu tirdzniecību ar šīm lietām, kas tik nepieciešamas ikdienas dzīvē; piena paviljonā un zivju stendos bieži ir netīrība, preču novietnēs ir novecojušies uzraksti.[35]" Tajā pašā gadā Ņikuļins atlaists, tomēr vēl 1963. gadā pēc pārbaudes ziņots, ka "paviljonos valdīja nekārtība, nebija sanitāro grāmatiņu, kolhozu stendos tirgojās cilvēki, kam to darīt nebija tiesību[36]".

[30] Arhitektoniskās izpētes grupa. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija. Rīga, 2019.
[31] Uzlabo tirgošanās apstākļus. Rīgas Balss, Nr.100 (28.04.1958).
[32] Cerība, P. Vidzemes kolhozu tirgū. Rīgas Balss, Nr.9 (12.01.1960).
[33] Kāpēc zaļais pūķis paceļ galvu? Rīgas Balss, Nr.269 (17.11.1967).
[34] Erenštreite, E. Vēlreiz par Centrālo un Vidzemes kolhozu tirgu. Rīgas Balss, Nr.210 (05.09.1958).
[35] RAJONA IZPILDU KOMITEJĀ. Par Vidzemes kolhozu tirgu. Rīgas Balss, Nr.124 (28.05.1958).
[36] Deputāti ziņo par savu darbu. Rīgas Balss, Nr.25 (30.01.1963).

1960. gadu sākumā celtas veterinārsanitārās ekspertīzes laboratorijas telpas, svaru un tehnisko iekārtu māja (003; projekts nav atrodams)[37]. 1960. gados aizmūrēta ieeja tirgū no Matīsa ielas puses pretī pieturai, kas atvērta tikai 1995. gadā[38]. Pēc VT direktora vietnieka Aleksandra Golubeva teiktā 1970. gadā tirgu esot apmeklējuši nepilni 6 miljoni cilvēku, kamēr 1971. gadā - vairāk par 7 miljoniem. Viņš arī min, ka pēdējos gados tirgus pieslēgts termoelektrocentrāles siltumtīklam[39]. Pēc 1986. gada līgumiem zināms, ka 57 VT novietnēs darbu veica 21 kolhozs. Kopš 1960. gadiem daudz fotouzņēmumu ar tā sadzīvi veikusi zināmā ielu fotodokumentāliste Māra Brašmane (11. attēls).

11. attēls. Vidzemes tirgus (Māra Brašmane; ap 1968. gadu).

Neatkarības gadi un attīstības vīzijas

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas VT regulāri izstrādāti dažādi attīstības projekti: 1998. gadā VT perspektīvās attīstības projektu ar vairākiem papildinājumiem pēc RC pasūtījuma izstrādājis arhitekts Andris Vītols. 2000. gadu sākuma papildinājumā šajā VT perspektīvās attīstības plānā bijis paredzēts, ka starp dažādām ēkām tiks ieviestas Zivju, Dārzeņu, Zemnieku, Kāpostu un Centrālās "ielas" ar ceļa rādītājiem, kas nekad netika īstenots.

2001. gadā par Vidzemes tirgus nomnieku uz 20 gadiem kļuva SIA "Delta SBMB", kas solīja tirgus modernizācijā un rekonstrukcijā investēt ap 5 miljoniem latu. Jāmin, ka pēc 5 gadiem solījumi joprojām netika izpildīti, un līgums tika lauzts[40]. 2007. gadā SIA "Delta SBMB" tika atzīta par maksātnespējīgu.

Tikmēr 2001. gadā Rīgas kultūras mantojuma attīstības koordinācijas padomei lūgts izskatīt SIA "Arhitekta G. Vīksnas birojs" izstrādāto skiču projektu VT teritorijas attīstībai kopumā, kas līdz 2006. gadam vairākas reizes papildināts. Tajā paredzēts atbrīvot teritoriju no haotiski sabūvētām, nevajadzīgām būdiņām, lai uzlabotu galvenos apmeklētāju plūsmu

[37] Arhitektoniskās izpētes grupa. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija. Rīga, 2019.
[38] Jaunbelzere, Anita. Vidzemes tirgus atvēris jaunus vārtus. Neatkarīgā Rīta Avīze, Nr.197 (28.08.1995).
[39] Vidzemes kolhozu tirgū. Rīgas Balss, Nr.7 (10.01.1972).
[40] Saeimas preses dienests. Pārrunājot Vidzemes tirgus attīstību nākotnē. Latvijas Vēstnesis, Nr.110 (13.07.2006).

virzienus, un būvēt pasāžas tipa nojumes gar Piena paviljonu un starp abiem vēsturiskajiem paviljoniem. Tāpat paredzēts skatu degradējošās saldētavas pārvietot pagrabos zem jaunas Piena paviljona divstāvu piebūves. Pēc projekta ap 2002. - 2003. gadu uzcelts jaunais "Kāpostu" paviljons (043) VT centrā. Paviljons visu laiku bijis privātīpašums.

Līdz 2006. gadam vairākkārt VKPAI iesniegti SIA "Arhitekta G. Vīksnas biroja" izstrādātie "zivju, gaļas, piena, bakelejas" paviljona rekonstrukcijas projekti (ar piebūvi austrumu daļā), kas beigās saskaņojami ar nosacījumiem (bet nekad netika nerealizēti):

- censties maksimāli saglabāt bruģi;
- ielas (starp paviljoniem) neveidot kā slēgtu iekštelpu, bet kā segtu ārtelpu (jo vairākos tā laika projektos bijis paredzēts, ka lielākā daļa tirgus teritorijas būs klāta ar jumtu);
- pievērst uzmanību paviljonam gar Matīsa ielu, paredzēt tā rekonstrukciju[41].

2007. gadā Gaļas paviljonā notiek ugunsgrēks, pēc kura paviljons slēgts tirdzniecībai. 2017. gadā Būvniecības valsts kontroles biroja atzinumā tika norādīts, ka "Vidzemes tirgus Gaļas paviljona ēka neatbilst Būvniecības likuma 9. panta prasībām – ēkas tērauda kolonnas ir korodējušas un to pamatne ir atdalījusies no pamatu pēdas. Tās bojātas iekštelpā gar rietumu fasādi un telpas centrā. Mitruma ietekmē ārējo ķieģeļu mūra sienu fragmentāri destruktīvi bojājumi rietumu fasādē. Kapilārā mitruma ietekmē nesošo ķieģeļu sienās fragmentāri karbonizācijas procesa bojājumi pa visu ēkas perimetru."[42] Gaļas paviljona lietošana tika aizliegta, 2018. gadā gan tika veikti neatliekami darbi, lai novērstu bīstamību – tērauda kolonnu korodējušo pamatņu pēdu atjaunošana un ārējo, t.sk. nesošo ķieģeļu mūra sienu bojājumu, kas radušies no mitruma, novēršana.

No 2007. līdz 2009. gadam notikusi RVC AZ atsevišķu teritoriju apbūves fragmentu izpēte. VT iekļauts apbūves teritorijā Nr. 20. Tajā minēts, ka, "..jāsaglabā retinātais apbūves raksturs iekškvartāla telpā, izmaiņas tirgus teritorijas izmantošanā pieļaujamas tikai tad, ja tās nedominē pār autentiskām publiskā tirgus funkcijām; līdz 20. gadsimta vidum celto ēku fasādes restaurējamas un/vai renovējamas, [..] jaunbūves veidojamas ne augstākas par esošo apbūvi.[43]"

2000. un 2010. gadu mijā VT Gaļas paviljonā aktīvāk rosījās Latvijas Mākslinieku savienība – tajā vairākkārtīgi norisinājās Mākslas dienas ar izstādēm un priekšnesumiem (12. attēls).

[41] Arhitektoniskās izpētes grupa. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija. Rīga, 2019.
[42] Būvniecības valsts kontroles biroja atzinums Nr.4-2.1-2017-208-3398.
[43] Dirveiks, I. Rīgas vēsturiskā centra aizsardzības zonas atsevišķu teritoriju apbūves fragmentu izpēte. Rīga: Arhitektoniskās izpētes grupa, 2007 - 2009.

12. attēls. "Mākslas dienas 2013. Mākslinieka monologs" izstādes laikā (Autors nezināms).

2015. gadā tirgus apsaimniekošanai tika piesaistīts stratēģisks partneruzņēmums. 2015. gadā tika īstenota VT apsaimniekošanas reorganizācija, kas sevī ietvēra VT teritorijas nodošanu ilgtermiņa apakšnomā nomniekam. Pamatojoties uz 2015. gada 10. aprīļa Nekustamā īpašuma nomas līgumu Nr. 02-05/25A tirgus tika iznomāts SIA "Kaufmann Concepts" (reģ.nr. 40103831063). Šajā gadā VT iegūst arī savu Facebook lapu, kas reāli ir aktīva tikai gadu.

Būtisks apakšnomas nosacījums bija saglabāt Vidzemes tirgus darbības statusu. Līgumā tika paredzēts, ka nomniekam jāizstrādā VT attīstības Koncepcija, tajā paredzot ēku/būvju pārbūvi, teritorijas labiekārtošanu un turpmākās izmantošanas plānu. Koncepcija tika sagatavota, tomēr to bija nepieciešams koriģēt un uzlabot. 2018. gada 27. februāra vēstulē Nr.02-10/100 RCT atkārtoti lūdza SIA "Kaufmann Concepts" papildināt vai pārstādāt iesniegto Koncepciju, kā arī tās realizācijas plānu, kas tā arī nekad netika izdarīts. Līgums ar SIA beidzās 2019. gada 31. decembrī.

2018. gadā Kāpostu paviljonā apmēram gadu pirms demontāžas norisinājās dramaturga Jāņa Baloža un režisores Paulas Pļavnieces izrāde "Latvijas plānošanas institūts". Tobrīd demontē arī citu ap 2002. - 2003. gadu uzcelto automazgātavu pie Tērbatas ielas (042). 2019. gadā VT teritorijā uz vairāku ēku sienām tiek izlīmēti vairāki Oskara Pavlovska "#mikropilsonis" grafiskie darbi microRIBOCA biennāles ietvaros. 2020. gada vasarā tirgus laukums kļuva par daļu no Tērbatas vasaras ielas un ieguva īslaicīgu iekārtojumu un pāris notikumu. Tā paša gada beigās tirgus teritorijā tika izstādīts viens no publiskās mākslas programmas «Kopā» darbiem, Ances Vilnītes skulptūra «Neredzamie». Visbeidzot, 2021. gada rudenī VT kā mājvietu izvēlējās jaunā teātra festivāls "Homo Novus".

Ar 2018. gada 11. jūlija lēmumu VT iekļāva RD kapitālsabiedrības (tobrīd AS) SIA "Rīgas Centrāltirgus" pamatkapitālā[44]. 2019. gada vidū vēl Nila Ušakova ("Saskaņa") sasaukuma laikā izskanēja plāns tirgu ar izsoles starpniecību nodot ilgtermiņa nomātājam uz 30 gadiem. Līdz 2019. gada aprīlim SIA "Colliers International Advisors" bija izstrādājuši "Vidzemes tirgus attīstības priekšlikumu", kur kā konsultanti piesaistīti SIA "INEX

[44] Rīgas Domes lēmums Nr. 1410 "Par Rīgas pilsētas pašvaldības nekustāmā īpašuma ieguldīšanu AS "Rīgas Centrāltirgus" pamatkapitālā un Rīgas domes 02.05.2017 lēmuma Nr.5198 atzīšanu par spēku zaudējušu."

arhitekti”[45] (13. attēls). Kopā ar vairākiem plāniem, virsskatiem un interjera vizualizācijām no tā īsumā, priekšlikums paredzēja, ka:

1. “paredzēts nojaukt esošās nenozīmīgās ēkas un būves, lai atbrīvotu teritoriju mūsdienīgam funkcionālam zonējumam un ēkām (*domāts dažādas degradētas palīgēkas un būdiņas*);
2. paredzēts atjaunot un attīstīt divas esošās vēsturiskās tirgus ēkas, starp tām paredzot izvietot jaunbūvējamu nojumes / pergolas konstrukciju, kas funkcionāli savienotu abas šīs ēkas. Nojumē paredzētas tirdzniecības platības abās pusēs savienojošajai gājēju daļai;
3. teritorijas centrālajā daļā paredzēta esošās apbūves pārbūve par daudzfunkcionālu ēku ar skatuvi un palīgtelpām. Šajā ēkā iekļautas arī publiskās tualetes ar atsevišķu ieeju no ēkas sāna. Skatuves priekšā paredzēts tirgus laukums, kurš var tik izmantots gan masu pasākumiem, gan arī zemnieku vai nakts tirgus vajadzībām. Laukuma sānos paredzētas stacionāras tirdzniecības platības;
4. blakus esošajai piecu stāvu dzīvojamajai ēkai Brīvības ielā 90 paredzēta plaša apzaļumota rekreatīva zona, kurā plānots bērnu rotaļu laukums, fizisko aktivitāšu zona, atpūtas zona ar strūklakām un dekoratīvo augu akmens dārzu. Rekreācijas zonu no pārējās tirgus daļas paredzēts atdalīt ar dekoratīvu sienu, lai norobežotu funkcionālās zonas. Pārējā tirgus daļā arī paredzētas apzaļumotas zonas un sēdvietas;
5. tirgus ēku 001 paredzēts pilnībā atvēlēt sabiedriskās ēdināšanas vajadzībām. Ēkas principiālais risinājums paredzēts 1 stāva līmenī [..] Kā papildu iespēja iespējama daļēja ēdamzonu un restorāna platību izmantošana 2. stāva līmenī. Klientu ērtībai paredzētas ēdamzonas ar galdiem gan ēkas perimetrā, gan centrālajā daļā. Vidusdaļā paredzēta arī bērnu atpūtas zona. Abās ēkas gala daļās paredzētas publiskās tualetes. Komercdarbības vajadzībām ēkas pazemes līmenī ~400 m² platībā paredzēta palīgtelpu zona ar darbinieku ģērbtuvēm, noliktavām, virtuvi u.tml.. Kopējā tirdzniecības platība paredzēta aptuveni 660 m² platībā, neskaitot palīgtelpas. Ēkas interjers veidots mūsdienīgi pamatotos dizaina risinājumos, materiālos un stilistikā, ietverot atsauces uz vēstures elementiem – integrējot oriģinālās tirgotavu nodalījumu kolonnas, žalūzijas un citus elementus;
6. tirgus ēka 002 primāri paredzēta tirgus pamatfunkcijām. [..] (Tai) paredzēts izbūvēt funkcionāli nepieciešamu noliktavu piebūvi. Blakus tai paredzēta arī atsevišķa ēka saldētajiem produktiem;
7. ievērojot RVC AZ TIAN, zemes gabala daļā, kas pieslēdzās Tērbatas ielai, paredzēta 20 m augsta, sešu stāvu darījumu ēka ar aptuveni 1100 m² tirdzniecības platību pirmajā stāvā. Ēkas kopējā iespējamā bruto platība aptuveni 7800 m². Ēkas apjoma, izvietojuma, funkcionālie un stilistiskie risinājumi var tikt noskaidroti arhitektūras konkursa ietvaros;
8. gājēju plūsma paredzēta brīvi praktiski visā tirgus teritorijā, izņemot autostāvvietu teritorijas ziemeļaustrumu daļā, kur gājēju plūsma ir daļēji ierobežota. Gājēju iekļūšanai tirgus teritorijā paredzētas: viena ieeja no Tērbatas ielas, trīs ieejas no Matīsa ielas un viena ieeja no Brīvības ielas;
9. galvenā autotransporta kustība un novietnes paredzētas teritorijas Tērbatas ielas daļā, kur paredzēta galvenā iebrauktuve, kā arī gar visu zemes gabala austrumu daļu, galvenokārt piegādes un darbinieku transporta vajadzībām. Kopā paredzētas 96 autostāvvietas (minimāli nepieciešamais skaits ~ 65 gab. pēc RVC AZ TIAN). Nepieciešamības gadījumā autotransporta iekļūšanai teritorijā var tikt lietotas 1–2 iebrauktuves no Matīsa ielas. Operatīvajam transportam ir brīva piekļuve visā tirgus teritorijā, tajā skaitā ievērojot ugunsdzēsības transporta gabarītus.”

[45] VIDZEMES TIRGUS ATTĪSTĪBAS PRIEKŠLIKUMS. Rīga: “INEX arhitekti”, “Colliers International Advisors”, 2019.

13. attēls. Vidzemes tirgus attīstības priekšlikuma skice no putna lidojuma (Colliers International Advisors", SIA "INEX arhitekti" 2019).

Koncepcija paredzēja arī 3 scenārijus:

1. Scenārijs paredz, ka VT teritoriju attīsta un apsaimnieko RCT, piesaistot bankas finansējumu projekta realizēšanai. RCT attīsta VT teritoriju pēc izstrādātās attīstības vīzijas pašu spēkiem, t.sk. attīstot jaunbūvējamo darījumu ēku (kurā RCT nav pieredzes, jo tā nav RCT pamatnodarbošanās). Lai īstenotu šo scenāriju, RCT nepieciešams koriģēt vidēja termiņa darbības stratēģiju, jo pašlaik tā neparedz ieguldījumu veikšanu VT teritorijā. Tāpat šādiem ieguldījumiem nav paredzēti finanšu līdzekļi.
2. Scenārijs paredz, ka RCT daļēji attīsta un apsaimnieko VT teritoriju un daļēji nodod teritoriju nomā investoriem. Darījumu ēkas un tai pieguļošo autostāvvietu attīsta un apsaimnieko investors, kuram piešķirtas apbūves tiesības, tāpat ēdināšanas zonas ēka tiek nodota nomā atsevišķam investoram, kurš veic ēkas izbūvi pēc saskaņotās vīzijas. Savukārt tirgus paviljona, kiosku un teritorijas attīstīšanu un pārvaldīšanu veic pats RCT. Investoriem uz katru no objektiem nomas tiesības tiek piešķirtas uz 30 gadiem. Investoriem ieguldījumi nomas termiņa beigās netiek kompensēti, īpašums tiek pārņemts esošajā stāvoklī.
3. Scenārijs paredz, ka VT nomas tiesības tiek izsolītas un uz 30 gadiem nodotas investoram. Investora uzdevums ir tirgus attīstīšanas par saviem līdzekļiem, saglabājot tā funkciju un atjaunojot vēsturiskās ēkas. Konsultants rekomendēja izvēlēties šo scenāriju[46].

2019. gada beigās tika izziņota VT nomas un apbūves tiesību mutiska izsole uz 30 gadu termiņu. Tā paredzēja, ka nomniekam būtībā būtu jāizpilda "Colliers International Advisors" priekšlikums. Tāpat nomniekam pirms dalības izsolē tika prasīta arī astoņu miljonu eiro liela investīciju garantija. Izsole bija paredzēta 2020. gada martā, tomēr tika atcelta, jo tajā nebija pieteicies neviens pretendents.[47]

Kā vieni no pirmajiem, kas sociālajos medijos ap to pašu laiku sāka runāt par VT atdzimšanu, bija aktīvistu grupa "Matīsa tirgus 3.0"[48]. Pēc grupas uzskatiem iztrūka sabiedrības iesaiste Koncepcijas izstrādē, kā arī uzsvars uz ekonomiskajiem, nevis sociālajiem un ekoloģiskajiem mērķiem. 2020. gada sākumā grupa nosūtīja vēstuli RD ar lūgumu pārtraukt izsoli, aicinot iesaistīt sabiedrību un pārskatīt PPP scenāriju kā labāko alternatīvu nevis nomu[49].

[46] VIDZEMES TIRGUS ATTĪSTĪBAS PRIEKŠLIKUMS. Rīga: "INEX arhitekti", "Colliers International Advisors", 2019.
[47] Dienas Bizness. Rīgas Vidzemes tirgus nomas tiesību izsolei nav pieteicies neviens pretendents. Pieejams: https://www.la.lv/rigas-vidzemes-tirgus-nomas-tiesibu-izsolei-nav-pieteicies-neviens-pretendents
[48] Facebook. Matīsa tirgus 3.0. Pieejams: https://www.facebook.com/MatisaTirgus3.0
[49] "Matīsa tirgus 3.0" vēstule "Par Vidzemes tirgus izsoles apturēšanu" RCT, RD, un VARAM 2020. gada 20. februārī.

2020. gada beigās viena no iniciatīvas autorēm Alija Turlaja tika ievēlēta RD ārkārtas vēlēšanās, kas noveda pie iespējas daudz mērķtiecīgāk ieskatīties VT atdzimšanas filozofijā, stratēģijā, scenārijos un meklēt iespējas ne tikai pilsētai, bet arī iedzīvotājiem pielikt roku to izpildē. Tobrīd EK 2020. gadā uzsāka JEB iniciatīvu, kuras pamatā bija vietu estētiska saglabāšana, sabiedrības iesaiste to attīstībā un "atjaunošana nevis celšana"; līdz ar to izstrādātā Koncepcija vairs neatbilda arī EK nospraustajiem pilsētvides attīstības principiem. Visbeidzot, pandēmijas un Krievijas uzsāktā kara pret Ukrainu radītajā ietekmē šāda attīstības Koncepcija tika atlikta arī finansiālu apstākļu dēļ.

RCT attīstības vīzijā, kas sagatavota 2021. gada janvārī, neliels ieskats tika atvēlēts VT. Tajā minēts, ka "INEX Arhitekti" un "Colliers" piedāvāto "Vidzemes tirgus attīstības priekšlikumu" 6 - 12 mēnešu jāpārstrādā NVO un RVP departamentiem, "izvēloties pieņemamāko attīstības redzējumu: a) investora piesaisti, b) pilsētas finansējumu, c) publisku-privātu partnerību." 2021. gada jūnijā atkāpās RCT valde (pārmetumi izskanēja par pavasarī atklātās rūpniecības preču zonas iekārtošanas kvalitāti Piena paviljonā un necaurspīdīgo vadību), un attīstība pie VT nākotnes vīzijas nesekoja.

2022. gada janvārī tika uzsākts darbs pie vairāku Rīgas kapitālsabiedrību, tai skaitā RCT, apvienošanas zem viena nosaukuma - "Rīgas nami", kas noslēdzās 2022. gada novembrī[50]. Tajā pašā mēnesī apmeklējumam un tirdzniecībai tika slēgts Piena paviljons. 2023. gada janvārī RN ieguva jaunu valdi.

Uzreiz pēc Piena paviljona slēgšanas PAD uzsāka darbu pie ERAF programmas EUI projekta pieteikšanas, paredzot revitalizēt Vidzemes tirgus teritoriju (darbs ilga līdz 2023. gada janvārim, kad iesniegta pieteikšanās). Tā pamatā ir atdzīvināt un saglabāt VT kā daudzfunkcionālu, sabiedriski nozīmīgu un pēc iespējas pašpietiekamāku vietu ne tikai produktiem un ēdienam, bet arī inovatīvai un zaļai uzņēmējdarbībai, kultūrai, sabiedriskajam darbam, tehnoloģijām, radošajām industrijām, izglītībai (14. attēls). Diemžēl projekts neguva finansiālu atbalstu, jo piedāvājums, lai arī vērtēts kā interesants, žūrijai likās nepietiekami fokusēts EUI 2023. gada janvāra uzsaukumam 2023. gada oktobrī PAD pieteicās otrajam EUI uzsaukumam, uzmanību koncentrējot uz "Digitālā dvīņa" jeb digitālajā vidē izveidotas VT simulācijas izstrādi un teritorijas zaļināšanu, lai cīnītos ar karstumsalas efektu un veiktu potenciālu uzlabojumu simulāciju.

2023. gada pavasarī, izvērtējot citu RN pasākumu centru un nomas objektu veiksmīgo darbību (piemēram, kinoteātris "Splendid Palace" vai Melngalvju nams), PAD rekomendēja RN Attīstības departamentā ieviest jaunu pozīciju - VT Attīstības plānošanas projektu vadītājs, kas aprīlī tika izdarīts. Rezultātā 2023. gadā strauji palielinājies aktivitāšu skaits un to koordinēšanas produktivitāte - maijā norisinājušies AUGam ēdiena svētki, jūnijā LMA dizaina vasaras skola "Dizaina aktīvisms: intervences eko-sociāliem izaicinājumiem". Jūnijā Zaļajā skvērā un pie ieejaām tika veikti apzaļumošanas un labiekārtošanas darbi, jūlijā tika atklāts Nakts tirgus, kas darbojas katru trešdienu. Septembrī tika organizēti divi laikmetīgās mākslas notikumi – "Survival Kit" festivāls un izstāde "Mākslinieks ir klātesošs". Kopš oktobra uzsākta sadarbība ar IKSD, lai nodrošinātu kultūras saturu oktobrī, svinot VT 121. dzimšanas dienu, un decembrī, īstenojot Ziemassvētku tirgus aktivitātes. Lai nodrošinātu minēto pasākumu īstenošanu, RN ir veikusi ieguldījumus EUR 52 700 (bez PVN) teritorijas labiekārtošanā, apzaļumošanā un tehniskajos uzlabojumos.

[50] Rīgas Nami. Noslēdzas četru Rīgas kapitālsabiedrību apvienošana. Pieejams: https://www.rigasnami.lv/lv/par-mums/aktualitates/nosledzas-cetru-rigas-kapitalsabiedribu-apvienosana-293

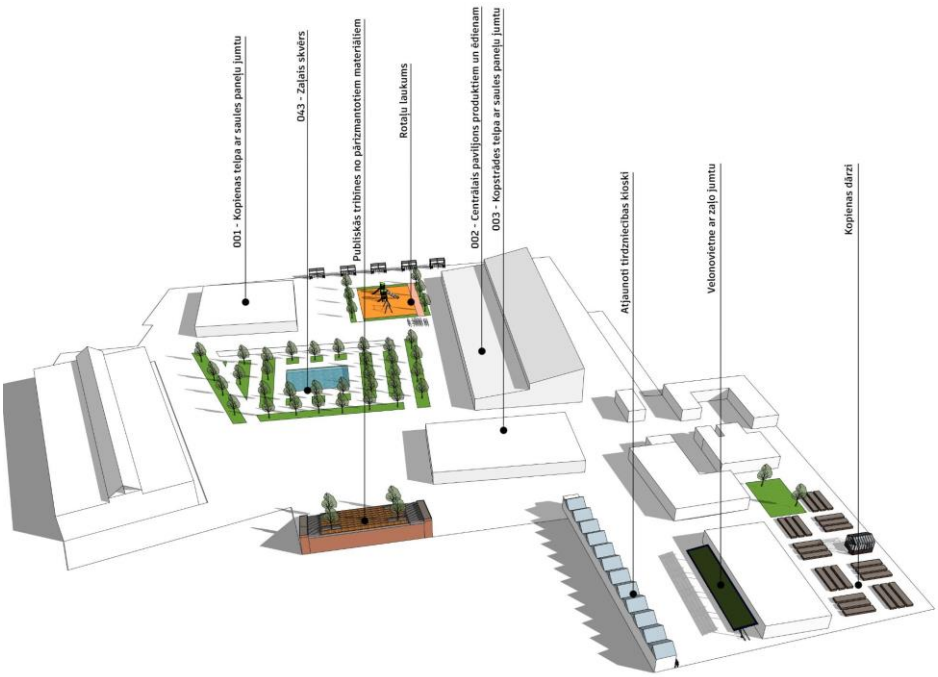

14. attēls. EUI pieteiktajā attīstības projektā paredzamās aktivitātēs atsevišķās tirgus daļās (PAD 2023).

2024. gadā RTU Arhitektūras un dizaina institūta arhitektūras skolas studente Danna Degle aizstāvēja savu maģistra darbu "Arhitektūrā balstītas intevences pilsētvides dzīvināšanai", kas bija veltīts VT. Tā mērķis bija izpētīt dažādus pilsētvides dzīvināšanas principus (koncentrējoties uz arhitektūrā balstītajiem), kā arī izstrādāt vadlīnijas VT teritorijas dzīvināšanas priekšlikumam esošās pilsētvides attīstības kontekstā, kā arī, apskatot RVC AZ pilsētvides izaicinājumus iedzīvotāju viedokļos. Darbs paredzēja VT publiskajā telpā uzbūvēt labiekārtojuma platformu un teritorijas austrumu daļā (kioski un automazgātava 042) uzcelt krustām līmēta masīvkoka (CLT) paneļu kopdzīvošanas moduļu ēku (15. attēls).

15. attēls. Fragments no planšetes VT piedāvājumam (Danna Degle 2024).

2. Struktūra

Šajā nodaļā tirgus un tā apkārtnes struktūras un infrastruktūras vērtējums dalīts divos mērogos. 1. apakšnodaļā apskatīts, kā ap VT ierakstās tuvākā teritorija 15 minūšu gājiena rādiusā (šeit ņemts vērā 15 minūšu pilsētas koncepts). Turpretī 2. apakšnodaļā tiek apskatīts pats VT kvartāls un tā stāvoklis (16. attēls).

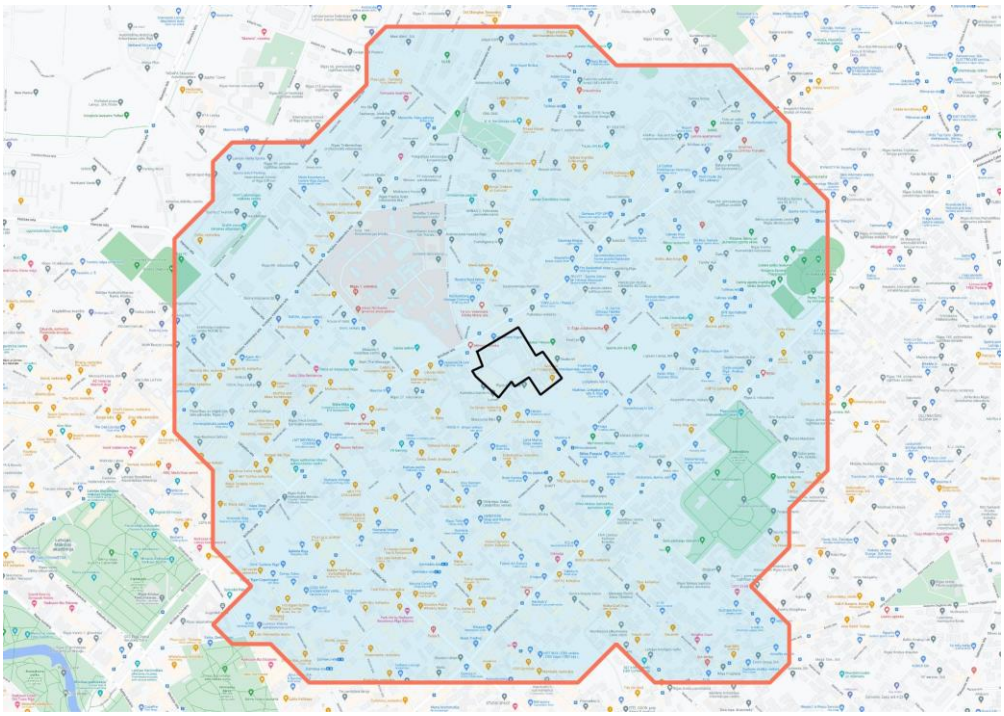

16. attēls. 15 minūšu gājiena rādiuss ap tirgu (Mārtiņš Eņģelis 2023).

15 minūšu pilsētas plānošanas konceptu raksturo tādu apkaimju attīstība, kurā 15 minūšu gājienā (reizēm arī velobrauciena attālumā) pieejami visi iedzīvotājam nepieciešamie sabiedriskie pakalpojumi un vietas (darbam, atpūtai, veselībai, izglītībai, iepirkumiem, u.c.). Šāda pieeja tiecas veicināt privātā autotransporta izmantošanas samazināšanos, aicina iedzīvotājus pārvietoties kājām vai ar velosipēdu, tādējādi uzlabojot ilgtspējīgas dzīvošanas rādītājus pilsētā un iedzīvotāju veselības stāvokli[51]. 15 minūšu pilsētas koncepta ieviešana pieprasa integrālu dažādu pušu, teritoriālo un tematisko plānojumu saskaņošanu, iekļaujot transporta, pilsētvides dizaina, likumdošanas, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju u.c. nozares[52]. Viena no mūsdienu līderēm koncepta pielietošanā ir Parīze, kur, piemēram, 94% pilsētas iedzīvotāju dzīvo 5 minūšu attālumā no maiznīcas[53].

Attīstot VT teritoriju, ir jāņem vērā, kādi ir paredzētie attīstības plāni pieguļošajā teritorijā, jo tie ietekmē gan tirgus iespējamo mērķauditoriju, gan konkurenci. Ja apkārtnē tiek attīstītas biroju ēkas, attiecīgi pieaugs pieprasījums pēc ēdināšanas vietām. Ja attīsta dzīvojamās ēkas, pieaugs apkārtnes iedzīvotāju skaits un attiecīgi iespējamais klientu skaits. Ja tiek attīstītas tirdzniecības ēkas, tad varētu pieaugt konkurence tirgū izvietotajiem tirgotājiem[54].

[51] Weng, Min, Ning Ding, Jing Li, Xianfeng Jin, He Xiao, Zhiming He, and Shiliang Su. "The 15-minute Walkable Neighborhoods: Measurement, Social Inequalities and Implications for Building Healthy Communities in Urban China." Journal of Transport & Health 13 (2019): 259-73.

[52] Bloomber.com. "The 15-Minute City—No Cars Required—Is Urban Planning's New Utopia". 12 November 2020. Pieejams: https://www.bloomberg.com/news/features/2020-11-12/paris-s-15-minute-city-could-be-coming-to-an-urban-area-near-you

[53] Thelocal.fr. MAPS: How many Parisians live more than 5 minutes from a boulangerie? Pieejams: https://www.thelocal.fr/20220216/maps-how-many-parisians-live-more-than-5-minutes-from-a-boulangerie/

[54] VIDZEMES TIRGUS ATTĪSTĪBAS PRIEKŠLIKUMS. Rīga: "INEX arhitekti", "Colliers International Advisors", 2019.

1.2.1. 15 minūšu pilsētas mērogs

VT atrodas Daugavas labajā krastā Centra apkaimē. VT atrodas blakus Rīgas galvenajai, Brīvības ielai, kuras kopējais garums ir 12 km un tā sniedzas no Vecrīgas līdz pilsētas austrumu robežai. Blakus tirgum vai tā tuvumā (~500m vai 5 minūšu gājienā) 11 pieturās piestāj 66 sabiedriskā transporta maršruti (gandrīz ceturtā daļa no visiem Rīgas maršrutiem). VT ar sabiedriskā transporta palīdzību ir savienots ar 36 no 58 Rīgas apkaimēm un vismaz 92 103 iedzīvotājiem tiešā šo maršrutu tuvumā. Seši no tiem ir starp 10 populārākajiem visā pilsētā pēc pārvadāto pasažieru skaita:

- 1. tramvajs (1. vieta)
- 3. autobuss (2. vieta)
- 4. trolejbuss (3. vieta)
- 21. autobuss (6. vieta)
- 17. trolejbuss (7. vieta)
- 11. tramvajs + 11T. autobuss (8. vieta)[55].

Uz 2023. gada pavasari 15 minūšu gājiena rādiusā no VT atrodas vismaz 39 IKSD padotības iestādes (pirms-, pamat-, vidusskolas, interešu izglītības, sporta, mūzikas un kultūras iestādes) un citi sabiedrībai, pilsētai, kultūrai nozīmīgi objekti, attiecīgi:

- izglītības iestādes - Natālijas Draudziņas, Rīgas Hanzas, Rīgas Raiņa un Rīgas Centra humanitārās vidusskolas, Rīgas franču licejs, Rīgas 6., 21. un Rīgas 22. vidusskola u.c.;
- interešu izglītības iestādes - Rīgas Skolēnu pils, Daugavas sporta nams, Tehniskās jaunrades nams "Annas 2", Māras Muižnieces Rīgas mākslas skola u.c.;
- sabiedriskās iestādes - Rīgas Centrālā bibliotēka, Rīgas Centra apkaimju iedzīvotāju centrs “Centra punkts”,
- teātri - Dailes teātris un Jaunais Rīgas teātris;
- citas kultūras iestādes - muzejs “Stūra māja”, kinoteātris “Splendid Palace” u.c.;
- medicīnas iestādes - Rīgas 1. slimnīca, Rīgas dzemdību nams un vairākas poliklīnikas;
- radošie kvartāli - Alojas kvartāls (ieskaitot Fon Stricka villu un Piena kvartālu), Sporta ielas kvartāls un Tallinas ielas kvartāls;
- zaļā infrastruktūra - Ziedoņdārzs, Sporta pils dārzi (pilnā apjomā līdz 2023. gada beigām, pusē teritorijas līdz 2025. gadam) un Centra sporta kvartāls, miniparks Palīdzības ielā un labiekārtotais skvērs pie Dailes ielas teātra (rādiusā nav nevienas zilās infrastruktūras);
- bērnu laukumi - Centra sporta kvartālā un Ziedoņdārzā (neatrodas Centra apkaimē);
- reliģiskās iestādes - Vecā un Jaunā Ģertrūdes luterāņu baznīca, Rīgas Svētā Aleksandra Ņevska pareizticīgo baznīca, Rīgas Mateja baptistu draudzes dievnams;
- tūristu naktsmītnes - Radisson Blu Latvija, Radisson Blu Elizabete, Park Inn by Radisson Residence, Viktorija, Stabu Sēta Residence u.c.;
- jāņem vērā, ka, lai arī 15 minūšu attālumā no VT ir mākslas un kultūras iestāžu piedāvājums, liela daļa no tām ir nelielas (pat miniatūras) un nepastāvīgas (sezonālas vai uz īpašiem notikumiem bāzētas) - kultūrtelpa “Tu jau zini kur” (ar galeriju “TUR”), galerija ALMA, Laikmetīgās mākslas centrs Kim?, Rīgas Mazākā galerija, kultūrtelpa 427.

[55] Pēc Rīgas pašvaldības kapitālsabiedrības SIA „Rīgas satiksme” datiem.

Iestādes un vietas

VT apkārtne 15 minūšu rādiusā raksturojama kā dzīvīga ar plašu pakalpojumu, vietu un iestāžu piedāvājumu. Uz 2023. gada pavasari VT tuvumā neatrodas neviens cits tirgus, tomēr sastopamas daudzas kafejnīcas, maiznīcas, restorāni, bāri u.c., pārsvarā nelielas ēdināšanas un sabiedriskās iestādes, kā arī funkcionālās iestādes tostarp vismaz:

- 3 tirdzniecības centri - Galleria Riga, Barona centrs un Bērnu pasaule,
- 12 mazumtirdzniecības veikali - Lats, Maksima, Mego un Rimi,
- 8 aptiekas,
- 5 kurpnieki,
- 5 atslēdznieki,
- 9 ziedu saloni,
- 12 grāmatnīcas,
- 5 sporta klubi,
- 6 pakomātu punkti.

Būvniecības un attīstības ieceres tuvākajā apkārtnē

Viens no galvenajiem saistošajiem pašvaldības attīstības projektiem pilsētas mērogā ir ievadā minētā "Rīgas Centra un Brasas apkaimes publiskās ārtelpas attīstība un pieejamības veicināšana.[56]" Projekta ietvaros paredzēts attīstīt gājējiem ērtu, drošu un patīkamu pilsētvidi maršruta posmā "Rīgas centrs - Brasa", sniedzot iespēju pārvietoties labiekārtotā un īpaši aprīkotā, nozīmīgus galamērķus un saistītus pilsētvides objektus savienojošā maršrutā daudzveidīgām lietotāju grupām, tādējādi veicinot iedzīvotāju pārvietošanās paradumu maiņu.

Vēl aktuālajā pašvaldības Attīstības programmas Rīcības plānā līdz 2027. gadam VT ietilpst teritorijā, kas saistīta ar ZEZ ieviešanas rīcībām. Tās paredz izstrādāt priekšizpēti un ziņojumu par ZEZ ieviešanas pamata un alternatīvajiem scenārijiem (2025. gads), kā arī izstrādāt un īstenot ZEZ rīcības plānu un komunikācijas kampaņu. Attīstība programmas Rīcības plānā līdz 2027. gadam vēl paredzētas rīcības saistībā ar publiskās ārtelpas kvalitātes uzlabošanu - Brīvības ielas posmā no Raiņa bulvāra līdz Gaisa tiltam, dzīvojamām mājām piesaistītās teritorijas, iesaistot iedzīvotājus un dzīvokļu īpašnieku kopības un biedrības lēmumu pieņemšanā, t. sk. 1. Ierīkoti sporta un bērnu laukumi, atpūtas vietas, soliņi, velonovietnes un 2. Atbilstoši RVP kopējai atkritumu apsaimniekošanas politikai[57].

Vērienīgākais no VT tuvumā esošajiem privātajiem projektiem ir bijušais Rotermann Square (šī brīža Sporta pils dārzu teritorijā), jo 2022. gadā teritorijai mainījies īpašnieks (no Rotermann uz ESTERA development). Rotermann Square ir teritorija starp Tērbatas, Artilērijas, Krišjāņa Barona un Lielgabalu ielām ar kopējo platību 20 240 kvadrātmetri. Projektā paredzēts izbūvēt 6 ēkas aptuveni 70 000 kvadrātmetru platībā gan ar dzīvojamo (aptuveni 150 dzīvokļiem katrā ēkā), gan biroja funkciju, kā arī publiski pieejamu iekšpagalmu. Zem teritorijas visā platībā paredzēts izbūvēt pazemes autostāvvietu. Šobrīd tiek gaidīta būvatļauja pirmajai būvniecības kārtai ēkai Lielgabalu un Tērbatas ielu stūrī, namu paredzēts uzsākt būvēt 2023. - 2024. gada mijā un kompleksu plānots pabeigt 10 gadu laikā.

[56] RD PAK 2022. gada 14. februāra lēmums "Par līdzekļu piešķiršanu no Rīgas pilsētas infrastruktūras fonda" (protokols Nr. 33, 7.§).

[57] RD PAD. Attīstības programma 2022 – 2027. Sk.06.03.2024. Pieejams https://www.rdpad.lv/strategija/attistibas-programma-2022-2027/

Pretī Vidzemes Tirgus ieejai no Tērbatas ielas puses Tērbatas ielā 72 fināla stadijā ir Tērbata Apartments projekts (17. attēls). Projekta attīstītāji ir YIT un BTA Baltic Insurance Company AAS, kas pārstāv Vienna Insurance Group. Projektu veido divas savstarpēji savienotas ēkas, kurās plānoti 171 studijas, vienistabas, divistabu un trīsistabu dzīvokļi ar komerctelpām pirmajā stāvā. Iemītniekiem pieejama pazemes autostāvvieta, kā arī bērnu rotaļu laukums, sabiedriskā telpa, zālājs un piknika vieta pagalmā[58]. 2018. gada beigās blakus iepriekšminētajam projektam Tērbatas ielā 74 ir izsniegta būvatļauja[59] daudzstāvu daudzdzīvokļu ēkas un darījumu ēkas būvniecībai. Būvniecība vēl nav sākta, kā arī publiski nav informācijas, kas projektā paredzēts un kādos apjomos.

17. attēls. Tērbata Apartments projekta fināla skice (Yit.lv 2022).

2023. gada sākumā laika kapsula tika ievietota un būvniecība tika uzsākta Kultūras un radošo industriju atbalsta centram "TabFab" Tabakas fabrikas kvartālā (Jaunā Rīgas teātra pagaidu telpās). Projekta realizācija paredzēta divos posmos. Tā pirmajā posmā plānots pārbūvēt ēkas un pielāgot telpas Latvijas Kultūras akadēmijas Nacionālās Filmu skolas vajadzībām, tajā skaitā izbūvēt Nacionālās Filmu skolas Filmēšanas paviljonu, kā arī izveidot telpas radošo industriju inkubatoram. Tāpat tiks demontētas un pārbūvētas darbnīcu ēkas, izbūvēti ūdensapgādes, siltumapgādes, elektroenerģijas, sakaru komunikāciju, sadzīves kanalizācijas un notekūdeņu savākšanas un novadīšanas inženiertīkli, labiekārtota teritorija. Savukārt kvartāla attīstības otrajā posmā paredzēts izveidot telpas Latvijas Kultūras akadēmijas mācību procesa nodrošinājumam, tostarp studiju programmām "Laikmetīgā deja" un "Skatuves māksla", kā arī Latvijas Kultūras akadēmijas struktūrvienības Kino/Foto muzeja (Rīgas Kino muzejs, Latvijas Fotogrāfijas muzejs) funkciju nodrošināšanai[60]. Pirmā būvniecības kārta noslēgusies 2024. gadā.

[58] Tērbatas 72 dzīvokļi. Pieejams: https://lumimajas.lv/atrasanas-vietas/riga/terbatas-72-dzivokli
[59] Būvatļauju meklētājs. Pieejams: https://www.rdpad.lv/Mekletaji/atlaujas/
[60] VNĪ. Kultūras un radošo industriju atbalsta centra "TabFab" izveide. Pieejams: https://www.vni.lv/projekti/kulturas-un-radoso-industriju-atbalsta-centra-tabfab-izveide

2024. gadā ekspluatācijā nodota Prototipēšanas darbnīca "Riga Makerspace" Aristīda Briāna ielā 13 (18. attēls), pārbūvējot kādreizējo Rīgas Vieglās rūpniecības tehnikuma ēku, tādējādi atjaunojot Rīgas sabiedrisko telpu (1500 m2), kā arī uzceļot un atjaunojot publiskās ēkas (3600 m2). Pavisam "Riga Makerspace" paredzētas sešas Rīgas Dizaina un mākslas vidusskolas RDMV un LMA izglītības programmām atbilstošas darbnīcas, kas ļaus nodrošināt kvalitatīvu un konkurētspējīgu studiju procesu. Savukārt ikvienam citam interesentam Mūžizglītības prototipēšanas pakalpojumu centrā būs pieejami semināri, festivāli, lekcijas, u.c. pasākumi[61].

18. attēls. Prototipēšanas darbnīca "Riga Makerspace" Aristīda Briāna ielā 13 (VNĪ 2022).

Būvniecība uzsākta dzīvojamajam namam Krišjāņa Barona ielā 30A. Daudzdzīvokļu mājas bijušas plānotas, bet līdz 2023. gada sākumam to būvniecība nav uzsākta citos vairākos zemesgabalos: 2017. gadā būvatļauja piešķirta zemesgabalam Krišjāņa Barona ielā 73, 2018. gadā tā piešķirta arī zemesgabalam Tērbatas ielā 89, turpretī 2022. gadā būvatļaujas termiņš beidzās zemesgabalam Brīvības ielā 120. Būvniecības iecere ir bijusi par daudzīvokļu dzīvojamo māju Matīsa ielas 19 pagalmā, tomēr būvatļauja nav saņemta. 2016. gadā būvatļauja izsniegta daudzstāvu daudzdzīvokļu ēkas ar tirdzniecības platībām būvniecībai Krišjāņa Barona un Bruņinieku ielas krustojumā, tomēr līdz šim brīdim būvniecība nav uzsākta. Gatavs dzīvojamās ēkas projekts ir zemesgabalam Dainas ielā 8, tomēr būvatļauja nav saņemta, un zemesgabals ar projektu ir izlikts tirdzniecībā.

2024. gada sākumā noslēdzās Jaunā Rīgas teātra rekonstrukcija Lāčplēša ielā 24. Adresēs Krišjāņa Valdemāra 63 un pretī tirgum Brīvības ielā 88 tiek plānotas viesnīcas, tomēr atjaunošanas būvdarbi 2023. gadā vēl nav uzsākti. Miera ielā 1 pretī tirgum 2018. gadā sagatavots projekts biroju centram, tomēr būvdarbi arī nav uzsākti.

1.2.2. Tirgus kvartāla mērogs

VT aizņem daļu kvartāla starp Artilērijas, Tērbatas, Matīsa un Brīvības ielām ar kopējo platību 20 028 m2. Zemes vienības kadastra numurs ir 01000280055, objekta adrese ir Brīvības iela 90A (ar atsevišķām būvēm Brīvības 90, 90B un Tērbatas 71), un tas iekļauts Rīgas pašvaldības kapitālsabiedrības SIA „Rīgas nami" bilancē. Vienā kvartālā ar VT atrodas Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta 3. depo (vismaz līdz 2027. gadam), Rīgas bāriņtiesa un Valsts policijas Rīgas Centra iecirknis (policija iecirkni gandrīz jau pametusi, tajā vēl tiek izmantoti kabineti dažiem izmeklētājiem, plānots pilnībā atstāt ēku 2024. gadā[62]). 1997. gada

[61] VNĪ. Prototipēšanas darbnīcas "Riga Makerspace" izveide. Pieejams: https://www.vni.lv/projekti/prototipesanas-darbnicas-riga-makerspace-izveide

[62] Degle, D. 2023. Sarakste ar VP un VUGD pārstāvjiem. Rīga, 27. septembris.

tehniskās inventarizācijas lietā redzams, ka tirgus teritorijā ietilpuši arī divi citi, nelieli pašvaldības īpašumā esoši zemes gabali VT austrumu pusē (kadastra numuri 01000282019 gar Tērbatas ielu - iebrauktuve teritorijā, un 01000282018 - šobrīd ar tirgu nesaistīta autostāvvieta 25 automašīnām; paredzēts, ka autostāvvietu ilgtermiņā varētu nodot VT vajadzībām; 19. attēls).

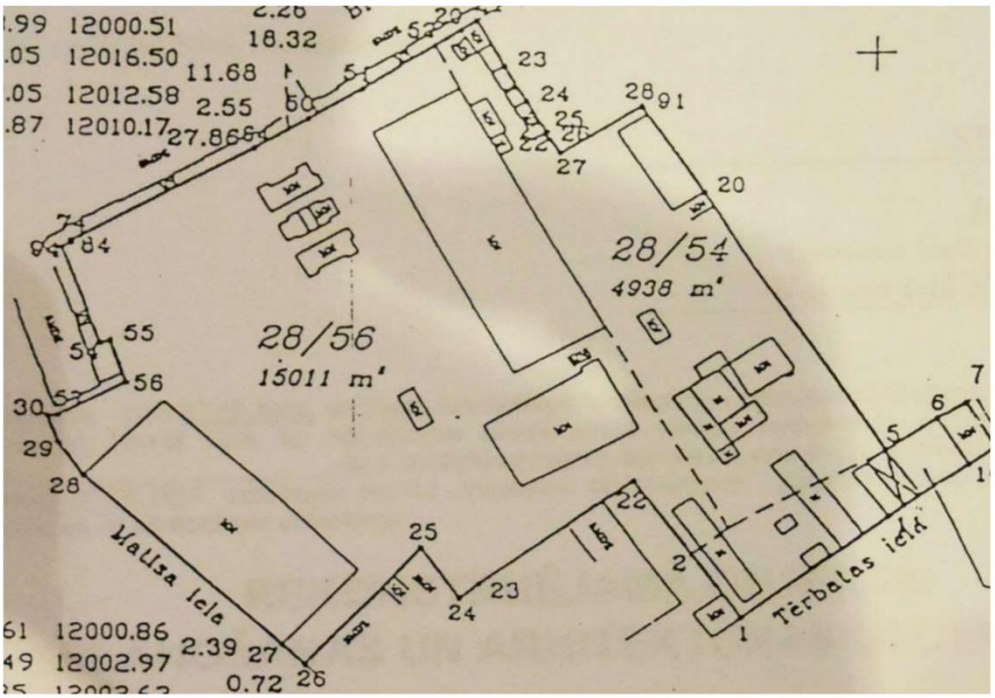

19. attēls. Tehniskās inventarizācijas lieta ar iekļautiem papildus zemes gabaliem (1997).

VT apbūve ir UNESCO Pasaules kultūras mantojuma objekta "Rīgas vēsturiskais centrs" (Nr. 852) daļa un Valsts nozīmes pilsētbūvniecības pieminekļa "Rīgas pilsētas vēsturiskais centrs" (Nr. 7442) daļa. Jāņem vērā, ka VT atrodas teritorijā, kurā spēkā Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības likums, 2004. gada 8. marta MK noteikumi Nr. 127 „Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības noteikumi", kā arī RD 2006. gada 7. februāra saistošie noteikumi Nr. 38 „Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi" (tajos noteikts, ka VT jeb "Retinātas industriālas, mūra mazstāvu apbūves fragmentam Matīsa ielā (starp Brīvības un Tērbatas ielu)" tiek piemēroti atšķirīgi apbūves noteikumi ar saglabājamu, atjaunojamu un pilnveidojamu kultūrvēsturiskās vides raksturu. Pēc NKMP lēmuma[63] Gaļas paviljons (001) un Piena paviljons (002) nav arhitektūras pieminekļi, bet gan "kultūrvēsturiski ļoti vērtīgas ēkas."

Šobrīd teritorijā nav neviena apzaļumojoša un dabisku ēnu metoša elementa - koka vai krūma (izņemot zālāju 043, kas palicis pēc Kāpostu paviljona nojaukšanas). Pēc 2016. gadā apkopotajiem mērījumiem, VT virsmas temperatūra vasarā sasniedz 40,5 - 44,8 °C, līdz ar to teritorija atrodas vienā no viskarstākajām zonām Rīgā (20. attēls). Tāpat VT atrodas vienā no visneapzaļumotākajām zonām pilsētā (pēc NDVI indeksa). Diemžēl arī teritorijas aizēnoto virsmu īpatsvars (stundas ēnā augustā no saullēkta līdz pusdienas laikam) ir daudz mazāks nekā vidēji centrā (5,1 - 5,3 h, kamēr vidēji centrā 5,7 h).[64]

[63] NKMP lēmums Nr. 04-11.1/701. Pieņemts 29.03.2012.
[64] Donis, J. Rīgas pilsētas siltumsalas efekta attālās izpētes novērtējums. LVMI "Silava", 2016.

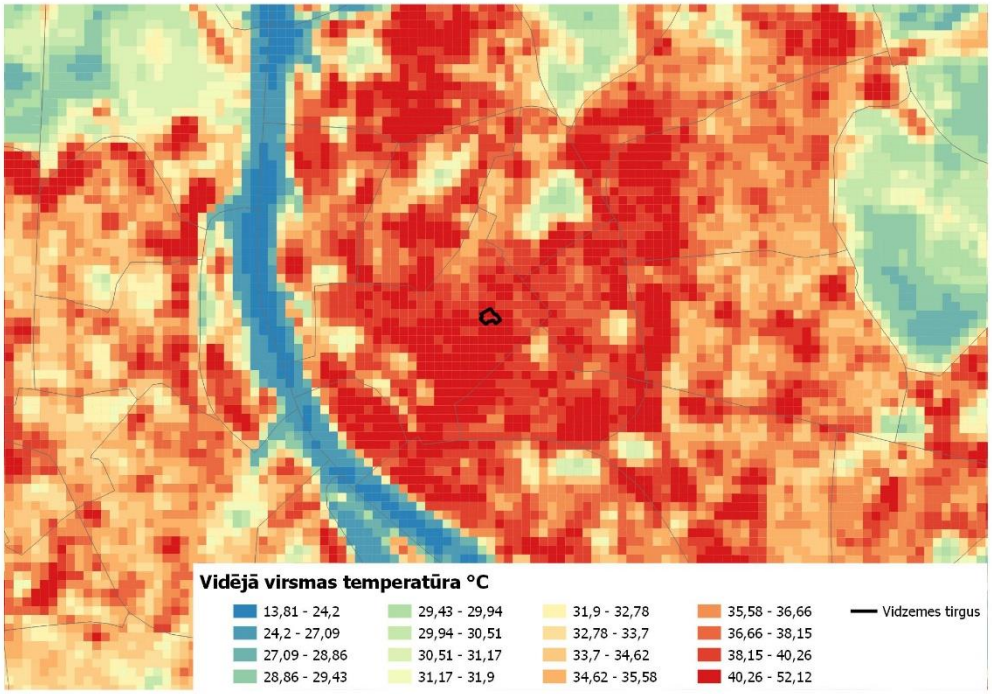

20. attēls. Rīgas pilsētas kodolā esošā vidējā virsmas temperatūra (Silava 2016; Mārtiņš Eņģelis 2023).

Tirgus šī brīža moto (sauklis) ir veiksmīgs - "Lauku labumi pilsētas (reizēm arī Rīgas) viducī", un tā emblēma ir Gaļas paviljona fasāde, kas atveidota melnā trafaretā, ar starpkaru perioda avīžu drukai raksturīgu virsrakstu (22. attēls). Reizēm komunikācijā tirgus nosaukums rakstīts arī fraktūrā (vecajā drukā jeb gotiskajā rakstā), piemēram, virs ieejas no Brīvības ielas (21. attēls). Teritorija atvērta līdzīgi kā atvērti reiz bijuši paviljoni: no 8 - 19 darbadienās un sestdienās un no 8 - 17 svētdienās (no 8 - 15 katra mēneša pirmajā pirmdienā). Citā laikā teritorija slēgta ar vārtiem.

21. attēls. Skats uz ieeju tirgū no Brīvības ielas un tirgus saukli (Mārtiņš Eņģelis 2023).

22. attēls. Tirgus šī brīža emblēma (Avots nezināms).

Teritorijas piekļūstamība

VT teritorija ir pieejama no Brīvības, Matīsa un Tērbatas ielas, tomēr perimetrālās apbūves ietekmē teritorijas redzamība no ielas ir ierobežota. No Brīvības ielas VT teritorija ir sasniedzama kājāmgājējiem un mikromobilitātei, izejot cauri ejai Brīvības ielas 90 ēkas pirmā stāva līmenī. Nama pirmais stāvs tiek izmantots komercdarbībai, pārējos ēkas stāvos izvietoti dzīvokļi. Brīvības ielas ieeja ir slikti pārredzama krāsaino, spilgto un uzmanību piesaistošo skatlogu dēļ un nav izcelta; tā atrodas tieši blakus sabiedriskā transporta pieturvietai Teikas virzienā.[65]

No Matīsa ielas VT teritorija ir sasniedzama gan kājāmgājējiem un mikromobilitātei, gan autovadītājiem. Abās pusēs gaļas paviljonam izvietotas iebrauktuves ar paceļamu barjeru, kā arī tieši blakus tramvaja pieturai (Mežaparka virzienā) atrodas eja caur daudzstāvu ēkas pirmā stāva līmeni. Lai gan Gaļas paviljona ēka izvietota gar pašu ielu, tā nerada aktivitātes sajūtu, jo tai nav ieeja no ielas, bet tikai no tirgus teritorijas, kā arī ēka vairākus gadus ir slēgta apmeklējumam vai tirdzniecībai.

Arī no Tērbatas ielas VT teritorija ir sasniedzama gan kājāmgājējiem un mikromobilitātei, gan autovadītājiem. Ieeja aprīkota ar paceļamu barjeru. Ražas sezonas laikā no Tērbatas ielas puses vislabāk pārredzams, ka teritorijā notiek tirdzniecība, jo līdz ar paviljonu slēgšanu visa tirdzniecība pārcēlusies šajā tirgus daļā. Salīdzinājumā ar Brīvības ielu un Matīsa ielu, šis posms ir mazāk aktīvs un cilvēku kustība ir ierobežotāka. Vēsturiski VT teritorija klāta ar kaltu bruģi. 5 m rādiusā ap katru ēku un iebrauktuvēs teritorijā tas klāts ar asfalta segumu. Uz visu teritoriju tās centrā izvietota viena velonovietne 10 velosipēdiem.

Brīvības, Tērbatas un Matīsa ielas ir divvirziena, kā arī no Brīvības un Tērbatas ielām ir atļauts veikt kreiso pagriezienu uz Matīsa ielu. Šobrīd VT teritorija kalpo kā dienas automašīnu stāvvieta (ar kopējo vietu līdz aptuveni 100 transporta līdzekļiem), kurā iespējams iebraukt no Matīsa un Tērbatas ielām (cena: 1 EUR pirmā stunda, 2 EUR otrā stunda 3,00 EUR, trešā stunda, 3,50 EUR ceturtā stunda, 60,00 EUR mēnesī). VT atrodas Rīgas pašvaldības kapitālsabiedrības SIA „Rīgas satiksme" stāvvietu zonā C, kur cena par pirmo stundu ir 1,50 EUR, katru nākamo stundu 2,00 EUR, kamēr iedzīvotāja karte maksā 40,00 EUR mēnesī. Jāņem vēra, ka VT atrodas uz robežas ar B zonu, kur pirmā stunda ir 2,00 EUR, katra nākamā stunda 2,50 EUR, tikmēr iedzīvotāja karte - 55,00 EUR mēnesī. Netālu esošajā Lielgabalu ielā atrodas UniPark pārvaldīta diennakts daudzstāvu autostāvvieta, kas automātiski nolasa

[65] VIDZEMES TIRGUS ATTĪSTĪBAS PRIEKŠLIKUMS. Rīga: "INEX arhitekti", "Colliers International Advisors", 2019.

automašīnas numurzīmi un vadītājam jāmaksā tikai par stāvvietā pavadīto laiku; ir iespējams iegādāties arī mēneša abonementu. Tuvumā nav bezmaksas automašīnu novietošanas iespējas.

Tirdzniecība un ekonomiskie rādītāji

Tirdzniecība visās ēkās norisinājusies ielas līmenī (ēkām, kas celtas pēdējos 100 gados, durvis iekārtotas viena pakāpiena augstumā). Tirdzniecība veikta gan paviljonos, gan atklātā teritorijā (ārpus paviljoniem) - kopējais pieejamais tirdzniecības vietu skaits ārtelpās ir 187, iznomāto vietu skaits uz 2022. gada decembri ir 49. Līdz slēgšanai kopējais tirdzniecības vietu skaits Piena paviljonā bija 226; 2021. gadā no tām tika iznomātas 25.

1999. gadā nodibināta Vidzemes tirgus tirgotāju biedrība[66]. Tās mērķi ir apvienot VT tirdzniecības sfērā nodarbinātās personas neatkarīgi no to darba devēja veida un atrašanās vietas, aizstāvēt savu biedru saimnieciskās, tiesiskās un sociālās intereses, pabalstīt un vadīt savu biedru saimnieciskā un sociālā stāvokļa uzlabošanu un veicināt savu biedru kultūras līmeņa paaugstināšanu. Kopš 2006. gada biedrības pārstāvji ir Meta Pauliņa un Brigita Savina. Šobrīd biedrība vairākus gadus nav aktīva, bet par likvidāciju nav ziņojusi.

Vērtējot tirgus ekonomisko aktivitāti pēdējo 8 gadu laikā (23. attēls), secināms, ka VT visu laiku strādājis ar zaudējumiem (lielākais zaudējumu apjoms 2020 un 2021. gadā - vairāk nekā 212 000 EUR, mazākais 2018. gadā - 41 336 EUR). Pirms pandēmijas novērots lielākais ieņēmumu pieaugums (391 989 EUR 2019. gadā), turpretī pandēmijas laikā - lielākais ieņēmumu kritums (142 296 EUR 2021. gadā). Vidējais ikgadējais neto apgrozījums minētajā periodā ir 236 242 EUR. 2022. gadā 23 % no ieņēmumiem bija saistīti ar autostāvvietu darbību[67].

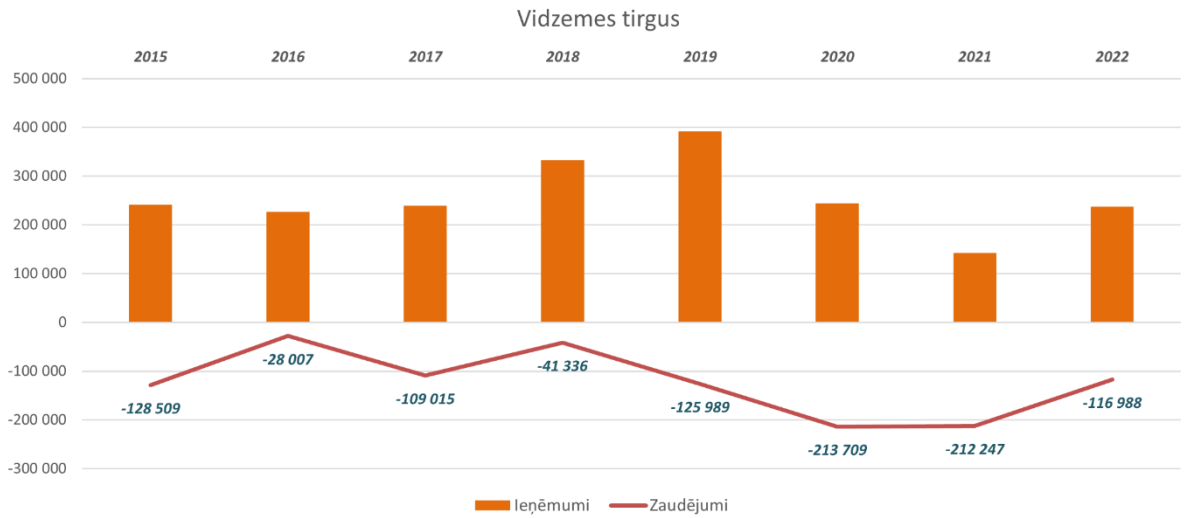

23. attēls. Vidzemes tirgus ieņēmumi un zaudējumi 2015 – 2022 (Rīgas Nami 2023).

Būves teritorijā

VT teritorijā atrodas ievērojams skaits būvju dažādos lielumos, stāvoklī un klasifikācijā. Ēku veidi: 1230 - vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības ēkas, 1220 - biroju ēkas, 1274 - citas, iepriekš neklasificētas ēkas. Vienpadsmit no ēkām reģistrētas zemesgrāmatā (Gaļas paviljons - 001, Piena paviljons - 002, daudzfunkcionāla ēka - 003, administratīvā ēka - 004, sabiedriskā tualete - 005, tirdzniecības kiosks - 006, transporta nojume 007, nojume ar paceļamām sienām - 011, bijusī kautuve/darbnīca - 020, bijusī sargu māja - 026, tikmēr septiņpadsmit ir īslaicīgas lietošanas būves (kioski - 008, 009, 010, 015, garāža - 016, kiosks - 017, garāžas - 021, 022, 023, saldētava/noliktava/tehniskās telpas - 019, 024, 025, 027, kioski - 028, 029, 030, 031, frizētava - 032, tehniskā ēka - 038) un nav reģistrētas zemesgrāmatā.

[66] Lursoft. https://company.lursoft.lv/lv/vidzemes-tirgus-tirgotaju-biedriba/40008042286
[67] pēc RN Finanšu departamenta datiem.

Vēl bilancē atrodas divas brīvas apbūves platības - zaļais skvērs tirgus centrā (043), kas palicis pēc Kāpostu paviljona nojaukšanas, un ar betonu klāts laukums (042), kur reiz īslaicīgi atradusies automazgātava. Vēl teritorijā atrodas vairāki īslaicīgi kioski, letes, tirdzniecības vietas un būves bez statusa (tostarp mucveida letes ar dekoratīviem riteņiem, jumtiņu un Vidzemes tirgus emblēmu), kuras 2023. gada pavasarī - vasarā paredzēts demontēt un to būvmateriālus, iespējams, izmantot atkārtoti. Pēdējos 20 - 25 gados daudzi kioski vai īslaicīgas ēkas, kas apjozušas teju visas teritorijā esošos vai tai pieguļošos namus, demontētas jau iepriekš.

Gaļas paviljons - 001

Celts 1902. gadā neogotiskās formās un bazilikālā formā ar divslīpju dzelzs skārda jumtu kā slēgta tipa halle un jau sākotnēji paredzēts gaļas tirdzniecībai. Projekts nav saglabājies. Apmeklētājiem jau bijis atvērts divas nedēļas pirms oficiālās atklāšanas - 1. oktobrī. Atvērts bez noliktavām pagrabstāvos, bez apkures. Ēkai nekad nav ierīkota siltumizolācija.

Paviljons vairākas reizes pakļauts pārbūves plāniem: vispirms 1942. - 1943. gadā, tad 2000. gadu sākumā. 2006. gadā VKPAI vēlreiz lūgts saskaņot paviljona rekonstrukcijas projektu, paredzot ierīkot starpstāvu pārsegumu un sadalot ēku divos stāvos (tā esot bijis arī kara laika projektā). Projekts ticis saskaņots, paredzot, ka 1. stāvā tiks izvietotas noliktavas dažādiem produktiem, saldētavas, apsardzes, datoroperatoru, tehniskās un tualešu telpas, kamēr 2. stāvā - atpūtas telpu, direktora un veikalu vadītāju kabinetus, ģērbtuvi, dušas telpu[68]; projekts nekad netika īstenots.

2007. gada novembrī paviljonā izcēlās ugunsgrēks, degot paviljonā izvietotajām vitrīnām; tā dēļ cietis jumta segums un nokvēpušas sienas[69]. Kopš tā brīža Gaļas paviljons tirdzniecībai slēgts, tomēr bijis atvērts atsevišķiem kultūras un korporatīvajiem pasākumiem līdz 2015. gadam. No 2007. - 2009. gadam veiktajā RVC AZ atsevišķu teritoriju apbūves fragmentu izpētē teikts, ka "arhitektoniski unikāls Rīgas apbūvē ir Tirgus paviljons pie Matīsa ielas. Tā apjoms, fasādes un detaļas jāatjauno sākotnējā oriģinālajā izskatā. Interjerā maksimāli jāeksponē vēsturiskās konstrukcijas.[70]"

Paviljonam ir liels vienstāva apjoms, iekštelpas izgaismo logi sānu malās starp jumtiem. 1942. gadā paviljonā iebūvēta horizontāli apšūta koka dēļu starpsiena, uz kuras šobrīd uzklāts īslaicīgs murālis, izveidojot divas halles - lielākā ziemeļu halle pēc slēgšanas izmantota kultūras pasākumiem, tās malās izvietotas tirdzniecības kabatas. Vietumis saglabājušās dzelzs sieta atdalošas sieniņas, kuru rāmjus var pacelt ar trīša mehānismu.

Abas gala fasādes pēc funkcijas ir galvenās ar izteiktu un bagātīgu arhitektūru. Ēkas sienas mūrētas no dzelteniem dedzinātiem māla ķieģeļiem kaļķa cementa javā. Vidusjomu un jumta konstrukciju veido ažūra, kniedēta metāla konstrukcija ar dekoratīviem elementiem, kas nobalstīta metāla stabiem. Paviljonā saglabājušās sākotnējās grīdas akmens masas flīzes, kā arī visas nesošās konstrukcijas un jumta segums. Visas sākotnējās durvis un logi zuduši 20. gs. otrajā pusē, 1. stāva un gala fasāžu logu ailas aizpildītas ar stikla blokiem.

Galvenais lietošanas veids: 1230 - vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības ēkas. Kopējā izmantojamā platība - 1680,5 m^2, būvtilpums - 14663 m^3. Aizņem aptuveni 9 % no kopējās VT platības.

2023. gada pavasarī tika veikts atzinums par paviljona jumta konstrukcijas nestspēju[71]. Tika secināts, ka kolonnu balsta mezgli pie grīdas ir ievērojami korodējuši un ka tām nepieciešams veikt padziļinātu izpēti un izstrādāt pastiprinājumu. Deformācijas, kas liecinātu par kolonnu nepietiekamu nestspēju netika konstatētas. Nestspējas aprēķini uzrāda, ka kolonnu pašreizējā noslodze uz vertikālām slodzēm ir 54%.

---

[68] Arhitektoniskās izpētes grupa. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija. Rīga, 2019.

[69] Delfi.lv. Ugunsgrēka postījumu dēļ slēgts Matīsa tirgus gaļas paviljons. Pieejams: https://www.delfi.lv/news/national/politics/ugunsgreka-postijumu-del-slegts-matisa-tirgus-galas-paviljons.d?id=19620634

[70] Veinberga, K., Zviedrāns, J. "Vidzemes tirgus Gaļas paviljona arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija. Rīga: 2006.

[71] SIA "JV projekts". (2023). Atzinums par jumta konstrukcijas nestspēju. 12. lpp.

Apsekojot 2007. gada ugunsgrēka vietu, tika secināts, ka dziļākie krāsas slāņi temperatūras ietekmē nav bojāti, kas nozīmē, ka tērauda un koka konstrukcijas nav bijušas pakļautas destruktīvai uguns iedarbei. Konstrukciju deformācijas ugunsgrēka vietā netika novērotas. Veicot jumta konstrukcijas atsegumu tika konstatēts, ka atseguma vietā koka spāre ir trupējusi un pārlūzusi. Visa jumta skārda seguma valcprofils virsgaismas zonā no ārpuses korodējis, korozija novērojama tikai uz seguma virsmas, tā struktūra nav bojāta.

Apsekojumā tika secināts, ka šobrīd paviljona ekspluatācija nav pieļaujama. Veicot jumta konstrukciju elementu nestspējas izvērtējumu, secināms, ka pieļaujamā raksturīgā (normatīvā) papildus uzliekamā slodze uz virsgaismas zonu jumta konstrukcijām ir 30 kg/m^2. Uz zemākām jumta daļām nav pieļaujams palielināt esošās slodzes. Ja, veicot jumta konstrukcijas un griestu attīrīšanu vai remontu, tiek konstatēti koka konstrukciju bojājumi (piem., koka trupe), tad veikt bojāto posmu protezēšanu, nomaiņu. Zonā, kur tika konstatēta bojāta spāre, veikt tās protezēšanu, nomaiņu. Virsgaismu jumtam veikt esošā seguma nomaiņu vai pārkrāsošanu. Apkvēpušās tērauda un koka konstrukcijas ir iespējams mehāniski attīrīt un pārkrāsot. Degšanas zonā speciāli jumta konstrukciju pastiprināšanas darbi nav nepieciešami.

Piena paviljons - 002

Celts 1902. gadā kā vienstāvīga "zivju" halle ar divām vislīpju jumta plaknēm, starp kurām vertikāla plakne ar logiem; ēka paredzēta citu produktu tirdzniecībai. 1903. gada aprakstā minēts, ka hallē atrodas 200 tirdzniecības stendi[72]. Projekts nav saglabājies, bet zināms, ka sākotnēji paviljons bijis atvērta tipa, kur austrumu garenfasāde bijusi vaļēja. Līdz I pasaules karam ēka pārveidota par slēgtu.

Ēkas jumts iesegts ar dzelzs skārdu, tā konstrukcija veidota no ažūra, kniedēta metāla ar dekoratīviem elementiem, kas nobalstīta uz metāla stabiem. Fasāžu arhitektūra vienkārša - arī kā 001 tās mūrētas no dzelteniem dedzinātiem māla ķieģeļiem kaļķa cementa javā. 1938. gadā pēc arhitekta Alfrēda Grīnberga projekta paviljonā iebūvē dzelzs logus[73]. 20. gs. otrajā pusē, lai norobežotu tirdzniecības vietas, iebūvētas vairākas sienas, šajā pašā laika posmā paviljons zaudē visus sākotnējos un vēsturiskos logus - 1. stāva ailas aizpildītas ar stikla blokiem. Šīs tūkstošgades sākumā vēlreiz mainīti lielie halles logi. Ēkā saglabājušās atsevišķas 1938. gada durvis un akmens masas sienas flīzes.

Galvenais lietošanas veids: 1230 - vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības ēkas. Kopējā izmantojamā platība - 1667,3 m2, būvtilpums - 16408 m3. Aizņem aptuveni 9,4 % no kopējās VT platības. Kopš 2022. gada novembra arī Piena paviljons tirdzniecībai slēgts.

2023. gada pavasarī tika veikts atzinums par paviljona jumta konstrukcijas nestspēju.[74] Tika secināts, ka kolonnu balsta mezgli virs grīdas lokālās vietās ir korodējuši. Mehāniski attīrot koroziju, tika secināts, ka korozija tērauda struktūru nav sagrāvusi, kolonnu bāzes daļas nav caurkorodējušas. Lai noskaidrotu, vai kolonnu sieniņas zemgrīdas daļā nav ievērojami korodējušas, atsevišķām kolonnām nepieciešams veikt padziļināta izpēti. Ja zemgrīdas daļā novērojama kolonnu sieniņu ievērojama korozija, tad nepieciešams izstrādāt un realizēt kolonnu balstmezgla pastiprināšanu. Deformācijas, kas liecinātu par kolonnu nepietiekamu nestspēju, netika konstatētas. Nestspējas aprēķini uzrāda, ka kolonnu pašreizējā noslodze uz vertikālām slodzēm ir 22%. Jumta seguma stāvoklis apmierinošs.

Tika secināts, ka paviljona mehāniskā stiprība un stabilitāte pie esošām slodzēm kopumā nav apdraudēta. Veicot jumta konstrukciju elementu nestspējas izvērtējumu, secināms, ka pieļaujamā raksturīgā (normatīvā) papildus uzliekamā slodze uz virsgaismas zonu jumta konstrukcijām ir 30kg/m2. Uz zemākām jumta daļām nav pieļaujams palielināt esošās slodzes.

[72] Riga und seine Bauten. Riga: 1903. 111. - 112. lpp.

[73] Arhitektoniskās izpētes grupa. Arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija. Rīga, 2019.

[74] SIA "JV projekts". (2023). Atzinums par jumta konstrukcijas nestspēju. 12. lpp.

Daudzfunkcionāla ēka - 003

Puse no ēkas (austrumu korpuss) celta 1960. gadu pirmajā pusē kā veterinārsanitārās ekspertīzes laboratorijas telpas, svaru un tehnisko iekārtu māja. Projekts nav saglabājies. Ēka ir utilitāra bez arhitektoniskās vērtības. 1990. - 2000. gadu mijā piebūvēta rietumu daļa, tiek lietota tirdzniecības kioskiem; rietumu daļai ir neliela otrā stāva izbūve, kurā atrodas sarga postenis. 1990. - 2000. gadu mijas projektu vīzijās bieži redzams, ka 003 bijusi paredzēta demontāžai.

Galvenais lietošanas veids: 1252 – noliktavas, rezervuāri, bunkuri un silosi. Kopējā izmantojamā platība - 611,1 m2, būvtilpums - 2222 m3. Aizņem aptuveni 3 % no kopējās VT platības.

Pēdējās desmitgades zona starp 003 un 001 vienmēr tikusi lietota kā stāvvieta ap 40 automašīnām (ar retiem izņēmumiem kā laukums pasākumiem vai norisēm). SIA "Arhitekta G. Vīksnas birojs" 2001. gadā izstrādātajā attīstības plānā šī zona ar 003 tikušas plānotas kopā, to vietā paredzot projektēt jaunus tirdzniecības paviljonus; kopš 2003. gada atjaunotos projektos šeit jau parādās laukums. Turpretī arhitekta Andra Vītola skicēs laukums starp 003 un 001 vienmēr plānots kā publiska telpa.

Administratīvā ēka - 004

Rekonstruēta 1990. - 2000. gadu mijā, pirms tam bijusi kafejnīca-ēstuve (dienvidu korpuss) un dārzeņu paviljons ar noliktavu (ziemeļu korpuss). Šobrīd ēkās pirmajā stāvā tirdzniecības zona un otrajā stāvā divas ofisu telpas tirgus administrācijai. Galvenais lietošanas veids: 1220 – biroju ēkas. Kopējā izmantojamā platība - 205,6 m2, būvtilpums - 707 m3.

Transporta nojume 007

Uzstādīta 1990. - 2000. gadu mijā, bijusi paredzēta kā zemnieku tirdzniecības noliktava un nojume. Šobrīd jau gadiem kalpo kā autostāvvieta (tikai ar atļaujām). Galvenais lietošanas veids: 1274 – citas, iepriekš neklasificētas ēkas. Kopējā izmantojamā platība - 319,4 m2.

Nojume ar paceļamām sienām - 011

Tirdzniecības nojume šajā vietā iezīmēta jau vismaz 1998. gadā. Šī brīža nojume celta ap 2002. - 2003. gadu kā daudzfunkcionāls kvadrātveida paviljons ar paceļamajām sienām. Bez arhitektoniskas vai kultūrvēsturiskas vērtības. Pirms vairākiem gadiem nojume īslaicīgi izmantota ikmēneša krāmu tirgus vajadzībām. Galvenais lietošanas veids: 1274 – citas, iepriekš neklasificētas ēkas. Kopējā izmantojamā platība - 536,1 m2. Aizņem aptuveni 3 % no kopējās VT platības.

Putnu kautuve/darbnīca - 020

Celta kā kompakts vienstāvīgs apjoms ar divslīpju, dzelzs skārda jumtu 1938. gadā pēc arhitekta Alfrēda Grīnberga projekta. Celtnē sākotnēji bijušas divas zonas - "ebreju tradicionālā košer un kautuve pēc kristiešu parašām". Vienā ēkas galā atradās darbinieku - vīriešu un sieviešu, ģērbtuves ar sanitārajiem mezgliem. Sākotnējais ēkas plānojums, ko veidoja koka konstrukciju starpsienas, zudis, šobrīd ēku daļa viena mūra starpsiena. Ir saglabājusies lielākā daļa sākotnējo skujkoka logu, vēsturiskās durvis nav saglabājušās. Daļā iekštelpu saglabājušās sākotnējās cementa grīdas flīzes sarkanā tonī. Ēkas fasādes veidotas vienkāršās funkcionālisma formās, virs divām sākotnējām ieejām saglabājušies horizontāli jumtiņi.

Galvenais lietošanas veids: 1252 – biroju ēka. Kopējā izmantojamā platība - 101,4 m2, būvtilpums - 443 m3. Šobrīd ēka tiek lietota kā tehniskā noliktava.

Kioski - 008, 009, 010, 015

Celti 1990. - 2000. gadu mijā. Kioskiem nav arhitektoniskas vai kultūrvēsturiskas vērtības. Dažādās pēdējo gadu attīstības vīzijās kiosku teritorija vienmēr iezīmēta kā vieta rotaļu laukumam[7576], tomēr jāņem vērā, ka teritoriju klāj vēsturiskais bruģis, kas būtu jādemontē.

Garāžas - 016, 021, 023

Radušās 1990. - 2000. gadu mijā, pirms tam projektos šeit parādās personālam paredzēta autostāvvieta. Apsistas ar dzeltenu skārdu, ēkām nav arhitektoniskas vai kultūrvēsturiskas vērtības. Galvenais lietošanas veids: 1252 – noliktavas, rezervuāri, bunkuri un silosi. Kopējā izmantošanas platība - 188,8 m2. Kopējais būvtilpums - 513 m3.

Tehniskās telpas - 019, 024, 025, 027

Celtas 1990. - 2000. gadu mijā. Būvēm nav arhitektoniskas vai kultūrvēsturiskas vērtības.

Kioski - 030, 031, 032

Celti 1990. - 2000. gadu mijā kā rūpniecības preču kioski. Kiosku grupā ietilpst arī citas koka celtnes VT dienvidu daļā (040, 044, 045, 046, 047, 048); kopš 1998. gada attīstības projekta 032 bijusi frizētava). Visi kioski uz 2022. gada beigām slēgti. Būvēm nav arhitektoniskas vai kultūrvēsturiskas vērtības, izņemot 030 (24. attēls); pārējie kioski demontēti 2023. gada maijā.

24. attēls. Skats uz kiosku 030 (Mārtiņš Eņģelis 2020).

[75] VIDZEMES TIRGUS ATTĪSTĪBAS PRIEKŠLIKUMS. Rīga: "INEX arhitekti", "Colliers International Advisors", 2019.

[76] SIA "Renova Latvia". Vidzemes tirgus 3D arhitekturas vizualizācijas – metu konkurss. 2017

Bijusī automazgātava - 042

Celta ap 2002. - 2003. gadu (būves projekts arhīvu materiālos nav saglabājies). Pirms tam šeit atradusies neliela sargu ēka. Demontēta apmēram tajā pašā laikā, kad Kāpostu paviljons. Šobrīd betona laukums bez pielietojuma.

Zaļais skvērs (bijušais Kāpostu paviljons) - 043

Zemes gabalā no tirgus atklāšanas līdz II pasaules karam atradusies administrācijas ēka. Teritorijā apbūvēta ap 2002. - 2003. gadu kā jaunais Kāpostu paviljons (arhitekts Gundars Vīksna), līdz tam būvniecības vietā atradušās tirdzniecības nojumes, vairumā pagaidu rakstura koka konstrukcijā. Esošu koku vai krūmu stādījumu teritorijā nav bijis.

Paviljons visu laiku bijis kā privātīpašums. Demontēts ap 2019. gadu. Kopš tā laika uz zemes gabala veidojies zālājs. 2020. gada vasarā Tērbatas vasaras ielas programmas ietvaros zālājā iekārtota neliela skatuve un izvietoti soli sēdēšanai, 2021. gadā teritorijā uzslieta skatuve ar skatītāju rindām jaunā teātra festivāla "Homo Novus" ietvaros. Zem skvēra nav pazemes komunikāciju, kas apgrūtinātu zaļās infrastruktūras izveidi.

Galvenais bijušā Kāpostu paviljona lietošanas veids: 1230 – vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības ēkas. Kopš nojaukšanas pieejamais apbūves laukums - 1983 m2. Aizņem aptuveni 10 % no kopējās VT platības.

3. Nozīme

Atklāts vairāk nekā pirms 120 gadiem un joprojām saglabājies esošajā teritorijā, VT kolektīvajā atmiņā akumulējis neaptveramu apjomu ar cilvēku atmiņām, cerībām, ietekmējis paradumus, pieredzēto un piedzīvoto ikdienā; tāpat VT ir bijis nozīmīgs kultūras, mākslas, literatūras pasaulē. To veicinājusi tirgus atrašanās vieta Centra apkaimes vidienē un dažādu ceļu krustpunktā, blīva dzīvojamā apbūve un plaša spektra pakalpojumi 15 minūšu rādiusā. Centra iedzīvotāju skaits uz 2022. gadu ir 30 741, kas kopš 2000. gada krities par 40% (no 50 829), bet caurmērā bijis stabils kopš 2011. gada (no 30 730)[77]. Līdzīgi ir arī 15 minūšu gājiena attālumā no VT - 2023. gadā reģistrēti 31 193iedzīvotāji; VT tiešā tuvumā reģistrēti 549 iedzīvotāji.

Šajā nodaļā apkopota informācija par VT nozīmi sabiedrības acīs - tā vispārīgs vērtējums pagātnē un šodienā, kā arī konkrēti pietuvinātās kopienas un ekspertu paradumu izklāsts, viedokļi, individuālie izaicinājumi un cerības, kas saistītas ar VT šī brīža stāvokli, vērtībām un vēlamo attīstību nākotnē. Nodaļā izmantoti dati no:

- iedzīvotāju tiešsaistes aptaujas sadarbībā ar RCAB, kurā aicināts izteikt īsu, kvalitatīvo VT situācijas vērtējumu. Aptauja publicēta 2022. gada decembrī, nepilnās 24 h ievācot 1000 respondentu atbilžu (kopējais respondentu skaits 2023. gada martā - 1527). Anketā ietilpst arī kvantitatīvais jautājums par pieredzējumu, piedāvājumu, uzlabojumu vai iespējām, kuras respondenti vēlētos redzēt VT - tajā sniegtas 996 atbildes. Galvenā respondentu vecuma grupa 35 - 44 (32%), tai seko 45 - 54 (23 %) un 25 - 34 (21 %). Aktīva bija arī vecuma grupa 55 - 64 (13 %);
- LU Antropoloģijas studiju nodaļas bakalaura studentu veiktās etnogrāfiskās darbnīcas 2022. gada oktobrī. Kopumā darbnīcā vai novērojuma veikšanā pēc darbnīcas piedalījās 24 studenti. Studenti veica intervijas vai ievāca piezīmes no sarunām ar 10 pārdevējām, 7 klientiem, 5 iedzīvotājiem, 7 netālajiem uzņēmumiem, 4 institūcijām, kā arī veica 8 tirgus telpas lietošanas un apmeklētāju profila novērojumus;
- RSU Antropoloģijas programmas maģistra studentu urbānās antropoloģijas kursa darba. Gala esejās atspoguļota kāda no kursā apspriestajām teorijām vai autora personīgās antropoloģijas jomas interese, kas skar kādu no VT šķautnēm;
- RTU bakalaura līmeņa Ilgtspējīgas arhitektūras kursa ietvaros veikti kiosku būvju uzmērījumi apritīgas būvniecības vajadzībām, pie kurām strādāja 7 studenti;

[77] Oficiālās statistikas portāls. Iedzīvotāju skaits (administratīvajās teritorijās, teritoriālajās vienībās un Rīgas apkaimēs). https://geo.stat.gov.lv/stage2/

- Iedzīvotāju fokusgrupas darbnīca, kurā piedalījās 17 tuvāko ēku iedzīvotāji (dažādi vecumi un nodarbošanās), kas tirgu lieto vai redz ikdienā, tai skaitā VT pieguļošās Brīvības ielā 90 esošās ēkas Dzīks "Nams 1938" iemītnieki un RCAB pārstāvji. Darbnīcas mērķis apkopot tiešo VT kvartāla un apkārtnes lietotāju viedokli par esošo situāciju un kas jāņem vērā, revitalizējot teritoriju;
- Rīgas skolēnu domes organizētas fokusgrupas darbnīca, kurā piedalījās 11 jaunieši pārsvarā no 15 minūšu rādiusā esošo skolu pašpārvaldēm. Darbnīcas uzdevums ievākt jaunākās paaudzes vērtējumu par VT, kā arī prasībām, kuras vajadzētu ņemt vērā, plānojot;
- ekspertu intervijām, kas pārstāv tādas jomas kā arhitektūra, dizains, pilsētplānošana, kultūras vēsture, ēdināšana, mazumtirdzniecība, māksla un kultūra, NVO, pieejamība un piekļūstamība. Liela daļa no ekspertiem izteica brīvas formas viedokli par iespēju iesaistīties VT attīstībā jau EUI projekta izstrādes ietvaros, vēl vairāki vienotas formas ietvaros atbildēja uz jautājumiem, kā attiecīgā eksperta nozare redz VT attīstību un iesaisti tajā. Vairāki eksperti tika izvēlēti saistībā ar pašu iepriekš izrādīto interesi;
- Publiskās apspriešanas, kas norisinājās 2023. gada 13. maijā VT Piena paviljonā;
- Cilvēku un ekspertu viedokļiem, liecībām un pārdomām daiļliteratūrā, periodikā un citos plašsaziņas avotos.

1.3.1. Tirgus nozīme laika gaitā

VT cilvēku atmiņās teju vienmēr saistīts ar pozitīvām bērnības/jaunības atmiņām vai spilgtām sajūtām. Pirms I pasaules kara bērnību VT pozitīvi aprakstījis literāts Voldemārs Briedis: "Kā man patika šī tirgus kņada un dzīve! Visi cilvēki tur bija tik laipni, pakalpīgi un draudzīgi. Tas laikam bija tādēļ, ka tur vecai mātei bija tik daudz draudzeņu, tikpat vecu un sakņupušu kā viņa. [..] Tirgus sievas mani pazina no redzēšanas vecās mātes pavadībā,...[78]"

Tikmēr 1902. gada oktobrī laikraksts «Dienas Lapa» rakstīja: "Rīgu atkal grezno jauns iestādījums. kas tai piešķir lielas pilsētas izskatu. Tas ir jaunais Aleksandra tirgus, kas būvēts pēc mūsdienu jaunākajām prasībām un ir paraugs sanitārajā stāvoklī.[79]" Vēsturnieks un rakstnieks Arturs Heniņš savā grāmatā "Es, smilšu kalnu jātnieks" jaunatvērto tirgu raksturojis kā "tik košu, ka visgreznākā Rīgas baznīca vai pils tam nevar līdzi stāvēt, citējot arī kādu iepriecinātu "Dienas lapas" korespondentu: "Dievs lai dod veselību rīdzenieku māgām![80]" Arī Vizmas Belševicas autobiogrāfiskajā "Bille. Triloģija" aprakstīts VT.

1912. gada periodikā minēts, ka VT ierasts tirgot eglītes[81], 1930. gados populāri bijuši pūpolu stendi[82].

1929. gada rudens VT spilgti aprakstīts literātes Ilonas Leimanes atmiņās: "Nemanot bija pienācis oktobra vidus un mārtiņrožu laiks. Rīgas skārņu un piena tirgotavu logos, starp cūku galvām, iekšu taukiem, sviesta gabaliem un olu piramidēm, ziedēja kupli mārtiņrožu ceri. Vidzemes tirgus bija kā biezoknis pieaudzis sārtām, baltām un vaļa sarkanām mārtiņrozēm. Puķu sievas, platas un košas, pašas izvērtušās kā rozes, sēdēja, aiz augstiem ziedu kalniem, gluži kā pasakā. Zemnieku - tirdzinieku ratos auga mārtiņrozes.[83]"

1945. gada aprīlī VT apraksta literāts Franks Gordons: "tirgi gan tika - pretstatā "Ostlandes laikiem" - atvērti, un Vidzemes, Aleksandra jeb Matīsa tirgū atkal, tāpat kā labajos Latvijas gados, varēja dabūt slavenos skābos kāpostus "pēc Rudzīša receptes". Darbojās mazi komisijas veikali, un valsts "tirdzniecības tīklā" kādu laiciņu vēl bija iespējams pirkt franču smaržas "Coty", kas bija palikušas kā piemiņa no "jaunās Eiropas."[84]

[78] Briedis, Voldemārs. Rīgas zēna darbi un nedarbi. Cīrulītis, Nr.2 (01.02.1939). 61. lpp.
[79] Eihenbaums, V. VIDZEMES TIRGUM - 80. Rīgas Balss, Nr.277 (03.12.1982).
[80] Heniņš, Arturs. Es, smilšu kalnu jātnieks. Daugava: 2002. 399 lp.
[81] Dzimtenes Vēstnesis, Nr.294 (18.12.1912).
[82] Bošs, T. Pūpolu kārkli un vītoli. Dārzkopības un Biškopības Žurnāls, Nr.3 (01.03.1939).
[83] Leimane, Ilona. Kārlis Skalbe manā Stundu grāmatā. Latvju Ziņas, Nr.15-16 (10.04.1952).
[84] Gordons, Franks. Rīga 1945.gada pavasarī. LAIKU UN VIETU MIJĀS. Laiks, Nr.31 (17.04.1985).

1940. gadu beigu tirgus kā ļoti rosīgs atainots Aloiza Brenča filmā "Kad lietus un vēji sitas logā". Tajā Harijs Liepiņš pērk belašu, kamēr Lilita Ozoliņa pārdod kartupeļus. Vēl tirgū tiek pārdoti āboli, daudz sastopami zāģeri un tiek asināti naži. Tajā, starp citu, redzams, ka, 1960. gadu vidū uzņemtajā filmā gar Gaļas paviljonu nav neviena kioska, kamēr stāvlaukums pretī ēkai 003 ir pilns gan ar tirgošanās letēm, gan apmeklētājiem un pārdevējiem (25. attēls). Turpretī 043 teritorijā vēl atrodas biezi apbūvēti tirgošanās šķūnīši.

25. attēls. Skats uz Vidzemes tirgu un Gaļas paviljonu filmā "Kad lietus un vēji sitas logā" (Filmas.lv 1960).

1948. gadā ziņās tiek rakstīts, ka Dreiliņu kolhozs "Cīņa" VT atvēris savu paviljonu, kurā iegādāties pienu un "dārzājus": kartupeļus, kāpostus, sīpolus, tomātus[85]. Tomēr 1961. gadā pašvaldība kolhozam lūdza, lai paviljonu likvidējot, jo tajā tiek pārāk labi iztirgots valstij paredzētais piens[86]. Vēl 1949. gadā tiek minēts, ka VT jau oktobrī sācies "tradicionālais priekšsvētku tirgus,"[87] tomēr nav precizēts, kas iekļauts piedāvājumā. Jau šajā laikā ticis runāts arī par VT slavenajiem kāpostiem[88].

Vēl nākamās pāris dekādes pēc II pasaules kara VT bija bēdīgi slavens ar negodīgu praksi starp tirgotājiem - izspiešanu, krāpšanos, spekulāciju u.tml.. 1948. gadā iesniegtas sūdzības par gaļas nesēju un svērēju negodīgo rīcību, "kas no zemniekiem - gaļas pārdevējiem izspiež kukuļus, kamēr daži gaļas izcirtēji un izsvērēji, kad zemnieks neuzmanīgs, pa gabalam gaļas iemet savā spainī, kas glabājās turpat līdzās bluķim[89]". Tajā pašā gadā tirgū saradušies arī "privāti svērēji, kas par īpašu atlīdzību izsver pārdošanai zemnieku produktus. Bieži vien šie svērēji aizņem visus tirgus galdus un zemniekiem, kas gribētu paši svērt un pārdot, pie galdiem vairs neatliek vietas[90]."

1958. gadā VT gaļas kontroles punkta pagraba telpās konstatēta neatļauta kautu lopu dīrāšana[91] (tirgū neesot arī likmes šāda darba apmaksai[92]), kā arī pieķerti vairāki izspiedēji un spekulanti: "Daudzi pircēji būs ievērojuši šos pastāvīgos "tirgotājus" Vidzemes kolhozu tirgū - izmanīgu, korpulentu vīreli ar skoteli priekšā un padzīvojušu sievieti, satuntuļojušos lakatos, ar filca zābakiem kājās. Pie viņiem varēja dabūt dažādas mantas — zirņus, pupiņas, ķimenes un magones, arī graudus, kviešu miltus un putraimus. Katru dienu tie aizņēma labākās vietas paviljonā, viņu rīcībā vienmēr bija saldētavas kameras un pārējie tirgus pakalpojumi. Tā viņi

[85] Jakovļevs, F. Kolchoza paviljons Vidzemes tirgū. Padomju Jaunatne, Nr.150 (28.07.1948)
[86] Vācietis, K. Ar personīgo piemēru. Darba Balss (Rīgas rajons), Nr.43 (09.04.1961).
[87] Pirmssvētku tirgū. Cīņa, Nr.249 (21.10.1949).
[88] Ēteris, Pēteris. Mičumačs ar kāpostiem. Cīņa, Nr.46 (24.02.1955).
[89] Par kārtību tirgū. Cīņa, Nr.100 (28.04.1948).
[90] Tirgū Jāievieš kārtība. Cīņa, Nr.135 (09.06.1948).
[91] Erenštreite, E. Vēlreiz par Centrālo un Vidzemes kolhozu tirgu. Rīgas Balss, Nr.210 (05.09.1958).
[92] Izspiedēji. Rīgas Balss, Nr.129 (03.06.1958).

dienu no dienas gadu no gada baudīja tās ērtības, kas tirgū paredzētas kolhozniekiem un citiem darba cilvēkiem, kuri pārdod savus ražojumus.

Varbūt šie "tirgotāji" ievāca paši sava darba augļus, kas nopelnīti, strādājot kolhozā, iegūti no piemājas zemes vai ģimenes dārziņa? Nebūt ne! Jānis Strieķis un Zelma Koha, kā paši izsakās, «regulēja cenu». Tā, piemēram, zirņus viņi uzpirka no kolhozniekiem lielākos vairumos un pārdeva rīdziniekiem par 1 rubli 50 kapeikām, bet dažreiz pat par 3 rubļiem kilogramā dārgāk. Arī kartupeļu milti tika pārdoti par pāris rubļiem kilogramā dārgāk, un tā tālāk.

[..] Kā paskaidro liecinieki, nereti uz vietām pie galdiem Vidzemes tirgus paviljonos ir jāgaida, jo tie aizņemti, tāpat ne visiem pieejamas saldētavas kameras, kuru jauda ierobežota. "Kas pirmais brauc, tas pirmais maļ," saka tirgus direktors Plucis un parāda instrukciju, ka pārdot savus ražojumus tirgū un nodot produktus uzglabāt saldētavā var ikkatrs, tātad arī spekulanti. Izrādās, ka, pieņemot saldētavā produktus glabāšanā, tiek izrakstīta pavadzīme, kurā atzīmē tikai īpašnieka uzvārdu un arī to - kādu nu katrs nosauc. Aile, kas paredzēta adresei, bieži paliek neaizpildīta. Produktus no saldētavas arī izsniedz ikvienam, kas uzrāda pavadzīmi, personību.

Tādēļ iznāca lielas grūtības, kad vajadzēja aizturēt "Sīpolu karali" jeb "Zirnekli", kā viņu bija iesaukuši Vidzemes tirgus darbinieki. Viņš sistemātiski Rīgas tirgos no kolhozniekiem uzpirka sīpolus, kāpostus un citus dārzeņus lielos vairumos, novietoja tos saldētavā, pats uzdodoties par Aleksejevu, un pārdeva preci tad, kad tirgū to pieveda maz. Milicijā Aļeksejevs uzdevās par Vasiliju Kovaļevu no Sarkanarmijas ielas 113-20 un sākumā visu noliedza, līdz tirgus darbinieki cits pēc cita saskatīja Kovaļevā to pašu Aleksejevu jeb "Zirnekli"."[93]

Kamēr 1961. gadā kāds pilsonis G. Vanags pārdevis kolhoza eglītes par 2,5 reizes lielāku uzcenojumu[94], cita līmeņa spekulanti VT uzdarbojās 1963. gadā: "Talsu kolhozam «Varonis» šogad bija slikta zirņu sēkla. Ražošanas pārvalde nāca talkā, organizēja sēklas apmaiņu. No valsts elevatora uz "Varoņa" klēti aizlīgoja smagi piekrauta automašīna ar šķirnes zirņiem. Taču nebija lemts tiem dīgt "Varoņa" tīrumos. Arteļa priekšsēdētājs J. Balodis ilgi nedomāja. Sēklas zirņus viņš lika aizvest uz Vidzemes tirgu Rīgā un nodot kādam veiklam vīram, kas nezin kāpēc kabatā nēsāja kolhoznieka apliecību. No valsts iemainītos zirņus kombinators pārdeva par spekulatīvu cenu. Turklāt, lai iegūtu vairāk graudu, kolhoza valde nelikumīgi noslēpa no uzskaites vairākas tonnas seklas labības.[95]"

Jāpiemin, ka tajā pašā 1958. gadā Brīvības 90 ēkas iedzīvotāji publicēja sūdzību vēstuli, ka, paralēli attīstībai pilsētā, "Vidzemes kolhozu tirgū šajā ziņā ir «sava republika - par tirgum blakus esošā nama iedzīvotāju mieru un labsajūtu neviens nerūpējas. Uz tirgu un no tirgus ārā brauc automašīnas, klaudz preču kastes, cilvēki pilnās balsīs kliedz. It sevišķi neciešami vasarā un rudenī, kad tieši zem mūsu mājas logiem notiek augļu tirdzniecība. Katru dienu pēc tirgus slēgšanas salmi un citi atkritumi tiek saslaucīti, un tad veseli putekļu mākoņi kopā ar treknām mušām tiešā ceļā pa nama logiem dodas mūsu istabās… Jāatzīmē, ka tajā pašā laikā tirgus laukumā pie izejas uz P. Stučkas (Matīsa) ielu nav blakus dzīvojamo māju. Kāpēc gan visas trokšņainās tirgus operācijas nevarētu notikt šajā laukuma pusē, bet kioskus un paviljonus pārvietot tuvāk mūsu namam?

Vidzemes kolhozu tirgū "ievērojams vēl tas, ka katru gadu ziemas un pavasara mēnešos tirgū iebrauc moderna automašīna - kafejnīca. Mašīna novietojas tieši zem mūsu nama logiem. Rītos nama iedzīvotājus modina mašīnas rūkoņa un dzērāju klaigas. Ja cilvēks atver logu, istabā ieplūst sadegušo gāzu pretīgie dūmi. Un tas viss tikai tādēļ, lai apkalpotu alkoholisko dzērienu cienītājus tirgū![96]"

[93] Vītiņš, A. Spekulantiem starpniekiem nav vietas kolhozu tirgū. Cīņa, Nr.72 (26.03.1958).
[94] Vents, J. Reiz mežā dzima eglīte. Rīgas Balss, Nr.12 (14.01.1961).
[95] Aizvērt ceļu nolaidībām. Cīņa, Nr.97 (24.04.1963).
[96] Vidzemes kolhozu tirgū jānodibina kārtība. Rīgas Balss, Nr.32 (07.02.1958).

Vēl 1958. gadā kāds pilsonis kritizēja to, ka "diletantu darinātas ainavas sakarinātas gar sienām arī ēdnīcā pie Vidzemes kolhozu tirgus. Diemžēl, pat klubos, skolās, dažā ministrijā un pārvaldē, kur Šiškina lācīšu trijotnes pakaļdarinājumi draudzīgi sadzīvo ar pliekanām ainavām un Centrāltirgus Gulbīšiem. Tādu gleznu izlikšana sabiedriskās vietās nav mākslas popularizēšana, bet zaimošana.[97]" 1958. gadā reportieri arī konstatē citu pozitīvu, savdabīgu satīrisku atklājumu - uzrakstu uz kāda rūpniecības preču kioska, kuru nav iespējams atšifrēt:

ATPRECOJAMO
PRETPĀRDEVUMĀ
LAUKSAIMNIECIBAS
RAŽOJUMU UN IZEJVIELU
NODEVĒJIEM VALSTS
IEPIRKUMĀ[98].

1959. gadā Rīgā tiek nodibinātas brīvprātīgo kārtības sargu vienības. Tiek rakstīts, ka VT kārtības sargu vienības darbs 1962. gadā ir viens no labākajiem piemēriem, kā "daudziem spekulantiem un krāpniekiem atgriezties godīgā darba dzīvē.[99]" Tikmēr 1967. gadā VT joprojām ir bijušas problēmas ar "dzērājiem, kas aizskar garāmgājējus, traucē iedzīvotāju mieru[100]." Vēl 1974. gadā kādā ziņā VT apkaime aprakstīta kā "ļoti dzīvīga un nemierīga" un tā iekļauta Latvijas Komunistiskās partijas Proletāriešu rajona brīvprātīgo kārtības sargu dienas kārtībā, kuru veic brīvprātīgie no ražošanas apvienībām "Rekords", "Rīga", "Daiļrade", "Līga", fabrikas "Laima", kombināta "Somdaris", Pārtikas tirdzniecības uzņēmuma, 66. namu pārvaldes un dažām citām organizācijām[101]. Togad par dzērājiem un dīkdieņiem tirgus apkārtnē cilvēki sūdzējušies arī citviet[102].

Pārmaiņas pēc labas ziņas, kas atspoguļotas vairākos rakstos periodikā, bija kombināta "Rīgas ekspresis" paviljona "Lilija" atvēršana 1967. gadā. Tur par nelielu maksu pircēji "saņem kvalificētu konsultāciju, iegādājas sēklas un puķu stādus, kā arī augsni, bet, ja tas ir nepieciešams, tur var speciālistu uzaicināt arī mājās puķkopības un dārzkopības darbu veikšanai.[103]" Vieta bijusi iecienīta, un īpaši izcelta konsultante Amālija Krēgere, kura tolaik veidojusi alpināriju VEF bērnudārzam, zaļu stūrīti kinoteātra "Aurora" vestibilā un strādāja ar Rīgas kinostudiju[104]. Iepriekš 1960. gadā ar lepnumu tika ziņots, ka VT ir viena no 3 vietām, kur Rīgā pārdod leģendārā kolhoza "Lāčplēsis" ābolu sulu un biezeni[105].

1974. gadā sanitārā reida laikā VT tēls jau bijis krietni uzlabojies: "To varētu saukt par Āgenskalna vienaudzi: tikai nedaudz lielāks, teritorija arī slēgta. Taču kārtība te pavisam cita. Tuvojas pēcpusdienas otrā stunda, tātad strādāts krietns cēliens. Tomēr velti te raudzīties pēc kādas nenokoptas vietas: ne paviljonos, kur pārdod gaļu, zivis un piena produktus, ne laukumā un zem nojumēm, kur šodien brīnumdaudz tirdzinieku. Gan pamanām speciāli iekārtotas kastes, kurās uz karstām pēdām tiek savākti papīri un viss cits, kas nobiris no galda. Var redzēt, ka atvilgušas pat mūsu viskaujinieciskāko ceļabiedru - sanitāro ārstu - sirdis.[106]"

1984. gadā tika publicēts raksts par kādu Eleonoru Puduli, kas VT strādājot kopš 1948. gada, pārdodot zivis (stendā esot pieprasītas karpas). Viņa uzsvērusi, ka pārdevēja uzdevums ir arī konsultēt, tāpēc padomā vesels zivju recepšu krājums[107].

---

[97] Jaunzems, V. Mākslu nedrīkst vulgarizēt. Rīgas Balss, Nr.115 (17.05.1958).
[98] Neatšifrējams rakstu piemineklis. Rīgas Balss, Nr.140 (16.06.1958).
[99] Indulēns, I. Brīvprātīgo kārtības sargu vienībām trīs gadi. Rīgas Balss, Nr.86 (11.04.1962).
[100] Pa nepublicēto materiālu pēdām. Rīgas Balss, Nr.91 (18.04.1967).
[101] Dāboliņs, J. Katru vakaru pulksten deviņpadsmitos nulle nulle. Rīgas Balss, Nr.74 (29.03.1974).
[102] Podnieks, V. Kad sāka runāt nelūgtais ciemiņš. Cīņa, Nr.184 (08.08.1974).
[103] "Lilijas" pakalpojumi. Rīgas Balss, Nr.139 (16.06.1967).
[104] Baltgalve, L. Puķu daktere. Rīgas Balss, Nr.243 (15.10.1968).
[105] Zunde, B. Vai jūs zināt, ko ražo kolhozā „Lāčplēsis„?. Rīgas Balss, Nr.255 (26.10.1960).
[106] Lībietis, L. Reids trijos tirgos. Rīgas Balss, Nr.175 (29.07.1974).
[107] Liepiņa, B. Būt nepieciešamai. Rīgas Balss, Nr.14 (17.01.1984).

1987. gada rakstā atspoguļots VT novērotais darbinieku alkoholisms: "Vajadzēja arī tā gadīties, ka tieši tajā brīdī, kad [pretalkohola likumdošanas un kārtības ievērošanas] reida dalībnieki iegāja palīgtelpā, krāvējs O. Malens lēja glāzē vīnu «Lidija» no jau sāktas, bet "pavisam nejauši rokās nokļuvušas» pudeles. Sprieżot pēc veikala «Okeāns» 50. veikala filiāles (Vidzemes tirgū) vadītājas T. Sergijenko paskaidrojumiem, šāds ārkārtējs gadījums esot pirmo reizi. Ar darba disciplīnu viss kārtībā, viņa apgalvoja pretalkohola likumdošanas ievērošanas pārbaudes reida dalībniekiem. Par vadītājas vārdiem lika šaubīties pircēju replikās: "Jūs nāciet biežāk, iedzēruši krāvēji un pārdevēji šeit nav retums. [..] Centrālais kolhozu tirgus atšķīrās no Vidzemes tirgus: te gan sniegs aizvākts, gan paviljonos bija lielāka kārtība.

Blakus, dārzeņu paviljonā, 3. kioskā rosīgi ar bietēm, pētersīļiem un selerijām tirgojās N. Tereščenko «pavisam skaidrā», bet tik piedzērusies, ka nespēja sakarīgi pateikt pat pāris vārdus. Pircēji šķebīgi novērsās, bet projām negāja: citos kioskos pētersīļu nebija, bet daži kioski vispār bija slēgti. Kāpēc? Šodien divām pārdevējām ir brīvdiena, paskaidroja Rīgas augļu un dārzeņu apvienības 16. veikala vadītājs S. Mirzojans.[108]" Par to pašu tēmu - 1988. gadā minēts, ka VT atrodas viens no retajiem taras pieņemšanas punktiem centrālajā Rīgā, pie kura vienmēr ir rindas[109].

1990. gadā kādā slejā aprakstīta situācija, kad pirms Jaunā gada jādodas iepirkties, bet Vidzemes tirgū maz gaļas pārdevēju. Interesanti, ka, dodoties uz tirgiem, "iepriekš jāsameklē biezāks naudas maks". Tirgotājas RCT to pamato ar deficītu un to, ka lielākā daļa tirgotāju devušies uz Ļeņingradu, kur labāk var pelnīt.[110] Interesants citāts meklējams 1992. gadā avīzē "Diena", kur, aprakstot Ārijas Elksnes bēru dienu, teikts, ka "Dzejnieces izvadīšanas dienā Vidzemes tirgū raudāja kāpostu pārdevējas, pilinot asaras svaru bļodā, un puķu sievas lūdza uz kapsētu aiznest pa ziedam.[111]"

Atsevišķi var minēt, ka VT nepiemīt bēdīgā slava tikt asociētam ar kontrabandas precēm, kā tas, piemēram, regulāri noticis un notiek RCT. Viens no izņēmumiem ir viedoklis no 1990. gada, kurā pensionārs VT pamanījis jaunus puišus, "kas nesteidzīgi pastaigājas gar Vidzemes tirgu, turēdami rokās ilgotās "Elitas" un "Kosmosus"[112]. Otrs publiski atrodamais ir kriminālprocess Nr.11816007120, kura laikā Vidzemes tirgū konfiscēti 340,670 litri spirta un 235 200 cigaretes; 2021. gadā konfiscētā manta iznīcināta.

1993. gadā "Diena raksta", ka sēņu iepircējiem augustā darba ir pietiekami: "klienti ar lielākiem un mazākiem gaileņu maisiņiem Vidzemes tirgū ir gatavi pastāvēt arī rindā, lai varētu nodot meža veltes[113]". Turpretī 1996. gadā Sandra Kalniete uzbur citu VT tēlu, rakstot par prostitūciju un pieminot "absurdas" ainas, kas mēdz norisināties pie tirgus vārtiem[114].

2003. gadā uzņemtajā raidījuma "Ielas garumā" sērijā par VT aptaujātas vairākas pārdevējas. Tās min, ka 1950. - 1970. gadi bijuši VT ziedu laiki. Pēc maizes pārdevējas Teklas liecības bijušas saimnieces ar baltu lakatiņu, baltu priekšautu, visu tirgoja uz balta galdauta - ticis pārdots siers un sviests, esot bijis tīrāk un skaistāk. Viņa min, ka ar pircējiem esot kā radi, tikai nezinot viens otru, kā sauc. Tikmēr skābējumu pārdevēja Biruta apgalvo, ka pie viņas uz vietas esot dabūjami visīstākie, reiz slavenie "Miltiņa" firmas kāposti, kamēr izrādās, ka tomēr kāposti no Katlakalna. Viņa gan sakot, ka mākot pircējus nomierināt, tiem iestāstīt, ka jāpērk, un garastāvoklis uzlabojoties abiem. Tikmēr medus tirgotāja Rita min, ka pie viņas iepērkoties slavenais diplomāts Aivars Baumanis, tāpat daudzi politiķi, piemēram, Jānis Naglis, Andrejs Panteļējevs, Einārs Repše vai Kristiāna Lībāne. Patīk, ka uz tirgu nākot solīdi un pieklājīgi

[108] Jevgeņina, A. «Nejaušību» buķete Vidzemes tirgū. Rīgas Balss, Nr.45 (24.02.1987).
[109] Smehova, J. Saimniekot pa jaunam. PIEZĪMES PEC REIDA. TUKŠO TRAUKU. SĀPJU CEĻI. Rīgas Balss, Nr.276-277 (02.12.1988).
[110] Tirgus aktualitātes. Ko liksim svētku galdā? Rīgas Balss, Nr.231 (27.12.1990)
[111] Skujiņš, Zigmunds. Sarunas ar jāņtārpiņiem. Diena, Nr.121 (04.07.1992)
[112] Popovs, V. No «RB» pasta. Lūgties spekulantu. Rīgas Balss, Nr.183 (15.10.1990)
[113] Aizpors, Jānis. Latvijas ogas un sēnes ar dažādu firmu starpniecību tonnām ceļo uz Vāciju. Diena, Nr.163 (09.08.1993).
[114] Veinberga, Sandra. Eiropa šokā vai pedofilā seksa maniaki. Neatkarīgā Rīta Avīze, Nr.197 (23.08.1996)

cilvēki, kurus patīkami apkalpot. Visbeidzot, Zinaida min, ka labākais pircējs tirgū esot tāds, kas atstāj 10 vai 20 latu, tiesa, bieži tā negadās.

2004. gadā "Austrālijas Latvietī" tika rakstīts, ka gaļas paviljonu būtu iespējams pārbūvēt par koncertzāli: "Pēdējos gados tirgus laukumā pircēju kļuvis mazāk, jo tos pie sevis pārvilinājuši neskaitāmie lielveikali. Tādēļ tirgum jāatgūst pircēju uzticība, un to var panākt, sakārtojot tirgus vidi un tajā izbūvējot arī izklaides vietas. "Tirgu ne likvidēs," pārliecināti saka [tirgus direktors] Aigars Birznieks, atbildot uz pēdējā laikā klīstošām baumām par iespējamo Vidzemes tirgus slēgšanu. Viņš piemetina, ka pats dzirdējis visādus nostāstus - it kā viņš tirgu pārdevis somiem, zviedriem vai citiem biznesmeņiem, kuri tur grib izvērst dažādu uzņēmējdarbību. Nekas no tā neatbilstot patiesībai. "Tirgus mums būs nepieciešams, arī kļūstot par Eiropas Savienības pilntiesīgu dalībvalsti, jo tieši tajā varēs tirgoties pašmāju mazie uzņēmēji un zemnieki. [..] Tirgū šobrīd notiek tādas sistēmas ieviešana, lai perspektīvā pašmāju ražotāji varētu tirgot vietējo produkciju, kuru nebūs iespējams eksportēt uz Eiropas Savienības valstīm.

Kā varat iedomāties, Latvijas kultūras cilvēki šo paziņojumu vērtē dažādi. Raimonds Pauls to vērtē kritiski, orķestra „Rīgas kamermūziķi" mākslinieciskais vadītājs Normunds Šnē teica, ka nespēj iedomāties koncertēt vietā, kur kādreiz tirgota gaļa. Toties komponists Arturs Maskats klāsta, ka pasaulē pēdējo gados visai bieži pārveido dažādas industriālas celtnes - stacijas, tirgus paviljonus un angārus par mūsdienu mākslas centriem, tādēļ Vidzemes tirgus ideja nav tik neparasta. Taču viņš uzsvēra, ka šāda vide būtu vairāk piemērota mūsdienu mākslai un mūzikai, nevis akadēmiskajai, klasiskajai mūzikai.[115]"

2006. gadā pirmo reizi izskan ziņas par bezpajumtnieku grupām, kas mitinās pieturā uz Brīvības ielas (pretī VT) un traucē un apdraud gan iedzīvotāju, gan pasažieru mieru - pieturā tie "guļ, bauda sabiedrību, no garāmgājējiem diedelē naudu un pat nokārto dabiskās vajadzības"[116]. Pēc vairākiem gadiem zināmi individuāli novērojumi, ka daži no grupā esošajiem nodarbojas ar savu biedru ratiņkrēslos stumšanu uz ielas un mērķtiecīgu avāriju izraisīšanu, lai iegūtu naudu no vadītājiem, kas nevēlas nodarboties ar apdrošināšanas vai kārtībsargu ierosinātajiem procesiem. Diemžēl medijos par šo pieredzi plašāk netiek runāts.

Sakarā ar iestigušo VT attīstību 2006. gadā Saeimas priekšsēdētāja Ingrīda Ūdre saņēmusi bažīgu Vidzemes tirgus Tirgotāju asociācijas atklāto vēstuli, kurā teikts: "Vidzemes tirgū strādājošos cilvēkus ir nopietni satraukusi informācija, ka drīzumā Vidzemes tirgus varētu pārtapt par kārtējo lielveikalu, kurā būtu pieejamas tikai vienveidīgās, no citām valstīm importētās preces, bet pašmāju lauciniekiem tiktu liegta vai būtiski ierobežota iespēja realizēt savu produkciju tirgus teritorijā.[117]"

Intervijā 2008. gadā RCT valdes priekšsēdētāja vietnieks Edvīns Vējš minēja, ka VT "varētu kļūt par sava veida elitāro tirgu, jo šajā rajonā ir maksātspējīgi iedzīvotāji" [..] varētu pat ierīkot iepirkumu ratiņus"[118]. Turpretī tajā pašā gadā Aija Cālīte no "Latvijas avīzes" raksta, ka "pašā tirgū noskaņa kļūst arvien skumjāka. Vēl nesen manā ikrīta gājienā uz darbu cauri Matīsa tirgum priecājos par zemniekiem, kas izkārto savu ražu - kārdinošas tomātu piramīdas, burkānu un pupiņu kaudzes, kartupeļus, kabačus, krāšņi sakārtotus vienkāršu dārza ziedu pušķus. Bet pamazām sarūk zemnieku skaits, arvien vairāk tirdzniecības vietu stāv tukšas... Rosība joprojām valda no ārpuses itin glītajā jaunajā paviljonā, kas tika uzcelts mazo tirgus būdiņu vietā. Taču iekšpusē jūtos kā īstenā lupatbodē, ar ko Matīsa tirgus līdz šim nekad nav asociējies. Vai tā ir šī tirgus attīstības nākotne?[119]"

---

[115] Valda - šonedēļ Rīgā. Austrālijas Latvietis, Nr.2686 (28.01.2004).

[116] TVNET. Trolejbusa pieturā uzkundzējušies bezpajumtnieki. Pieejams: https://www.tvnet.lv/4992525/trolejbusa-pietura-uzkundzejusies-bezpajumtnieki

[117] Saeimas preses dienests. Pārrunājot Vidzemes tirgus attīstību nākotnē. Latvijas Vēstnesis, Nr.110 (13.07.2006).

[118] Rozentāle, Līga. Arī Centrāltirgū iederas māksla. Latvija Amerikā, Nr.5 (02.02.2008)

[119] Cālīte, Aija. VAI VECAIS, LABAIS MATĪSA TIRGUS LĒNĀM IZDZIEST? Austrālijas Latvietis, Nr.2808 (09.08.2006).

Interesantu vīziju par VT piedāvājumu 2000. gadu beigās pirms ekonomiskās krīzes pēc atmiņām aprakstījis dzejnieks Ivars Šteinbergs:

..Viņš tuvojās Brīvības ielai, kad nolēma iegriezties Vidzemes tirgū,
kur palūkot kāpostu sulu vai kvasu, kas remdētu paģiru smaceni.
Ienācis tirgū pa vārtiem, kas atdala smaržas un valstis,
viņš redzēja karstus un eļļainus pīrāgus, pildītus aveņu mērci,
un senspāņu virtuļus "Churros" uz plastmasas paplātēm,
vaskainām drānām un ļodzīgiem galdiem; viņš redzēja tirgones rindās,
kas pārdeva puķes - tur saspiestas tulpes un narcises mitras,
un plūkātas pīpenes, krāšļainas naktenes, pūkainas magones;
tālāk viņš redzēja sālītus gurķīšus divlitru burkās un kāpostu kalnu,
un cietus un pamstošus ķirbīšus, papriku žuvušu ādu un tomātu grēdas,
viņš redzēja brūnganas pupas un riekstus no lazdām,
un tupeņus "Vineta", "Komētas" plūmes, "Konfetnaja" ābolus,
tirgones sārtiem kā redīsi vaigiem un tirgoņus sausas kā sīpolu mizas,
tie ņēmās ap senlaiku svariem no zaļgana, rūsaina metāla,
zaļganos maisiņos salika gailenes - dzeltenas nogrieztas ausis -,
viņš redzēja gaļu, no kuras tam uznāca liesa un salkana dvinga,
tur saimnieki tirgoja putraimu desas un dūmotas ribiņas, speķi
un cūciņu galvas, un noplūktas vistas; viņš redzēja kefīru,
graudainu biezpienu, pienu, no kā viņam sametās nelabi, nosvīda piere
un savilkās vēders, un mugura notirpa auksta un slapja.
Viņš atmeta cerību nopirkt sev dziru un devās uz izejas pusi...[120]"

1.3.2. Tirgus nozīmes vērtējums šodien

Pēc novērojumiem tirgus kodolu veido 50 - 70 gadu vecas pārdevējas un to pastāvīgās klientes līdzīgā vecuma grupā. Tāpat par nozīmīgu grupu lietotāji uzskata vecākus, īpaši māmiņas ar maziem bērniem. Neskatoties uz dažādiem sarežģījumiem, VT darbību nodrošina gadu gaitā veidotās attiecības un iesaistīto pušu uzsvērtā kvalitatīvā produkcija. Klienti un pārdevēji bieži nedaudz aprunājas. VT tiek raksturots kā savu klientu tirgus un gan tirgotāji, gan klienti raksturo tirgus apmeklējumu kā attiecības ar konkrētām personām. Lielākā daļa no pārdevējām tirgū strādā 10 - 30 gadus[121].

Uz jautājumu "Cik bieži pēdējā gada laikā apmeklējāt Vidzemes tirgu (strādājot, iepērkoties, apmeklējot notikumus, pakavējoties u.c.)?"[122], 42 % respondentu atzina, ka tirgu neapmeklē, bet kādreiz tas tika darīts regulāri. Tikmēr 30 % respondentu tirgu apmeklē pāris reižu gadā, 17 % pāris reižu mēnesī, bet tikai 2 % gandrīz vai katru dienu. Atbildot uz jautājumu "Kādi ir bijuši iemesli Vidzemes tirgus apmeklējumam?", pārsvarā respondenti izmanto VT kā vietu pārtikas produktu iegādei (85 %), otrajā vietā atstājot tirgu kā tranzīta objektu (42 %; svarīgākā caurstaigājamā trajektorija ir Brīvības - Tērbatas ielu savienojums[123]). Tikai 3 % respondentu izmanto teritoriju, lai satiktos.

Dažādos kuluāros, sociālo mediju komentāros, politiskajās kampaņās, kā arī pašu apmeklētāju viedokļos tiek novērota tendence norādīt, ka VT jau sen esot pārdots "krievu mafijai" vai izsaimniekots ar nodomu. Kāds "kaut kur dzirdējis" un uzskata, ka tirgus vairs vispār neeksistē. Lai gan daļa LU intervēto uzskatīja, ka pie VT stāvokļa daļēji ir novedis tas, ka tirgum ir grūti konkurēt ar lielveikaliem, būtiski, ka nozīmīga daļa intervēto VT stāvokli uzskatīja par apzinātu un mērķtiecīgu nolaidību.

Lai gan gadu gaitā ir bijušas vairākas prezentācijas un ambiciozi plāni tirgu labiekārtot, līdz šim dažādu iemeslu dēļ tas nav realizējies darbos. Līdz ar to lietotājiem ir izveidojies

[120] Šteinbergs, Ivars. Pareģojums. Jaunība. Rīga: 2022, Neputns. 96 lp.
[121] pēc LU etnogrāfiskās darbnīcas datiem 2022. gada oktobrī.
[122] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
[123] pēc LU etnogrāfiskās darbnīcas datiem 2022. gada oktobrī.

priekšstats, ka ir grūti uzticēties kārtējiem solījumiem, kamēr pašreizējā tirgus komunikācija ar tirgotājiem un reklāma klientiem tiek uzskatīta par neveiksmīgu. Līdz ar to tirgotājas jūtas pamestas uzturēt tirgu caur savu klientu loku un entuziasmu.[124]

Interesanti, ka tirgus tēls daudziem pieaugušajiem saistās ar bērnības atmiņām. Facebook komentāros pie aicinājuma izteikt savu vērtējumu par VT 2022. gada decembrī, daudzi komentēja ar ainām no bērnības, kuras ilgtermiņā vajadzētu apkopot, piemēram:

(sic!) "Gads, kad sākām regulāri iet ~2004.g. Man 11 gadi. Tad dzīvība kūsāja. Palīdzēju mammai nest pasmagos maisus, jo produktus pirkām daudz. Brīvības ielas ieejā regulāri dziedāja nenosakāma dzimuma persona ar apšaubāmām, bet ievērojamām sintezatora un dziedāšanas prasmēm. Pāris metrus tālāk sāka smirdēt tualetes.

Gaļas paviljons arī vēl funkcionēja, bija diezgan daudz tirgotāju, ja nemaldos, un tad tur mammai bija savas tantes. Bieži vien vaicāju, kāpēc iet pie šīs un pie tās citas vairs neiet. Piena paviljonā kaut kad parādījās arī Straupes piena produkti, kas bija mums galvenais "Matīsa tirgus jājamzirdziņš", īpaši sviests, Smiltenes Krievijas siers un Straupes jogurti.

Tajā paviljonā apkārt vēl citas tantes ar bulciņām, maizi un likās, ka daudz tirgotāju ar riekstiem, žāvētajiem augļiem, graudaugiem utt. Tas priekš manis tai laikā bija Marokas un Stambulas tirgus. Otrpus sienai daudz tirgoja sakņaugus un dārzeņus (laikam pēc tam, kad nojauca ārā atvērto sakņu paviljonu). Vēlāk piena paviljona otrā galā pārvācās gaļas produkti, tas tad laikam pēc tā ugunsgrēka vai arī pirms, jo kaut kas jau sāka no ta visa mirt.

Citā ejā vēl konkurēja Valmieras piens, bet Straupe ar savu produktu kvalitāti, nezinu vai arī ar cenām šos ar laiku "izēda". Rindas no bērnības tomēr atceros daudz un pagaras.

Šad tad tirgū mamma teica, rekur Gerkens iet. Ar tiem remontiem, nojaukšanām un Straupes piena uzvaru lēnām arī sāku pamanīt, ka tirgus "samazinās".

Bija atvērtais paviljons dārzeņiem un sakņaugiem, bet to nojauca. Maijos ārā bija pilns ar ziedu tantēm, kas man bija izdevīgi, jo pa ceļam uz Purvciema skolu (kur jutos vairāk kā cilvēks nekā Centrā, jo iepriekš uzaugu mazpilsētā) klasesbiedrenēm dzimšanas dienās vai izlaidumos varēju nopirkt kādu puķi vai puķzirnīšus. Arī sieviešu dienā un mammas dz.d. no rīta pa kluso izlavīties no mājām, lai nopirktu ziedus. Augļus vasarā arī pirkām regulāri. Apkārt vēl apģērbu un ķīmijas bodītes (tos gan pirka veikalos), arī viens keramikas izstrādājumu veikals, kas mammai patika. Kad 2008.g. mums parādījās kaķis, tad izdevīgāk labu dzīvnieku barību bija pirkt tur - Matīsa tirgū"[125].

Uz jautājumu par tirgus nosaukumu, Vidzemes vai Matīsa, 41 % respondentu atbildēja, ka nav svarīgi, vai viens vai otrs, kamēr 35 % respondentu sliecās par labu Matīsa un 21 % - par labu Vidzemes[126]. Domas dalās, tomēr jāatgādina jau iepriekš pieminētais, ka Matīsa tirgus starpkaru periodā eksistēja kā paralēla iestāde šī brīža "Bērnu pasaules" teritorijā. Vēl sabiedrībā tiek minēts, ka tirgus atradies uz kāda tirgotāja Matveja/Matvejevska zemes, tāpēc arī nosaukums "Matīsa tirgus", lai gan zināms, ka tirgus atradies uz pilsētas zemes, kamēr Matīsa iela nosaukumu ieguva no Matīsa (Svētā Mateja) kapiem ielas otrā galā un nav saistīta ar kādu no tirgotājiem. Kapi atklāti vēl pirms tā laika Aleksandra tirgus, 1871. gadā, un pati iela, apvienojot Palisādu un Lēģeru ielas, pārsaukta 1885. gadā.

Uz jautājumu "Kādu atzīmi (desmit ballu sistēmā) jūs kopumā dotu Vidzemes tirgum šobrīd?", respondentu vērtējums bija vāji - 3,01[127].

[124] pēc LU etnogrāfiskās darbnīcas datiem 2022. gada oktobrī.

[125] Pieejams: https://www.facebook.com/engelisengelis/posts/pfbid02eLY9bsbwQZdi17Q4noPnSSUE1x981WT7QzCRr1erqsb62cwzpdSSioP1u1GttvKLl

[126] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.

[127] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.

Publiskās telpas un ēku stāvoklis

Būtisks aspekts tirgus identitātē ir tā atrašanās ēku ieskāvumā, kas veido pagalma sajūtu, tiek uzsvērta lieliska VT ģeogrāfiskā lokācija. Aptaujās tā tiek raksturota ar "viduslaiku pils" atmosfēru, kas vienlaikus ir gan stiprā puse, gan izaicinājums tirgus piepildīšanā. Par būtiskiem tika uzskatīti Reinholda Šmēlinga projektētie lielie paviljoni.

Tajā pašā laikā lielākā daļa respondentu tirgu raksturo kā "tukšu". Šo tukšuma aspektu 2023. gada pavasarī kursa darba ietvaros plašāk analizējis un pamatojis RSU Antropoloģijas maģistra programmas students Rihards Ginters. Secinājumos apstiprināts, ka gan no dabas resursu, gan materiālo avotu, laika un funkciju rakursiem tukšums VT ikdienā ir ievērojams. Izņēmums ir "jēgas tukšums", jo tirgus ir bagāts ar vēsturi, nozīmi un vajadzību, lai gan viss minētais "vairāk ir vēstures liecības nekā ikdienas realitāte"[128].

Kā galveno problēmu tirgus lietotāji uzskata nolietojušos infrastruktūru: ūdens (ne)pieejamību, bedres uz ielām, novecojušas un energoneefektīvas būves, tualetes nepieejamību klientiem. Šī situācija tirgotājiem rada sajūtu, ka atbalsts ir nepietiekams. Viena no tirgotājām bija nonākusi pie secinājuma, ka labiekārtojumus un tirgus rotājumus nav vērts gaidīt, un nekas cits neatliks kā izvietot vai iestādīt tos pašiem. Visā tirgus teritorijā un ap to trūkst laba apgaismojuma un skaidru norāžu par tirgus darbību. To labi raksturo tas, ka daži no netālo uzņēmumu darbiniekiem nezināja, ka aiz mājām ir caurstaigājama un iedzīvotājiem pieejama teritorija[129].

Ikdienā publisko telpu RN iznomā kā stāvvietu. Lielākā daļa autovadītāju tirgu neizmanto, lai iepirktos, liela daļa VT stāvvietu izmanto jau ilgstoši, piemēram, netālo uzņēmumu darbinieki. Par to ir sašutuši tirgotāji, kuri uzskata, ka "te vairs nav tirgus, bet stāvvieta".[130] Pēc aptaujas datiem kā nozīmīga autostāvvieta ir tikai 2% respondentu (visbiežāk tiek minēts, ka to vajadzētu izvietot pazemē)[131]. Iedzīvotāju fokusgrupas laikā domas dalījās par to, vai autostāvvietas klātbūtne teritorijā ir vēlama vai nevēlama - daļa dalībnieku uzskatīja, ka VT jāatbrīvo no automašīnām, bet daļa uzskatīja, ka stāvvietai jābūt, visticamāk, pazemes[132]. Turpretī jauniešu fokusgrupas laikā izskanēja vēlme vispārībā atbrīvoties no stāvvietām teritorijā un ieviest pārdomātāku un zaļāku iekšējo satiksmi, kā arī vairāk infrastruktūras velosipēdiem[133].

VT ēku izskats, nolietojums, pieejamība, komforts, energoefektivitāte u.tml. aspekti sabiedrības anketās tiek vērtēti kā vāji - ēku stāvoklim 10 ballu sistēmā tiek dota atzīme 2,97. Arī VT apzaļumošana, labierīcības, apgaismojums, tirdzniecības stendu kvalitāte un risinājumi, tīrība u.tml. ārtelpas kvalitātes aspekti sabiedrības anketās tiek vērtēti kā vāja - publiskās telpas stāvoklim 10 ballu sistēmā tiek dota atzīme 2,90[134].

Gan pēc iedzīvotāju un jauniešu fokusgrupu, gan plašākas sabiedrības domām VT revitalizācijā uzsvaru vajadzētu likt uz tirgus būvju renovāciju - (aptaujā īpaši izcēluši 12% respondentu; 8 respondenti min arī vajadzību pēc bruģa atjaunošanas, to uzsver arī fokusgrupas dalībnieki). Teju 13 % uzsver, ka tirgum vitāli nepieciešama sakārtota publiskā telpa - apzaļumota, ar soliņiem, ja iespējams, ar strūklaku; telpa, kas ir droša, patīkama un visiem pieejama. Tiek pieminēta vajadzība pēc zaļajiem jumtiem un biodaudzveidības.

[128] Ginters, Rihards. Vai tukšums Vidzemes tirgū ir tikai sajūta vai realitāte? RSU Antropoloģijas maģistru programmas kursa darbs.
[129] pēc LU etnogrāfiskās darbnīcas datiem 2022. gada oktobrī.
[130] pēc LU etnogrāfiskās darbnīcas datiem 2022. gada oktobrī.
[131] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
[132] Tuvo iedzīvotāju fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 5. aprīlī.
[133] Jauniešu fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 11.aprīlī.
[134] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.

Arī jauniešu fokusgrupas dalībniekiem drošība un miers ir svarīgas komponentes (jaunieši visā teritorijā nevēlas redzēt teritorijā bezpajumtniekus - tiem vajadzētu ierīkot atsevišķu zonu), tāpat jaunieši nevēlētos arī somu pārbaudi, ieejot tirgū[135]. Ekspertu intervijās izskan vajadzība arī pēc drošas vides tieši sievietēm un meitenēm, kas visbiežāk nozīmē drošu vidi arī bērniem un jauniešiem[136].

Vairāki desmiti respondentu min vajadzību pēc labiekārtotām bezmaksas tualetēm un atsevišķiem piknika galdiem (vietu piknikam pilsētvidē min arī jauniešu un tuvo iedzīvotāju fokusgrupas dalībnieki). Pa ducim norāda vajadzību pēc drošām velonovietnēm, dzeramā ūdens ņemšanas vietas un bruģa atjaunošanas (fokusgrupas laikā izskanēja vajadzība arī pēc bērnu ratiņu novietnēm[137]). Vairāki respondenti min, ka vajadzīgas norādes (to izceļ arī jauniešu fokusgrupas rezultāti), pa kādam vēlas karuseli, slidošanas vai skrituļošanas arēnu un šķirošanas punktu, kā arī iespēju apmeklēt tirgu ar suni[138]. Tirgu kā draudzīgu mājdzīvniekiem vēlas redzēt arī jauniešu fokusgrupa, tajā tika uzsvērta arī vajadzība pēc šķirošanas punktiem, kā arī vairākās pozīcijās izskanēja vajadzība pēc uzlādes stacijām (rozetēm)[139].

Iedzīvotāju fokusgrupā kā svarīgs aspekts parādījās vajadzība pēc vienota arhitektoniskā un dizaina stila gan ēku, gan kiosku un publiskās telpas iekārtojumā, kā arī vajadzība pēc mobilitātes joslām - atdalītiem veloceļiem vai risinājumiem, kas sniedz iespēju saglabāt bruģi, bet arī pārvietoties dažādos ratiņos, piemēram, minimālu bruģa slīpēšanu. Vēl tika minēts, ka VT iegūtu, ja tā teritorijā atrastos kādas mākslas, dizaina vai arhitektūras instalācijas un vides objekti ("instagrammīgi rakursi")[140].

Daudzviet tiek minēta vajadzība pēc ilgāka darbalaika. Tā parādās gan sabiedrības aptaujā, gan iedzīvotāju fokusgrupā, lai gan vairāki Dzīks "Nams 1938" iedzīvotāji uzstāj, ka jāmeklē kompromiss, jo nepieciešams ievērot arī viņu tiesības pēc naktsmiera. Šeit jāņem vērā arī sabiedriskā transporta darba laiks, jo, tā kā VT atrodas intensīvā satiksmes mezglā, daudzi teritoriju varētu izmantot kā saīsni ceļam no pieturām uz saviem galamērķiem.

Vēl pēc Dzīks "Nams 1938" domām jāņem vērā vēl vairāki apsaimniekošanas nosacījumi:

- Atkritumu izvešanas organizēšanas sakārtošana, kuru šobrīd iespējams veikt tikai caur VT teritoriju - būtu jānodrošina automašīnas piekļūšana,
- Daudzdzīvokļu ēkai pieder zeme zem ēkas tikai līdz fasādei robežai, kas nozīmē, ka, lai piekļūtu fasādei vai veiktu tās remontu nākotnē, būs nepieciešama VT piekrišana,
- Pirmā stāva līmenī izvietotajām tirdzniecības telpām ar izeju uz VT teritoriju nepieciešams saņemt piekrišanu par zemesgabala izmantošanu piekļūšanai savam īpašumam.[141]

Pārtikas produktu un ēdināšanas, citu preču un pakalpojumu piedāvājums

Pastāvīgie klienti kā VT galveno vērtību izcēla kvalitatīvu vietējo produkciju. Apmeklētājiem ir svarīgi, ka pieejami augstvērtīgi vietējie dārzeņi, piena produkti un gaļa, kas grūtāk sastopami lielveikalos un RCT. Neatraujamas no produkcijas ir arī uzticamas attiecības ar pārdevējiem un kontakts, kamēr lielveikali tiek vērtēti kā bezpersoniski. Tāpat intervētās tirgotājas joprojām lepojas ar to, ka senāk sabiedrībā atpazīstamas personas bija regulāri tirgus klienti. Kāda tirgotāja to pamato: "Visa inteliģence tik tiešām nāca uz šejieni. Mums viss, jāsaka saeima nāca pie mums pirkt gaļu, Dailes teātris nāca, un Rīgas domes pārstāvji nāca pie mums pirkt gaļu. [..] Mēs tiešām ar to ļoti, ļoti lepojāmies. Mēs bijām pašas labākās tirgotājas, un viņi bija paši labākie pircēji."[142]

---

[135] Jauniešu fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 11.aprīlī.
[136] Eksperta intervijas ar Ievu Zībārti rezultāti 2023. gada 12. maijā.
[137] Tuvo iedzīvotāju fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 5. aprīlī.
[138] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
[139] Jauniešu fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 11.aprīlī.
[140] Tuvo iedzīvotāju fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 5. aprīlī.
[141] VIDZEMES TIRGUS ATTĪSTĪBAS PRIEKŠLIKUMS. Rīga: "INEX arhitekti", "Colliers International Advisors", 2019.
[142] pēc LU etnogrāfiskās darbnīcas datiem 2022. gada oktobrī.

Diemžēl 2022. gada izskaņā VT pārtikas produktu piedāvājums sabiedrības anketās tiek vērtēts jau tikai kā gandrīz viduvējs - 10 ballu sistēmā tam tiek dota atzīme 4,13[143]. Šeit gan nav izdalīts, vai atzīme dota par piedāvājumu pirms Piena paviljona slēgšanas 2022. gada novembrī vai jau pēc.

Sabiedrības aptaujā vairums respondentu uzsvēra, ka VT būtu jāatgriežas pārtikas produktu tirdzniecībai, toties 26 % īpaši uzsvēra, ka tam būtu jābūt pēc iespējas latviskākam - ar lauku labumiem no vietējiem zemniekiem un mājražotājiem (zemnieku saražotais ir vērtība arī jauniešu fokusgrupas acīs). Atsevišķi produkti minēti daudz retāk - starp tiem līderis ir zivis (4 %), pēc tam gaļa (3 %) un piena produkti (2 % respondentu); nedaudzi min, ka tirgū pārstāvētām vajadzētu būt arī alternatīvajām precēm - vegāniskām, bezglutēna u.tml. Tikai 4 % no respondentiem atbildēs pieprasīja atgriezt pārtikas tirgu kā primāro funkciju bez citām, un tikai retais minēja, ka tirgū nav vietas kultūrai.[144] Fokusgrupas laikā tika ieteikts izstrādāt "parasto pārtikas grozu" - produktiem, kuriem obligāti vajadzētu būt atrodamiem VT[145].

Centrālais Gastro Tirgus atbildēs minēts kā negatīvs piemērs ēdienu piedāvājuma ziņā (fokusgrupā minēts, ka VT noteikti nedrīkst nodot vienam ēdinātājam, kas veido mākslīgu piedāvājumu, kā tas bija Gastro tirgū[146]). Āgenskalna tirgus savukārt figurē gan kā pozitīvs piemērs ar labu renovāciju un veiksmīgām reklāmām, gan kā negatīvs piemērs, kas ir zaudējis savu identitāti un kur apmeklētāji nejūtas piederīgi[147]. Tomēr viens no lielākajiem pārmetumiem Āgenskalna tirgum un brīdinājumiem VT ir cenu politika - 8% respondentu aptaujā īpaši izcēla to, lai VT būtu pieņemamas cenas kā pircējiem, tā pieņemamāka nomas maksa arī tirgotājiem[148].

VT teritorijā praktiski nav kafejnīcu, ēstuvju, gastronomijas pakalpojumu (servisi, izglītības funkcijas), ēdināšanas zonas u.c. līdzvērtīgu piedāvājumu, izņemot pāris ātrās ēdināšanas iestādes uz Tērbatas ielas (pie ieejas VT teritorijā). Tāpat intervētajiem ēdināšanas uzņēmējiem nav intereses šeit ko uzsākt, jo nav pat vietas terasei. Iepriekš minētais pamato to, kāpēc sabiedrības anketās ēdināšanas piedāvājums tiek vērtēts kā ļoti vājš - 10 ballu sistēmā tam tiek dota atzīme 2,06.

Turpretī anketas pierāda, ka vajadzība pēc ēdināšanas zonas šobrīd ir visaktuālākā - 30% no visiem respondentiem VT vēlas redzēt restorānus, kafejnīcas, alus sētas (ļoti bieži - ar vietējo garšu, arī tādus, kas pagatavo ēdienu no tirgū nopērkamā), vairākreiz minot, ka tirgū nav vietas "Ezītim miglā" (domājams, arī citām iestāžu franšīzēm vai ķēdēm)[149]. "Valmiermuižas alus darītavas" vadība uzsver, ka tirgū nedrīkst eksistēt arī kāda produkta/pakalpojuma monopols, kā tas ir citviet, kur ēdināšanas zonas dzērienu piedāvājumu pārņēmusi "Cido grupa" vai "Carlsberg"[150]. Intervijās tiek minēts, ka VT varētu būt tā vieta, kur ēdinātāji piedāvātu specifiski Latvijai raksturīgus ēdienus - tādus, kurus "Rīgā nekur nevar apēst.[151]"

Visi ēdinātāju nozares pārstāvji ekspertu intervijās min, ka tirgū šobrīd ir milzīgs, bet neizmantots potenciāls kļūt par ievērojamu vietu it īpaši vietējo ēdienu baudīšanai, vajadzīgs sakārtot vidi un paviljonus, kā arī dot motivējošas iespējas uzņēmējiem uzsākt veidot piedāvājumu. Tāpat ceptuves "Čau" īpašnieki jau šobrīd tirgū iepērk produktus receptēm[152]. Ekspertu intervijās vairākkārt izskan VT nenovērtētā nozīme tūrismā. Ceptuve "Čau" tuvākajos 10 gados redz VT kā vienu no galvenajiem tūrisma magnētiem un kā top 3 tirgu Latvijā[153]. Turpretī "Valmiermuižas alus darītavas" vadība uzskata, ka VT ir Latvijas Amata alus

[143] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
[144] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
[145] Tuvo iedzīvotāju fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 5. aprīlī.
[146] Tuvo iedzīvotāju fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 5. aprīlī.
[147] pēc LU etnogrāfiskās darbnīcas datiem 2022. gada oktobrī.
[148] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
[149] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
[150] Eksperta intervijas rezultāti 2023. gada 12. maijā.
[151] pēc LU etnogrāfiskās darbnīcas datiem 2022. gada oktobrī.
[152] Eksperta intervijas rezultāti 2023. gada 9. maijā.
[153] Eksperta intervijas rezultāti 2023. gada 9. maijā.

popularizēšanai vispiemērotākā vieta Rīgā, jo atrodas vēsturisko brūžu rajonā līdzās alus vēsturiskam "Rīgas alus zelta trīsstūrim" - Kunzendorf, Kimmel un Strizky alus darītavām[154].

Iedzīvotāju fokusgrupā tika minēts praktisks lūgums Gaļas paviljona attīstības rezultātā ēdināšanas zonu pārcelt tālāk no "Nams 1938" ēkas, tādējādi novirzot iespējamo troksni, tāpat bažas iedzīvotājos radīja tas, ka ēdināšanas zona varētu pārvērsties par "dzertuvi"[155]. Jauniešu fokusgrupā izskanēja vēlme ieviest ierobežotu alkohola tirdzniecību un patēriņu visā teritorijā[156]. Apvienība "Apeirons" norādījusi, ka tirgū būtu nepieciešamas arī pietiekami zemas letes un nodrošinātas iespējas arī cilvēkiem ar redzes traucējumiem[157].

Dažādu remontu, apģērba, trauku, dizaina izstrādājumu u.tml. rūpniecisko vai industriālo preču piedāvājums sabiedrības anketās tiek vērtēts kā vājš - 10 ballu sistēmā tam tiek dota atzīme 2,71[158]. Ja vairāki respondenti izteica vēlmi VT nekad vairs neredzēt drēbju un bižutērijas stendus, 5 % respondentu īpaši norādīja vēlmi tirgū redzēt tieši laikmetīgas Latvijas amatnieku un dizaineru preces, rokdarbus. 4 % izcēla vajadzību pēc ziedu un stādu piedāvājuma. Pa ducim katru respondenti vēlējās VT redzēt dažādas alternatīvās tirdzniecības formas (piemēram, tiešo pirkšanu, produktu pakomātus, beziepakojuma vai labdarības veikalus), dažādas meistaru darbnīcas (velosipēdu, kurpnieka, atslēdznieka, u.tml.), kā arī grāmatu, darbarīku, pārtikas, rotaļlietu vai apģērbu apmaiņas vietu (dažādu mantu apmaiņas punkti izcēlās arī jauniešu fokusgrupas vidū). Divreiz vairāk respondentu VT vēlētos redzēt kādu, iespējams, regulāru krāmu tirdziņu vai arī antikvariātu, vintāžas preces.[159]

Kultūras, mākslas un iesaistes aktivitāšu piedāvājums

Sākotnēji VT teritorija vienmēr bijusi paredzēta tikai tirdzniecībai. Tomēr pēdējos 15 gados kultūras un mākslas loma VT publiskajā telpā palielinājusies. 2023. gadā vien par VT teritoriju un tās izmantošanu, apguvi interesējušās daudz vairāk kultūras, mākslas un izglītības iestāžu nekā minētajā periodā. Tomēr nozaru klātbūtne joprojām ir reta, bet nepieciešama, to pamato arī sabiedrības vērtējums - 10 ballu sistēmā kultūras, mākslas un iesaistes aktivitāšu piedāvājumam tiek dota ļoti vāja atzīme 2,12.

Sabiedrības aptaujā 20 % no respondentiem tirgū vēlētos redzēt kultūras, mākslas un sabiedrības iesaistes piedāvājumu (vairākkārt minēti tematiski brīvdabas koncerti "saprātīgā skaļumā" vai āra (latviešu) kino vakari)[160]. Vajadzība pēc kultūras pasākumiem un norisēm ir saistoši arī jauniešu auditorijai. Arī vairāki intervējamie LU darbnīcas ietvaros bija neizpratnē, kāpēc tirgū tik reti notiek pasākumi un tie, kas notiek, ir ar vāju reklāmu un līdz ar to arī ar zemu apmeklējumu. Primāri tika minēti dažādi ar ēdienu, tirgu, ziediem un saulgriežiem saistīti svētki, bet arī kultūras pasākumi, mākslas izstādes un pat sporta pasākumi (5 % aptaujas respondentu izcēluši, lai kāds no paviljoniem pilnībā tiktu nodots kultūras, mākslas un pasākumu vajadzībām[161]).

Tajā pašā laikā tika minēts arī, ka pasākumi jāplāno uzmanīgi un ne pārāk vēlu, ņemot vērā apkārt esošās dzīvojamās mājas[162]. Diemžēl šīs "trokšņa bažas" iezīmējas tiešo iedzīvotāju fokusgrupas darbnīcā - piemēram, esot bijusi slikta pieredze Tērbatas vasaras ielas laikā 2020. gadā, kad VT bija skatuve un "katras brīvdienas bija jādomā, kur atkal pamukt, lai paglābtos no trokšņa". Vairāku "Nams 1938" iedzīvotājuprāt trokšņu piesārņojumam jāpievērš lielāka uzmanība un vispār nebūtu pieļaujami pasākumi naktīs[163].

[154] Eksperta intervijas rezultāti 2023. gada 12. maijā.
[155] Tuvo iedzīvotāju fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 5. aprīlī.
[156] Jauniešu fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 11.aprīlī.
[157] Eksperta intervijas rezultāti 2023. gada 15. maijā.
[158] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
[159] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
[160] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
[161] Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
[162] pēc LU etnogrāfiskās darbnīcas datiem 2022. gada oktobrī.
[163] Tuvo iedzīvotāju fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 5. aprīlī.

Intervijās tiek minēts, ka kultūrai tomēr nevajadzētu pārmākt tirgošanos jo, "mums te bija pasākumi vasarā, estrāde bija un bērni. [..] Tirdzniecību tas neietekmēja nekādā veidā. Atnāk, paskatās kaut ko, patusē un aiziet. Tas jau nenozīmē, ka viņš sāks pirkt kaut ko vairāk. Te jābūt tirgum. Tirgus ir tirgus, nevis izklaides vieta.[164]"

Vairākkārt iedzīvotāju aptaujā minēta vēlme līdzdarboties, radīt ko kopā, iemācīties kādu prasmi - visbiežāk tās ir ēdiena darbnīcas (maizes cepšana, konservēšana), kā arī amatnieku, meistaru meistarklases (velosipēda remonts, aušana, pīšana). 17 respondentiem nozīmīga liekas arī kopienas dārza klātbūtne - nereti minēta vēlme tos izmantot kā mācību vai paraugdemonstrējumu platformu, kur mācīties stādīt vai iepazīt visu, kas tiek audzēts (piemēram, skolēniem)[165]. Līdzdarbošanās aspektu uzsver arī ēdināšanas nozares eksperti.

Tirgus teritorijas pieejamība un piekļūstamība dažādām sabiedrības grupām

VT teritorijas piemērotība un atvērtība bērniem un jauniešiem, senioriem, mazturīgajiem, turīgajiem, tūristiem u.c. pēc piespējas dažādākām sabiedrības grupām sabiedrības anketās tiek vērtēta kā gandrīz viduvēja - 10 ballu sistēmā tam tiek dota atzīme 3,82. VT pieejamība ikdienā, kā arī tā infrastruktūras piekļūstamība gājējiem, velosipēdistiem, cilvēkiem ar kustību traucējumiem, skrituļslidotājiem u.c. sabiedrības anketās tiek vērtēta kā vidēja - 10 ballu sistēmā tiek dota atzīme 5,22[166].

Vērtējot sabiedrības aptaujas rezultātus, tika secināts, ka lielākā daļa respondentu pārvietojas ar kājām/pa ietvi (64 % izvēlējās kā pirmo opciju) un ar sabiedrisko transportu (izņemot taksometru; 25 % kā otrā opcija un 30 % kā trešā opcija). Tam uzreiz seko privātā automašīna (25 % trešā opcija un 20 % ceturtā opcija) un velosipēds/skūteris/dēlis/cits mikromobilitātes veids (23 % izmanto kā otro opciju); jāmin, ka vairāki respondenti, kas pārstāv pēdējo kategoriju, kritizē nepiemēroto seguma stāvokli un netīrīto teritoriju ziemā[167]. Kāds respondents stāsta, ka braucot uz VT no Mežaparka, jo šis ir tuvākais tirgus no visiem Rīgā[168].

4 % sabiedrības aptaujas respondentu atzina, ka VT teritorijā būtu nepieciešams uzlabot piemērotību bērniem un jauniešiem - vai nu tas būtu rotaļu laukums vai īpaša zona, galvenais, lai vide būtu droša jaunākajai paaudzei.

Vairākkārt tika minēta arī vajadzība pēc kopstrādes telpām, kur blakus varētu strādāt gan radošo industriju pārstāvji, gan NVO, gan arī kāds, kas pārstāv pašvaldības funkcijas.[169]. Arī fokusgrupas dalībnieki uzsvēra, ka VT jābūt ģimenēm draudzīgam (VT vajadzētu arī kādu jauniešu telpu), tomēr jāņem vērā, ka Dzīks "Nams 1938" iemītnieki nevēlētos bērnu laukumu zem logiem trokšņa dēļ[170].

Tirgus atbilstība laikmeta garam

Vairākkārt ekspertu intervijās minēts, ka VT nepieciešamas pieejas, kas atbilst 15 minūšu konceptam, piemēram, tirgus dzīvināšanai būtu jāiet roku rokā arī ar tuvākās apkārtnes dzīvināšanu un jau esošo piedāvājumu.

VT atbilstība Eiropas Zaļā kursa, aprites ekonomikas, bezatkritumu dzīvesveida, viedo tehnoloģiju risinājumu, Jaunā Eiropas Bauhaus un citām globālām, kontinentālām un nacionālām mūsdienu tendencēm sabiedrības anketās tiek vērtēta kā ļoti vāja - 10 ballu sistēmā tam tiek dota atzīme 2,58[171].

---

164 pēc LU etnogrāfiskās darbnīcas datiem 2022. gada oktobrī.
165 Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
166 Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
167 Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
168 pēc LU etnogrāfiskās darbnīcas datiem 2022. gada oktobrī.
169 Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.
170 Tuvo iedzīvotāju fokusgrupas darbnīcas rezultāti 2023. gada 5. aprīlī.
171 Iedzīvotāju tiešsaistes aptauja sadarbībā ar RCAB 2022. gada decembrī.